

Görüş:

**Sosyal Güvenlik:
Kimin ipiyle hangi kuyuya?**

Türkiye Genel Distribütörü: **Doğuş Otomotiv Sanayi ve Ticaret A.Ş.** Eski Büyükdere Caddesi Ayazağa Yolu No: 23 80670 Ayazağa-Maslak / İstanbul Yetkili Satıcılar ve Servisler: Adana Aykan (0322) 421 63 08 • Ankara Ere (0312) 287 42 42 • Antalya Başaran (0242) 323 08 45 • Bursa Sönmez (0224) 261 08 38 • Denizli Batı (0258) 371 05 16 • Eskişehir Ilgazlar (0222) 221 24 75 • Gaziantep Şahintaş (0342) 339 48 00 (3 hat) • İstanbul Ersoy (0216) 411 62 80 • İstanbul Genoto (Kartal) (0216) 377 43 90 • İstanbul Genoto (Maslak) (0212) 276 50 27 • İzmir Gönen (0232) 463 80 64 • İzmit Arkoto (0262) 325 87 88 • Kayseri Öz-Sa (0352) 223 68 78 • Mersin Opat (0324) 359 46 98 • Ordu Şahin (0452) 233 41 69 • Samsun Özön (0362) 445 24 24 • Trabzon Bahadır (0462) 322 10 71 Audi web site: <http://www.audi.com.tr>

Yönetici her zaman yöneticiye benzemeli mi?

Bir otomobil her zaman otomobile benzemeli mi?

Yeni Audi A6. Değişim sorularla başlar.

Genel Yayın Yönetmeni'nin notu:

Her gün yeniden yazılan gündem

Türkiye çok sıcak günler yaşıyor. Neredeyse her gün yeniden basılan bir gazete gibi gündem değiştiriyor. Bir bakıyorsunuz, hükümet istikrar programı uygulacağı yolunda ciddi açıklamalar yapıyor, ertesi hafta filanca ürünün taban fiyatının şu kadardan az olmayacağı demeçleri çıkıyor. Bir yandan siyasette Refah Partisi'nin Anayasa Mahkemesi'nde davası sürerken, öte yandan koalisyon ortakları arasında uyum olup olmadığı tartışmaları kamuoyunu meşgul ediyor ve son yılların değişmez, "seçim şart çözümü" tekrar ısıtılıyor.

AB'nin, genişleme politikasında Türkiye'yi bir kez daha es geçmesi; -TÜSIAD Başkanı Muharrem Kayhan'ın Türkiye AB ilişkilerini değerlendirdiği baş yazısı bu konuyu işlemektedir- hükümetin bu konudaki sert tutumu, İslam Ülkeleri Konferansı'nda Türkiye'ye yöneltilen eleştiri ve suçlamalar, Yunanistan'la her gün biraz daha gerginleşen ilişkiler, Başbakan'ın ABD ziyaretinde yönetimden gördüğü sıcak ilgi son haftaların gündemini oluşturuyor. Bütün bunların yanında üniversitelerde yeniden başlayan gerginlikler, işçi ve memurların eylemleri eklenince, insan acaba başka ülkelerde kamuoyu neyle uğraşıyor, diye sormadan edemiyor.

Bütün bu yoğun olaylar arasında, Türkiye'nin yıllardır kanayan yarası olan sosyal güvenlik sisteminin sorunlarını ve gelecekte yol açabileceği sosyal patlamaları engelleyecek çözüm önerileri ya hiç tartışılmıyor ya da gazete köşelerinde sıkışıp kalıyor. Görüş'ün bu sayısında kapak konusunu bu yüzden sosyal güvenlik sistemine ayırdık. TÜSIAD Parlamento İşleri Komisyonu'nun Ankara'daki benzer çalışmaları da kapsayacak genişlikte hazırladığı sosyal güvenlik modelini kapak sayfalarımızda işledik. Bu konuya verdiğimiz önemi, Komisyon'da çalışmaları üyemiz Cemal Zağra ile koordine eden bir diğer üyemiz Melih Araz'ın yazısında bulacaksınız. Türk- İş, DISK ve Hak-İş'le, İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun modele ilişkin görüşleriyle birlikte bu model tartışabilir olgunluğa erişti. İlgili okuyacağınızı ve tartışacağınızı umuyoruz. Kapak sayfalarımızın bir başka yazısı da Ankara Üniversitesi'nden Gürkan Fişek'in sosyal güvenlik kurumlarının yakın geçmişini kavlıyor. Gündem sayfalarımızda ise Türkiye'nin tartışması gereken iki "hakiki" konu var. İlki, Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden Prof. Ahmet Arslan'ın İslam dini ile demokrasinin ilintisini ve uyum sorunlarını tartıştığı yazı, ikincisi ise Galatasaray Üniversitesi'nden Prof. Süheyl Batum'un Türkiye'de hukuk devletinin sınırlarını ve sorunlarını irdelediği makalesi... Her iki yazının da dünün, bugünün ve yarının birçok sorusuna ışık tutacak nitelikte olduğunu düşünüyoruz.

Dünya, kitap ve metropol sayfalarımızın her zamanki çekiciliğini koruduğunu da bir daha hatırlatmak istiyoruz.

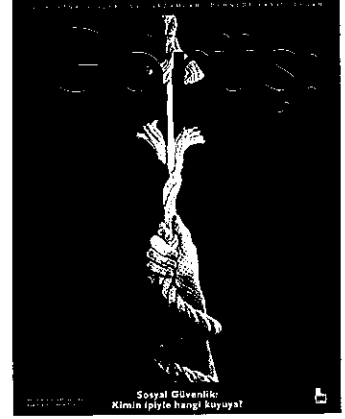
1998'in 1997'den daha az yorucu geçmesi dileğiyle...

Dr. Haluk Tükel

Görüş:

KASIM - ARALIK 1997

İÇİNDEKİLER

Görüş: Kasım-Aralık 1997
Fotograf: Mehmet Kısmet

GÖRÜŞ AÇISI 1

Yayın Yönetmeninin Notu: Dr. Haluk Tükel

GÖSTERGE 4-5

Göstergeler, üç yıllık bir stabilizasyon programının uygulanacağına olan inancın gittikçe zayıfladığını ortaya koyuyor. En önemlisi, bir istikrar programının ön koşulu olan popülist politikaların terkedilmesi konusunda henüz hiçbir işaret gözüküyor.

GÖRÜŞ 6-7

Muharrem Kayhan, 30 yılı aşkın bir geçmişi olan AB sürecinin içinde daha çok zirvelerin yaşanacağını belirterek, geleceğe uzun vadeli bakılmasını öneriyor.

DÜNYA 8-12

Türkiye yeni bir yıla girerken, uluslararası ilişkileri açısından gittikçe büyüyen bir soru yumağı ile karşı karşıya. Dünya ve Türkiye'de son aylarda yaşanan olayları, Ayşe Bilge Dicleli yorumluyor.

SÖYLEŞİ 14-20

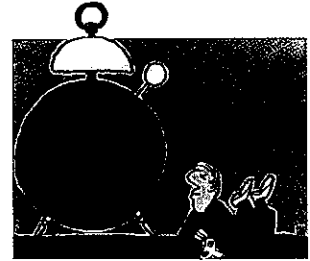
Solî Özel, Türkiye'nin ABD Büyükelçisi Nüzhet Kandemir ile Türkiye, ABD, Rusya, Yunanistan ve AB ilişkilerini tartışıyor.

KAPAK/Sosyal Güvenlik 22-43

50 yıllık geçmişe sahip olan sosyal güvenlik sistemimiz uzun zamandır önü alınamayan bir kriz yaşıyor. Bu tıkanıklığın aşılması için TÜSİAD'ın hazırlattığı ve sistemde yeniden yapılanmayı öneren Rapor'un ayrıntılarını Melih Araz aktarıyor.

Önerilen modeli değerlendiren Disk Başkanı Rıdvan Budak, sözkonusu reformun tek başına ele alınamayacağını, vergi reformu, kayıtdışı ekonomi, iş güvencesi ile birlikte bir anlam kazanacağını belirtiyor.

Yorumlar

İllüstrasyon: Tan Oral

Yönetim:

TÜSİAD: Meşrutiyet Caddesi 74, Tepebaşı 80050, İSTANBUL Tel: (0212) 249 54 48-249 07 23

• TÜSİAD Adına Sahibi: Muharrem Kayhan

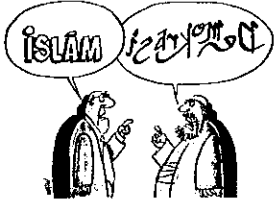
• Genel Yayın Yönetmeni ve Sorumlu Müdür: Haluk Tükel • Genel Yayın Yönetmeni Yardımcısı: Nilgün Demirtaş

• Yayın Kurulu: Muharrem Kayhan, Güler Sabancı, Sinan Tara, Haluk Tükel, Solî Özel, Nilgün Demirtaş, Necla Zarakol

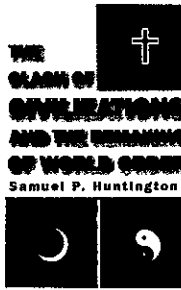
Görüş: TÜSİAD'IN iki ayda bir çıkan yayın organıdır. Görüş'te yayımlanan tüm yazılar, açıkça yazı metninde belirtilmedikçe kuruluşun resmi görüşünü belirtmez. İmzalı yazılarda belirtilen görüşler sadece sözkonusu yazarların fikirlerini ifade eder.

Istanbul Hastanesi'nin açılışı, 1960

İllüstrasyon: Ercan Akyol

Sistemi siyasi iktidarların tıkadığını belirten TİSK Başkanı Refik Baydur ise, öncelikle sosyal güvenlik kurumlarının yeniden yapılandırılması gerektiğini vurguluyor.

Türk-İş Başkanı Bayram Meral, önerilen Rapor'da yapılan bazı tespitlere katıldıklarını ancak Rapor'un amacının daha çok işverenin yükünü azalttığını belirtiyor ve alternatifler sunuyor.

Hak-İş Başkanı Salim Uslu ise, Rapor'u, popülist politikaların bir sonucu olarak yorumluyor ve mevcut sistemin korunduğunu belirtiyor.

44-48 K A P A K / T A R İ H

Sosyal güvenlik sistemindeki çatışmaların arka planını ise Ankara Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Gürhan Fişek tarih sayfalarında aktarıyor.

50-73 G Ü N D E M

İslam ve demokrasinin birarada ve uyum içinde yaşaması mümkün mü? Bunun pratik ve kuramsal olarak geçerliliği var mı? Bu genel sorunun tüm ayrıntılarını Ege Üniversitesi öğretim üyesi Prof.Dr.Ahmet Arslan yanıtlıyor.

Son yıllarda üzerinde fazlasıyla konuşulan bir başka konu ise Türkiye'deki hukuk devleti anlayışı. Galatasaray Üniversitesi'nden Prof.Dr.Süheyl Batum, kuramsal olarak ele aldığı hukuk devleti kavramını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde değerlendirilen ve Türkiye aleyhine açılan davalar ışığında inceliyor.

Geçtiğimiz Kasım ayında 6. kez gerçekleştirilen Ulusal Kalite Kongresi'nin genel değerlendirmesi de gündem sayfalarının bir diğer konusu.

74-75 K İ T A P

Harvard Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Direktörü Samuel Huntington'ın "Uygarıkların Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Oluşturulması" adlı kitabını Ayşe Bilge Dicleli özetliyor.

76-77 M E T R O P O L

Paylaşmanın güzelliğini, sokaklarında yaşanan her an hissedeceğiniz Venedik'i, yüreğinin pusulasıyla yön bulan Devrim Çubukçu gezdiriyor.

79-80 S A R I S A Y F A

Siz zamanı gördünüz mü? Ahmet Hamdi Tanpınar "ben zamanı gördüm/içimde ve dışımda sessiz çalışıyordum" diyor, "Zaman Kırıntıları" adlı şiirinde Sarı Sayfa'da...

Y a y ı n :

- Yazı Kurulu: Necla Zarakol, Soli Özel, Hülya Demir
- Prodüksiyon: 2.Adres İletişim Ltd. Şti., Kore Şehitleri Cad. Yaprak Ap. 37/1 D:7 80300 Zincirlikuyu-İSTANBUL Tel: (0212) 274 27 87- 272 17 42 Faks: (0212) 272 92 66
- Basım: Yapın Matbaacılık Ltd. Şti., Mecidiyede cad. 54-1 Mecidiyeköy-İSTANBUL Tel: (0212) 275 24 34 - 288 07 43
- Reklam ve Halkla İlişkiler: Roza Hatem, Binbir Çiçek Sokak 3/4 80620 Levent-İSTANBUL Tel: (0212) 269 34 16-269 11 44
- Abone başvuruları: Zarakol Danışmanlık (0212) 282 70 77-78-79 no'lu telefonlara ve (0212) 282 33 50 no'lu faksı yapılabilir.

1998'de ne değişecek?

1998 Hükümet programında da belirtildiği gibi, 1997 yılında, son iki yılda olduğu gibi yüksek büyüme hızına ulaşılabilecektir. Üç yıl ardısıra gelen yüksek büyümeye karşın, Türkiye'nin sürdürülebilir bir büyüme süreci içinde olduğu söylenemez. 1997 yılında da siyasi istikrarsızlıktan kaynaklanan ekonomik istikrarsızlık, ekonomik değişkenleri etkilemiştir. Yüksek olan enflasyon oranı daha da yükselerek, üç haneli rakamlara yaklaşmıştır. Kamu açıkları azaltılamamış, iç borç yükü artmaya devam etmiştir. Faizlerde belirgin ve kalıcı bir gerileme gerçekleşmemiş, özelleştirme konusunda mesafe alınamamıştır. Yüklü faiz ödemeleri nedeniyle bütçe harcama esnekliğini yitirmiş olduğundan, yapısal reformlar hayata geçirilmediği sürece bütçede kalıcı bir düzelme beklenmemektedir.

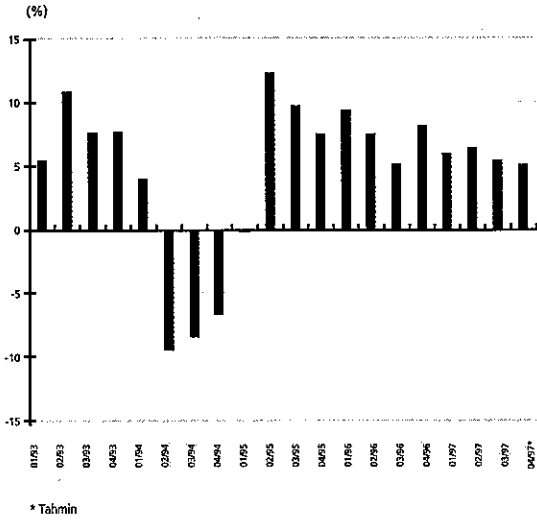
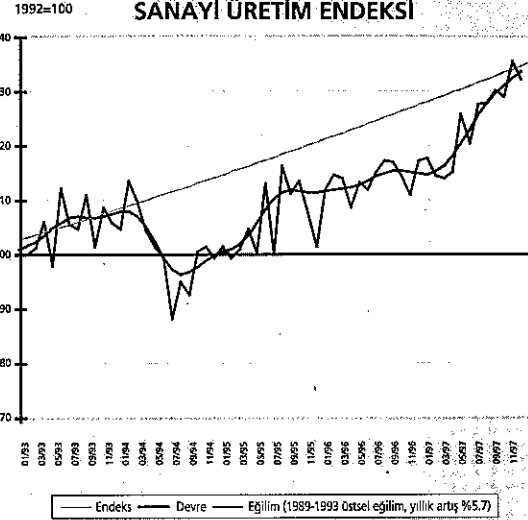
Hükümet enflasyonu tek haneli rakamlara çekmeyi planlayan 3 yıllık bir istikrar programı çerçevesinde 1998 yılı bütçe programını ve makro hedeflerini açıklamıştır. Bu hedeflere ulaşma mekanizmaları kamuoyuna duyurulmamıştır. Risk priminin düşmesinin hedeflere ulaşmakta en önemli faktör olacağı anlaşılmaktadır. Risk priminin düşmesi ise kamuoyunun istikrar programına ikna edilmesine bağlıdır. Bu çerçevede, hükümet kanadından yapılan açıklamalarda enflasyonist beklentileri aşağıya çekecek tutarlılık ve kararlılık beklenirken, bu konuda da yeterli dikkatin gösterilmediği görülmektedir. Hükümet çevrelerinden aynı gün içinde birbiriyle neredeyse tam zıt yönde açıklamalar yapılırken, son dönemde hazırlanan programın bir yıl içinde mi yoksa üç yıl içinde mi enflasyonu yüzde 20'lere çekeceği konusu gibi temel bir konuda bile tartışmalar sürmektedir. Bir taraftan, ekonomik hedeflere bağlı olarak kamu yatırımları ve personel giderleri için düşük oranlı artışlar

verileceği söylenirken, diğer taraftan tarım fiyatlarını dünya fiyatlarının üzerinde belirlenmesine dayalı sübvansiyon politikaları sürmektedir.

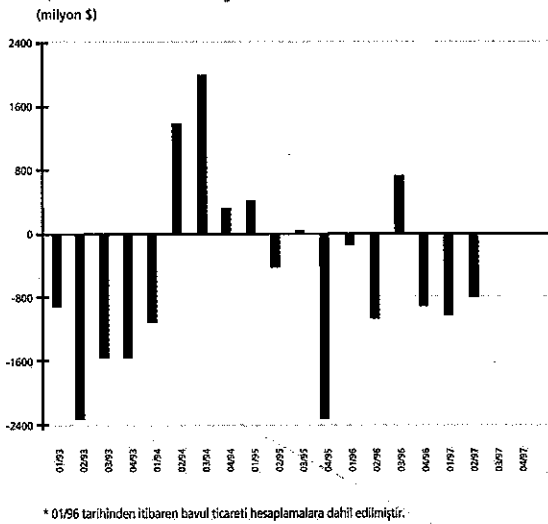
Enflasyonist beklentileri hafifletmek amacıyla altı ay boyunca kamu kesiminin ürettiği mallara, "zorunlu haller dışında", zam yapılmayacağı ilan edilmiştir. Kamu mallarının fiyatlarında artış olmasa da, yüksek tarım fiyatları, artan döviz kurlarına bağlı olarak artacak girdi fiyatları ve işçilere verilecek ücret artışlarının maliyetleri artıracığı muhakkaktır. Dolayısıyla, hükümetin bu yeni yaklaşımının, tek başına enflasyonun düşürülmesinde önemli ve kalıcı etkisi olmayacağı söylenebilir. Bunun en açık kanıtı, hemen her seçim dönemi öncesinde ertelenen kamu zamlarının enflasyonun düşürülmesinde kalıcı bir katkısı olmadığı gerçeğidir. Ayrıca, (hükümet de dahil olmak üzere toplumun tüm kesimleri tarafından) enflasyonun en büyük nedeni olarak gösterilen kamu açıklarının büyümesine neden olacak bu fiyatlandırma politikasının, önümüzdeki dönem, enflasyonu artırıcı bir etki yapacağı da düşünülmelidir.

Sonuç olarak, üç yıllık bir stabilizasyon programının uygulanacağına olan inanç zayıflamaktadır. Uygulamada kararlılık ve tutarlılık gösterilmemesi enflasyonist beklentilerin kırılmasını engellemektedir. En önemlisi, bir istikrar programının ön koşulu olan popülist politikaların terkedilmesi konusunda henüz hiçbir işaret mevcut değildir. Böyle bir durumda, 1998 yılında genel ekonomik gidişatın 1997 yılına göre önemli farklılıklar göstermesi beklenmemelidir. Bir istikrar programının aciliyeti ortada iken, toplumun tüm kesimlerinin onayını alan ve özelleştirme, sosyal güvenlik, mali piyasalar ve vergi reformu konularında kalıcı çözüm üreten bir orta vadeli program kararlılıkla ve bir an önce uygulanmalıdır.

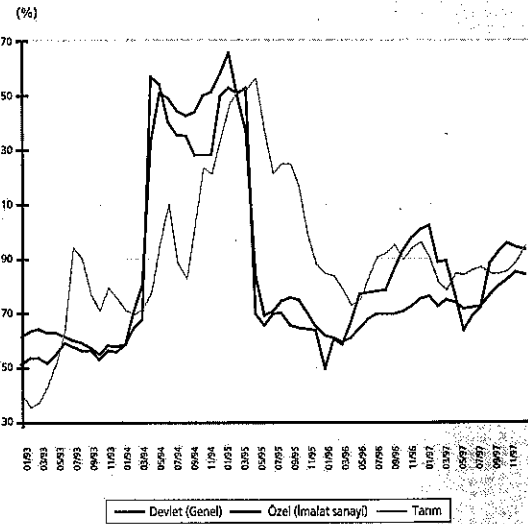
GSMH BÜYÜME HIZI

MEVSİMSELLİKTEN ARINDIRILMIŞ
SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ

CARİ İŞLEMLER DENGESİ*

TEFE YILLIK YÜZDE ARTIŞ

“Zirve”nin ardından

Muharrem Kayhan

Avrupa Birliği'ne üye 15 ülke, Lüksemburg Zirvesi'nde Birliğin genişleme stratejisini belirlerken, Türkiye'nin adaylığı ile ilgili olarak, bu ilişkinin geleceğini güçlü biçimde etkileyecek bir karar verdi. Karar, fiili sonuçları itibarıyla, Türkiye'deki geniş bir kesim için sürpriz olmadı belki. Gelişmeleri yakından takip edenler, bu aşamada Türkiye'yi tam üyeliğe yaklaştıracı somut adımlar atılmayacağını görebiliyorlardı. Öte yandan, kararın içinde, Türkiye'nin de talep ettiği bir yakınlaşma stratejisinin unsurları da bir ölçüde bulunmaktaydı. Ama, alınan karar, bütün olarak bakıldığında, 15'lerin çoğunluğunun ortak iradesini değil, Türkiye'nin tam üyeliğine muhalif 3-4 ülkenin baskısıyla oluşan bir iradenin izlerini ve bunlar içinde de özellikle Yunanistan'ın Türkiye karşıtı tutumunun renklerini taşıyordu. “Şu sorunlarını halledersen adaylık hakkını kazanabilirsiniz” biçiminde bir formülasyona bile başvurulmamış, “sorunlarını hallet, adaylığını sonra düşünürüz” denmişti. Sürpriz olan işte kararın bu görüntüsüydü.

15'ler içinde çoğunluğu oluşturan grup, uygun diplomatik formülasyonlarla biraz daha zaman kazanma fikriyle yola çıkmıştı. Ama vardıkları noktanın, onları Türkiye'nin AB'den uzaklaşması riski ile yüzyüze getirdiğini ancak tepkilerden sonra farkettiler. AB, kararında, Türkiye'nin iç ve dış politikası açısından tayin edici önemdeki bazı konularda atacağı adımları, genişleme sürecini tartışmayacağı önceden ilan edilmiş içi boş bir Avrupa Konferansı'na katılmak için önkoşul olarak ileri sürerek ve siyasi bir perspektif vermeden siyasi talepler-

de bulunarak Türkiye'yi rencide etmişti.

AB kendi “kabusunu” yarattı

AB üyesi ülke politikacılarının, Türkiye bağlamında siyasi öngöründen yoksunluğu, birkaç ülkenin onları sürükledikleri noktayı görememekle ve aldıkları karardaki formülasyona gösterilecek tepkiyi kestirememekle başlamaktadır. Ancak bununla kalmamaktadır.

AB, “sorunlarını hallet, adaylığını sonra düşünürüz” derken, formüle ettiği karar ve dayattığı önkoşullarla, kendini Yunanistan-Türkiye ilişkilerinde bir taraf haline getirmiş, böylece farkında olmadan, halledilmesini talep ettiği sorunları doğrudan bünyesine taşımıştır. Ayrıca, topluluğun ortak iradesinin oluşma biçimiyle ilgili o denli çarpık bir örnek yaratılmıştır ki, bu örneğin gelecekte topluluğun karar mekanizmasında kendini yeniden üretmesi, topluluktaki genel eğilimin tersine sonuçlar doğurması, bir “kabus” olarak Avrupa'nın üzerinde dolaşacaktır. Önümüzdeki dönemde, Avrupa'nın, kendi içinde, karar mekanizmalarını etkinleştirme konusunu daha yoğun tartışması sürpriz olmayacaktır. Türkiye'de bütün toplum kesimlerinden hemen hemen aynı tepkinin gelmesine karşılık, AB içinde daha şimdiden, farklı görüşlerin sergilenmeye başlaması, ortak irade konusundaki rahatsızlıkların ilk işareti sayılmalıdır.

Türkiye açısından bakıldığında, kararın içeriği bir yana, dünyanın en büyük ekonomik güçlerinden biri olan Avrupa Birliği'nin, siyasi karar mekanizmalarında, bu güce ters düşen bir biçimde bu kadar zaafiyete

düşmesinin yarattığı bir hayal kırıklığından söz edilmelidir. AB'nin bu zaafiyeti, ilişkilerde Türkiye aleyhine sonuçlar doğurmaktadır. O zaman Türkiye'ye, bu zaafiyetin giderilmesini beklemek ve bu süre içinde siyasi ilişkilerini ihtiyatlı bir zemine oturtmaktan başka çare kalmamaktadır. Nitekim, hükümet de, önkoşullar olarak dayattığı alanlarda AB ile diyalogu kesme gibi bir tavır içine girebileceğini, Avrupa Konferansı'na ise katılmayacağını beyan etmiştir.

Bu, Türkiye'nin hassas olduğu siyasi alan içinde, diplomatik dile tercüme edildiğinde gerçekten çok sert olarak algılanacak bir tepkidir.

Gösterilen tepkinin gücü, soğukkanlılığı ve mantıklılığı ile doğru orantılıdır. Eğer tepkinizin ciddiye alınmasını istiyorsanız, akılcı çizgilerden uzaklaşmamalısınız. Batı kültürü, fevri ve bilinçsiz tepkilerden değil, soğukkanlı ve hesaplı tepkilerden etkilenecek bir yapıya sahiptir. Muhataplarınıza toptancı bir zihniyetle yaklaşmamak, kazanılacak unsurları kaybetmemek, politikanın ve diplomasinin bir numaralı kuralıdır.

Bu açıdan bakıldığında, "ekonomik ambargo" uygulanması türünden yaklaşımların sağlıklı bir tepki olarak sınıflanamayacağı söylenebilir. Neyse ki, hükümetin de bu tür yaklaşımları ciddiye aldığına dair herhangi bir belirti ortada görünmüyor.

Gümrük Birliği bir kazanımdır

Bu genel çerçeve içinde, hükümetin, Gümrük Birliği'ni bütün bu tepkilerin dışında tutma yaklaşımı da doğru alınmış bir karardır. Gümrük Birliği'ni yeniden masaya yatırılım, baştan değerlendirelim türünden yaklaşımlara kesinlikle karşıyız. Gümrük Birliği bizim için vazgeçmememiz gereken bir kazanımdır. İyi çalıştırıldığı, derinleştirildiği taktirde, Türkiye için çok ciddi bir silah olacaktır. Anlaşmalarda, kurumsal işbirliğinin geliştirilmesi için öngörülmüş çeşitli mekanizmalar bulunmaktadır. Bu mekanizmalar çalıştırılmalıdır.

AB de kendi açısından Gümrük Birliği'nin derinleşmesinde yarar görmektedir. Ancak bunu sağlamak için bazı adımlar atması gerekmektedir. Türkiye ekonomik yükümlülüklerini büyük ölçüde yerine getirmiştir. Gümrük Birliği'ni derinleştirmeyi AB samimiyetle istiyorsa, o zaman her şeyden önce kendi yükümlülüklerini yerine getirmeli, bu ilişkinin gereği

gibi işlemlerini engelleyen Yunan vetosunun kalıcı olarak aşmanın yollarını geliştirmelidir. Ayrıca, Gümrük Birliği'nin daha etkin işlemesi için, bürokratik engellerin aşılmasını sağlayacak politik iradeyi göstermelidir. Yunanistan'ın tavrına mahkum olmuş bir görüntü veren, güvenilir bir ortak olarak algılanması her geçen gün biraz daha güçleşebilir.

Uzun vadeli bakış açısı

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkilerini ne bir zirve, ne iki zirve tayin edebilir. 30 yılı aşkın bir geçmiş olan bu sürecin içinde daha çok zirveler olacak, rüzgarlar çok değişecektir. Türkiye de, hiç kuşkusuz, ekonomik ve siyasi stratejilerini belli bir anın atmosferine göre şekillendirmeyecektir. Bakış açımız, geniş perspektifli ve uzun vadeli olmalıdır. Ancak bu süreçte, ekonomik ve siyasi reformlarını tamamlamamış bir Türkiye'nin uluslararası ilişkilerde, haklı olduğu pek çok konuda kendi müzakere gücünü zayıflattığı ve Türkiye'ye art niyetlerle yaklaşanların eline büyük kozlar verdiği de unutulmamalıdır.

Türkiye, kendi elini güçlendirecek atılımlarını öncelikle yaparak, mevcut ve potansiyel ilişkileriyle coğrafyasının kendisine sağladığı geniş seçenekleri uzun vadeli bir bakış açısıyla değerlendirebilir ve uluslararası düzende laik olduğu yeri kendi çabasıyla alabilir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin pek çoğunun Lüksemburg Zirvesi sonrasında, Türkiye'nin tepkisini yumuşatmak için gösterdiği çabalar, Avrupa'nın Türkiye'den vazgeçemeyeceğinin bir ifadesiyse, Birlik bunu inandırıcı biçimde ortaya koymalıdır. Bunun için, ilk adım olarak, Gümrük Birliği çerçevesinde vaad edilen mali yardımlar eksiksiz bir biçimde tahsis edilmeli, işleyişi aksatan bürokratik engellerin siyasi iradeyle aşılması sağlanmalıdır. Türkiye ile siyasi ilişkileri yapıcı bir şekilde geliştirebilmek için ise, siyasi ön koşullar dayatmayan ve hiçbir muğlaklık içermeyen bir tam üyelik stratejisi ortaya konmalıdır. Önümüzdeki yıl AB'de dönem başkanlığını üstlenecek olan İngiltere'nin, bugüne kadar ortaya konandan daha geniş bir vizyonla bu soruna yaklaşacağını ve AB-Türkiye arasındaki siyasi ilişkilere yapıcı bir şekilde geliştirilmesine katkıda bulunacağını umut ediyoruz.

AB kararlarının yol açtığı sorular

Ayşe Bilge Dicleli

Avrupa Birliği'nin 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da yapılan devlet ve hükümet başkanları zirvesinde Türkiye genişleme sürecinden fiilen dışlandı. Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Slovenya ve Kıbrıs'la tam üyelik görüşmelerine başlanması; Bulgaristan, Romanya, Slovakya, Litvanya ve Letonya ile üyelik görüşmelerine başlamak üzere hazırlıkların hızlandırılmasını kararlaştıran 15'ler, Türkiye'ye ancak belli koşulları yerine getirmesi durumunda "üyelğe hazırlamak ve yakınlaştırmak" üzere ehliyet verilmesini ve Ankara'nın ancak bundan sonra "Avrupa Konferansı'na çağrılmasını" öngördüler. Sıralanan koşullar arasında sadece siyasi ve ekonomik reformların yapılması, insan haklarının korunması değil, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların Lahey Adalet Divanı'nda çözülmesi gerektiği de yer alıyordu.

Alınan kararlar bir yandan Avrupa'nın kapılarını doğuya açması nedeniyle "Demir Perde yırtıldı" şeklinde yorumlanıyor, diğer yandan Hristiyanlıkla Müslümanlık arasında "yeni bir Demir Perde mi" sorularına yol açıyordu. Avrupa Parlemontosu Yeşiller Grubu liderlerinden Alman Parlementer Claudia Roth, kararı, "çifte standart" olarak nitelendirdi. Karardan sonra toplanan Bakanlar Kurulu'ndan, Gümrük Birliği Anlaşması'nın sürdürülmesi, ancak Kıbrıs ve Türk-

Yunan ilişkileri başta olmak üzere hiçbir siyasi konuyu AB ile görüşmeme sonucu çıktı. Bu arada Türkiye'nin "heyecanla oluşturulmuş tepkilerden geri durması" gerektiği (Eski Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu), "Türkiye'nin AB'ne katılmasının zaman alacağı bu yoldaki engelleri bertaraf etmenin bizim elimizde olduğu" (Eski Dışişleri Bakanı İller Türkmen) yorumları da yapıldı. Başbakan Mesut Yılmaz'ı "sıcak bir şekilde" karşılamaya hazırlanan ABD yönetimi "Türkiye'nin içinde bulunduğu durumu anladığını, fakat sert tutumunu değiştirmesini dilediğini" belirtti. Kararlar "Soğuk Savaş" sonrası yeniden şekillenmekte olan uluslararası ilişkiler yumağı açısından da bazı soruları gündeme getiriyor. Bu, NATO'nun genişlemesi, Körfez Krizi ve daha pek çok konuda ABD ile farklılıklarını öne çıkartma başlayan Avrupa'nın, Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen Clinton yönetimiyle arasındaki yeni bir çatlağın mı işaretidir? AB'deki bu gelişmeler karşısında hükümetin vurguladığı İsrail'le stratejik işbirliği Türkiye açısından neler getirir? Kıbrıs sorununu BM Platformundan AB platformuna taşıyan bu yaklaşımla kalıcı bir çözüm sağlanabilir mi?

Ankara, Lefkoşe, Atina ve Brüksel arasında mekik dokuyan ABD Başkanı Bill Clinton'un, Kıbrıs özel temsilcisi Richard Holbrooke, Kıbrıs sorununa Türki-

ye - Yunanistan - AB - Kıbrıs çerçevesinde formül arayışlarını hızlandırdı. Zaman zaman Türk, Yunan ve Kıbrıslı muhataplarını kızdıran Holbrooke'un temaslarının nasıl bir sonuç vereceği henüz bilinmiyor. Gözlemciler, Kıbrıs konusunda, 1990'ların başında ABD ile Rusya arasında imzalanan silahsızlanma anlaşmalarındaki gibi tarafların hiçbirinin kaybetmediği ve hiçbirinin kazanmadığı bir çözümü üretmenin pek kolay olmadığını belirtiyorlar. Herhangi bir gelişme için de en azından 1998 Şubat'ında Kıbrıs'ın güneyinde yapılacak başkanlık seçimlerinin beklenmesi gerektiğini öne sürüyorlar.

Saddam'ın sinir gazları ve Ortadoğu'da gerginlik

Irak'ın kitle imha silahlarını araştıran BM ekibinin (UNSCOM) Saddam rejiminin VX denilen bir sinir gazını ürettiğini tespit etmesi; Irak'ın UNSCOM çalışmalarını zorlaştırması; ABD'nin BM nezdinde bunu yapan sivil ve askeri Iraklılara seyahat yasağı koymak istemesi; Bağdat'ın 100 kişilik UNSCOM heyetindeki 10 Amerikalının varlığına karşı çıkması bölgedeki gerginliğin yeniden tırmanmasına yol açtı. Bir yandan Saddam, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın gönderdiği heyete uygulanan ambargoların kalkması, UNSCOM'da BM Güvenlik Konseyi üyelerinin eşit sayıda katılması ve ulusal güvenlik birimine ait yerlerin teftişinin iptal edilmesi gibi talepler sunarken; diğer yandan Bağdat'ta halk başkanlık sarayında ve sanayi tesislerinde etten kalkanlar oluşturuyor ve Irak hava sahasında gözlem uçuşları yapan U-2 uçaklarını vuracağını ilan ediyordu. Uluslararası kamuoyunda, uygulanan ambargonun Irak halkına zarar verdiği ve Saddam yönetiminin bu durumda taşıdığı sorumluluk tartışılır ve Ürdün, Irak'a ambargonun kaldırılması için bir tarih saptanmasını isterken; Amerikalı uzmanların Irak'tan sınır dışı edilmesi, farklı yaklaşımlara sahip BM Güvenlik Konseyi

Zemin'in Clinton'u ziyareti sonrasında, Çin'e, Amerikan nükleer teknoloji transferi serbest bırakıldı

üyelerinin tümünü (15 ülke) ortak bir kararda birleştirdi: Saddam yönetimi, Amerikalı uzmanları sınır dışı etme kararından vazgeçmezse, UNSCOM'un çalışmalarını engelleyen Iraklı sivil ve askeri yetkililere seyahat kısıtlaması getirilecek ve engellerin sürmesi durumunda başka önlemler de alınacaktı. ABD ve İngiltere, bölgedeki askeri varlığını pekiştirirken askeri çatışma gündeme geliyor, İncirlik'teki ikmal olanakları artırılıyor ve Şırnak sınır kapısı mazot ticaretine kapatılıyordu.

Petrol... Petrol...

Sanayi toplumu pratiklerinin, ancak uğruna her şeyin göze alındığı petrol denilen hammaddenin "eskimesiyle" ortadan kalkabileceği kesinlik kazanıyor.

Fransız Total firmasının Rus ve Malezyalı ortaklarıyla 2002 yılından itibaren İran'da doğal gaz çıkarma hazırlıklarına başlaması, 1994 yılında Amerikan Conoco şirketinin 1 milyar dolarlık anlaşmasını iptal eden ve İran'a 40 milyon dolardan fazla yatırım yapan üçüncü ülke firmalarına yaptırım öngören D'Amato yasasını çıkartan Clinton yönetimini zor duruma soktu. Amoco, Conoco, Delta, Pennzoil gibi dev Amerikan petrol şirketleri yavaş yavaş uluslararası ticarete dahil olan İran ile ilişki konusunda yönetime baskı yapıyor.

Bu arada Azerbaycan'ın erken petrolünün pompalanmasına törenle başlandı. Törende bir konuşma yapan Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Bakü - Ceyhan boru hattına siyasi irade desteği verdiklerini, hattın kaderinde ise petrol şirketlerinin ağırlık taşıdığını belirtti. Türkiye adına törene katılan Başbakan Mesut Yılmaz, petrolün çatışma değil, barış ortamı getirmesini dilediği konuşmasında, Karabağ sorununun Azerbaycan'ın toprak bütünlüğü içinde barışçı yollarla makul bir çözüme ulaştırılmasını istedi. Son dönemlerde bu yönde bölgede bazı gelişmeler de söz konusu olmuştu. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ile

Ermenistan Cumhurbaşkanı Levon Ter Petrosyan arasındaki görüşmede ise iki aşamalı bir plan onaylandı.

Kongo'daki iç savaşı eski Devlet Başkanı Denis Sassou Nguesso'ya bağlı Kobra birliklerinin kazanması bir Afrika ülkesindeki sıradan bir çatışma gibi görünse de, petrole bağlıydı. Kongo'da iktidardan kovulanlar Angola'daki ayrılıkçı örgüt UNİTA'yı destekleyenlerdi; bu nedenle Angola Kobra birliklerine destek vermişti. Gidenler kadar gelenler de Fransız ve Amerikan petrol şirketlerini birbirine tokuşturma konusunda uzmanlaşmıştı. 2000 yılına kadar Batı Afrika kıyılarında kurulacak 29 petrol çıkarma tesisinin 13'ü Kongo kıyılarındaydı. Angola, Kongo, Gabun ve Nijerya'da toplam 15 milyar varil petrol bulunuyor. Bölgeye "İkinci Suudi Arabistan" adı veriliyor ve 20 yıl içinde bölgeye 100 milyar DM'lik yatırım yapılacağı da açıklanıyordu.

Asya Kaplanları dünyayı sarstı

Güneydoğu Asya, temmuz ayından bu yana ikinci krizle dünya borsalarını salladı. Tayvan dolarının hızla değer kaybetmesinin ardından bir anda Hong Kong borsası %14.4 düşüş göstermişti. Ayrıca, Malezya, Singapur, Filipinler, Kore'de büyük değer kayıpları görülmüş; Tokyo borsası %3.03 inişe geçti. Bu sarsıntı Türkiye'de borsanın %11'lik inişe geçmesine yol açtıktan ve Avrupa borsalarına sıçradıktan sonra Wall Street'i de etkisi altına almıştı. Üç ay içinde Asya Kaplanları'nın bu şekilde ikinci kez sarsılmasının ana nedeni olarak yabancı yatırımcıların fonlarını bu ülkelerden çekmeye başlaması gösteriliyor. Ancak bu gelişmelerde ihracat gelirlerinin kullanılması politikasında hatalar yapan bölge hükümetlerinin, ekonomik durumunu düzeltmek için ihracatını sıfıra yakın faizlerle ve düşük yenle arttırmaya yönelik Japonya'nın ve Asya'da uyanmakta olan bir başka devin, Çin'in de etkisi olduğu belirtiliyor. Düşük ücret ve yüksek tasarruf kotalarıyla büyüme, artık Çin, Vietnam ve Hindistan'ın kimi bölgelerine geçerken, mucizelerin ebedi olmadığı, Kaplanlar'ın saf büyümeden kalite ve genişlemeye geçmek üzere sadece ekonomik değil, aynı zamanda politik kararlar almak durumunda oldukları ortaya çıktı.

Yüzyılın yükselen devleri arasında sayılan Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Jiang Zemin, Komünist Parti-

si'nin 15. Kongresi'nde siyasi rakipleri olan General Liu Huaqing ve Quiano Shi'yi saf dışı bıraktıktan ve zarar eden devlet işletmelerinin anonim şirketlere dönüştürülmesini de öngören bir ekonomik programını benimsedikten sonra ABD'ye gitti. Siyasetten çok bir iş zirvesi niteliğinde geçen görüşmelerden sonra Çin, Amerikan Boeing firmasından 3 milyar dolar değerinde 50 uçak alıyor. Zemin'in Clinton yönetimine, transfer edilecek nükleer teknolojinin İran'a ya da ABD'nin sorunlu olduğu başka ülkelere satılmayacağı güvencesini vermesi karşılığında ise, Çin'e, Amerikan nükleer teknoloji transferi serbest bırakıldı. Böylece Westinghouse, ABB, General Electric gibi enerji devlerinin önüne 50 milyar dolarlık bir pazar açıldı.

Radikal İslam cephesindeki gelişmeler

Cezayir'de 1990 yılından beri ilk kez yapılan yerel seçimleri Devlet Başkanı Elyemin Zerval'in himayesi altındaki Ulusal Demokratik Parti'nin kazandığı açıklandı. Ülkeyi 1962-1992 arasında yöneten Ulusal Kurtuluş Cephesi ikinci, ılımlı islami çizgi izleyen Barışçı Toplum Hareketi ise üçüncü oldu. Muhalefet güçleri, seçim sırasında hile yapıldığını, oy verme işlemi bittikten sonra gözlemcilerinin silah zoruyla seçim mahallerinin dışına çıkartıldıklarını ve oyların değiştirildiğini öne sürerek sonuçlara itiraz ettiler. Devlet Başkanı Zerval, yolsuzluk iddialarını mahkemelerin araştıracağını söylemekle yetinirken, merkez sol ve islami partiler bir araya geliyor ve ortak gösteriler düzenliyordu.

Bu arada Batı basınında Cezayir halkının iki ateş arasında kaldığı, katliamlardan İslami Selamet Cephesi (FIS) askeri kanadı İslami Selamet Ordusu (AIS) kadar rejimi de sorumlu tutan yazı ve yorumların yoğunluk kazandığı gözleniyor.

İslam Konferansı Örgütü Genel Sekreter Yardımcısı Afganistan'da birbiriyle çatışan Taliban taraftarlarıyla muhalefet güçlerinin Aralık ayında Cidde'de barış görüşmeleri yapacağını açıkladı. Bu arada UNICEF'in bir araştırması, Afganistan'daki her 10 çocuktan 9'unun çatışmalarda öleceğine inandığını, %70'inin ailesinin bir ferdi çatışmalarda yitirdiğini ve %76'sının da büyüklere inanmadığını ortaya koydu.

Çeçenya'da Şeriat ilan edilir, alkollü içkilerin üretim ve satışı yasaklanır ve kadınların giyimini "İslami kurallara gö-

HAYAL EDİN.

GÖRDÜKLERİNİZİN ARDINDA KEŞFE DEĞER DAHA NELER VAR!

BLACK. Yoksa, çok şey fark eder.

re" olması gerektiği belirtilirken, İran'da Hz. Muhammed'in kızı Fatıma'nın doğum günü törenlerinde konuşan Cumhurbaşkanı Hatemi kadının ikinci sınıf, erkeğin üstün olduğu yolundaki düşüncelerin terk edilmesi, Batı dünyasının kadınlar dahil insanlık için getirdiği olumlu sonuçların tanınması gerektiğini söyledi. Eski cumhurbaşkanı Rafsancı'nın kızı Bayan Haşimi ise İslam feminizmi bayraktarlığında kararlı olduğunu açıkladı.

Dünyadan kısa kısa

- Dolar kuru yükselirken ABD'nin ihracatında artışlar gözlenmesi ekonomi kurmayları tarafından yeni bir olgu olarak yorumlanıyor. Business Week dergisinin açıkladığına göre ABD'nin ihracatı 1997 yılının ilk 7 ayında sivil havacılıkta %65, telekomünikasyon aletlerinde %11,8, bilgisayar aksesuarlarında %11, kimyasal ürünlerde %10, yarı iletkenlerde %6,3 ve bilgisayarlarda % 5,3 artış gösterdi.

- Geçen yıl yarı şaka ABD'nin BM'e olan borçlarını ödeyip Kongre'den tazminat isteyeceğini belirten CNN televizyonu kurucusu Ted Turner, BM'e 10 yıl içinde 1 milyar dolar bağışlayacağını, bu paranın mültecilere, çocuklara ve mayınların temizlenmesine harcanmasını bizzat denetleyeceğini açıkladı.

- Coca Cola'nın 65 yaşındaki Genel Müdürü Roberta Gouizueta vefat etti. Gouizueta'nın 16 yıl içerisinde firmanın gelirini 4 milyar dolardan yaklaşık 150 milyar dolara çıkardığı açıklandı.

- ABD Adalet Bakanlığı, 1995 yılında imzaladığı anti-tröst anlaşmasını çiğnediği ve bilgisayar üreticilerini Windows 95 yazılımıyla birlikte kendi Internet programı Explorer'i satmaya zorladığı gerekçesiyle Microsoft'un günde 1 milyon dolar ceza ödemesi için mahkemeye başvurdu.

- İrlanda'daki barış görüşmeleri sürerken İRA'nın siyasi

Galler Prensesi Anma Vakfı, Prenses'in imajını tescil ettirmek için Patent Bürosu'na başvurdu

kanadı Sinn Fein'den istifalar olması tedirginlik yarattı. Belfast Telegraph gazetesinde yayınlanan kamuoyu yoklamaları, masaya zorla oturan Ulster Birlik Partisi lideri David Trimble'in seçmenlerinin %93'ünün ve görüşmeleri boykot eden Paisley'in seçmenlerinin %76'sının çözüm istediğini ortaya koydu. Dünya basını ise görüşmelerin mimarının İngiltere'nin yeni Başbakanı Tony Blair olduğu görüşünde birleşiyor. Blair, taraflar masaya otursa da oturmasa da Mayıs 1998'de bir çözüm önerisini referanduma sunacağını açıklamıştı.

- İrlanda Cumhuriyeti devlet başkanlığını, bir erkek, dört kadın rakibini geride bırakan Belfast'lı hukuk profesörü Bayan Mary McAleese kazandı.

- Polonya'daki seçimlerde 560 sandalye için 10 parti yarışırken, Dayanışma Seçim Eylemi oyların

%33,8'ini alarak birinci parti oldu. İktidardaki, Demokratik Sol İttifak (reformcu komünistler) %27,1 ile ikinci, Özgürlük Birliği %13,4 ile üçüncü oldu.

- Avrupa Para Birliği'nin (EURO) 1 Ocak 1999'da uygulama konulması kesinleşti. Maliye bakanları EURO'ya katılacak ülkelerin kurlarını Mayıs 1998'de sabitleme kararı aldılar. Bu şekilde spekülasyon yapılmasının önlenmesi belirtilirken, kriterlerin uygulanması nedeniyle hükümet krizi atlatan İtalya'nın erteleme önerisi reddedildi; EURO'nun başlatılması ve ortaya çıkacak sorunların buna göre ele alınması görüşü benimsendi. İngiltere, EURO'ya 2002'de katılmasının daha "realist" olduğunu açıkladı.

- Fransa'daki 340 bin kamyon şoförünün ücret artışı ve çalışma saatlerinin azaltılması talebiyle başlattıkları grev, anlaşmayla sonuçlandı.

- Ürdün'ün 80 kişilik parlamentosu için yapılan seçimleri Kral Hüseyin'e yakın aşiret reisleri kazandı.

- Pakistan'ın eski başbakanı Benazir Butto'nun ailesine ait hesapları İsviçre tarafından donduruldu.

1995.
Türkiye'de
yılın en iyi
bankası.

1997.
Türkiye'de
yılın en iyi
bankası.

1996.
Türkiye'de
yılın en iyi
bankası.

Dünyanın en saygın finans yayınlarından Euromoney, Garanti'yi üçüncü kez "Türkiye'de Yılın En İyi Bankası" ilan etti. Siz de üç yıl arka arkaya "Türkiye'de Yılın En İyi Bankası" seçilen bir bankanız olsun istemez miydiniz?

GARANTİ

Soli Özel

- Sayın Büyükelçi, AB'nin Lüksemburg'da yapacağı zirve* Türkiye açısından kritik bir toplantı olarak kabul ediliyor. Bu zirveden Türkiye'nin adaylığını kabul eden bir sonuç çıkmaması durumunda bunun, Türkiye-AB ilişkisine etkisi ne olur?

- Benim samimi kanaatim AB'nin Türkiye gibi, bölgesinde fevkalade önemli rol oynayan, bu asrın sonunda 70 milyonluk bir nüfusa erişecek olan ve Doğu ile Batı arasında köprü rolü oynayan bir ülkeyi ihmal edemeyeceği istikametinde. Bu bakımdan Lüksemburg toplantısında ne cins bir rapor kabul edilirse edilsin, AB gene de Türkiye'yi içinde tutacak bir formül arayışı içerisinde olacaktır, diye tahmin ediyorum. Bu formülün ne olacağını söylemek tabii ki mümkün değil. Ama benim hissiyatım odur ki, ABD'nin uzun süreden beri devam eden telkin ve baskılarının da bunda rolü olacak. Çünkü

ABD, stratejik menfaatleri açısından Türkiye'nin Avrupa'dan uzaklaşmasına kesinlikle karşıdır. Ve bu mesaj, Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin devamından yana olan Avrupa ülkeleri tarafından gerekli mercilere bugüne kadar fazlasıyla iletilmiştir ve Lüksemburg toplantısına kadar da iletilecektir.

- Bütün bu dedikleriniz doğru olsa da, Lüksemburg toplantısında Türkiye ve kamuoyunun kabul edemeyeceği türden bir karar çıkması halinde Türk dış politikasının temel doğrultuları bundan nasıl etkilenir?

- Biz bugüne kadar Batı'yla olan yakın ilişkimiz dolayısıyla AB'ne çok yumuşak bir yaklaşım içerisindeydik. Ama bu bizim dış politikamız bakımından Doğu'yu ihmal ettiğimiz anlamına da gelmemelidir. AB'den sizin dediğiniz gibi çok ters bir karar çıkmış olacağını varsaysak dahi, Türk dış politikasının yüzde yüz bir değişiklik göstererek Avru-

pa'dan uzaklaşması yönünde kararlara varacağını tahmin etmek istemiyorum. Yani, bunun Türkiye'nin menfaatine olmayacağı kanaatini taşıyorum. Yine de Batı'yla ve AB ile olan ilişkilerimizi Türkiye'nin menfaatleri ölçüsünde ayarlamak suretiyle devam ettirmemiz, Türk dış politikası açısından yararlı olur diye düşünüyorum.

- Türk dış politikasının stratejik öncelikleri nelerdir?

- Türkiye'nin stratejik öncelikleri benim kanaatimce Doğu ile Batı arasında bir denge unsuru olarak ekonomisini ve ticaretini hem Doğu'yla hem de Batı'yla geliştirmek, bölgesel konularda rol oynayabilmek durumunda olduğu zamanlar, bu rolü sonuna kadar oynayarak kendisinin o bölgedeki mevcudiyetini defaatle diğer üçüncü taraflara ispat edebilmek. Atatürk zamanından beri gelen genel dış politikamız, yani komşularıyla ve dünyayla barışık dış politikamızın ana hatlarını ana felsefesini kaybetmemek olmalıdır.

- Türkiye'nin komşuları ile ilişkilerinin

* Bu söyleşi, 12-13 Aralık 1997 tarihinde Lüksemburg'ta yapılan AB toplantısından önce gerçekleştirilmiştir.

bir düsturu olduğunu belirttiniz. Oysa şu sırada Türkiye'nin iyi ilişkisinin olduğu komşusu hemen hemen yok gibi. Burada Türkiye'nin sorumluluğu olduğu savıyla sormuyorum bu soruyu. Bunlar, Türkiye'nin stratejik önceliklerini nasıl etkiliyor? Bunları başka konulara getirmek için neler yapılabilir?

- Bizim komşularımızla dostluk ilişkilerimizi devam ettirmek bir genel politika olmakla birlikte, bir takım nedenlerle bu komşularla çeşitli konularda uyuşmaz, anlaşmaz durumda olabiliriz. Bu, her ülke için geçerlidir. Benim belirtmek istediğim, genel politikamızın esasları arasında bunun devam etmesi gereğidir. Bunu devam ettirebilmek için, komşularımızla iyi ilişkiler içerisinde olacağız. Uyuşmadığımız alanlarda da bunları iyiye götürebilmek için bir gayret sarfedeceğiz. Tabii bu gayretimiz, ülkemizin menfaatleri doğrultusunda bir gayret olacak. Onun ötesine geçmemiz bahis konusu olmayacak. Komşularımızla uyuşmadığımız konularda onlarla savaşmak yerine, onları mümkün olduğu kadar bizimle bir diyalog içerisine çekip, o diyalog çerçevesinde karşılıklı anlayışı sağlamak, eğer taviz varsa bunun karşılıklı olarak her iki ülkenin veya ülkeler topluluğunun menfaatlerinin bulunduğu noktalarda ortaya çıkmasını sağlamak esas almak gerekir. Sizin aklınızda Batı komşumuz derken eğer Yunanistan varsa, Yunanistan'la da biz öteden beri demin işaret ettiğim diyalog çerçevesinde müzakere ortamını bulmaya gayret ediyoruz. Gerçekten buna Yunanistan yanaşmıyor ama bu demek değildir ki, Türkiye ümitsizliğe kapılacak ve politikasını yüzde yüz başka

istikametlere çekecektir. Böyle bir şeyin olmaması lazım.

- AB'de hissettiğimiz tavır, Soğuk Savaş döneminde Türkiye ile daha yakın ilişkilerde bulunup onu aramıza alacağımızı söylemek belli bir mantığa dayanıyordu. Soğuk Savaş döneminde bu mantık yok. Türkiye eğer kendisi için doğru olduğuna inandığı bir çizgiyi değiştirmeyecek ve hazır bizimle ekonomik olarak gümrük birliği vasıtasıyla yakın bir ilişki içine girmişken artık bu tam üyelik lafını etmekte bir yarar görmüyoruz denildiğinde bizim buna karşı ne tür bir cevabımız olabilir?

- Tabii ki, Doğu-Batı ilişkilerinde ortaya çıkan değişiklikler eski politikaları, eski çerçevesinde devam ettirmekte bizi zorlar. Ama eğer Batı gerçekten bizimle alışverişi kesmek, ilişkilerini asgariye indirmek veya bizim bütün arzumuzla rağmen bizi kendi kulüplerine almamakta kararlı olduğunu bildirirse, o zaman bizim bir takım alternatiflerimiz var. Doğu'ya doğru baktığımızda Kafkaslar'dan tutun Orta Asya'ya kadar çok geniş bir alanda bizimle işbirliği yapmaya hazır bir ülkeler topluluğu var. O ülkelerle olan ilişkilerimizi geliştirmeye gayret edebiliriz. Ayrıca Uzakdoğu'ya doğru bir açılım sağlayabiliriz. Ortadoğu'yla olan ilişkilerimizi bugüne kadar olduğundan daha iyi götürmeye gayret ederiz. Yine denge unsuru özelliğini devam ettirmekle beraber, Batı'nın almış olduğu bu yanlış kararın değiştirilmesini de sağlayacak şekilde ekonomik, ticari ve siyasi ağırlığını başka taraflardan hissettirmek suretiyle indirekt mesajlar verebilir Avrupa Birliğine.

- Dediğiniz çok doğru, ancak Türkiye'nin doğusu veya güneyiyle sizin söylediğiniz niteliklere sahip bir ilişki kurması da Batı'yla

ilişkilerini çok yüksek bir düzeyde devam ettirmesini gerektirmiyor mu?

- Tahmin etmiyorum, hayır. Yani bizim Ortadoğu ile olan ilişkilerimiz Batı'yla olan ilişkilerimize bağımlıdır demek doğru değil. Bizim Avrupa ile olan ilişkilerimizi, arzularımız ölçüsünde devam ettirirken diğer ülkelerle ilişkilerimizi geliştirmeye çalışmak niçin Batı'ya bağımlı olmayı gerektirir, onu tam olarak...

- Bağımlı olmak değil efendim. Batı'yla diyalogu kuvvetli olan bir Türkiye'nin Doğu'yla olan ilişkilerinde bu gücü kullanması anlamında sordum. Yoksa bağımlılık çerçevesinde değil.

- Ashında bizim Doğu dediğimiz iyi bir terim değil. Doğu derken diğer ülkelerden bahsediyoruz. Diğer ülkelerle diyalogumuzun kuvvetlenmesi keyfiyeti Batı'ya gerekli mesajları kendiliğinden verecektir ve bizim bu istikametteki gayretlerimizi Batı'nın baltalaması belki bir ölçüde mümkün olabilir. Ancak, Türkiye eğer akıllı bir siyaset içersindeyse, o çerçevede bunlarla olan ilişkilerini daima geliştirebilir. Yani Batı, burada engelleyici bir faktör olarak yüzde yüz rol oynayamayabilir.

- Batı ile olan ilişkiler deyince, Avrupa Birliği ile olan ilişkilerine Amerika ve Avrupa arasında bir farklılık olduğunu ortaya koydunuz. ABD'nin gene küresel çıkarları ve yükümlülükleri olan bir ülke olarak Türkiye ile ilişkilerine atfettiği önem de malum. Örneğin şu anda Irak'ta bir kriz yaşanıyor ve Irak meselesi Türk kamuoyunda, Amerikan perspektifinden bakılan bir mesele değil. Özellikle ambargo nedeniyle Türkiye'nin güneydoğu bölgesinin çektiği sıkıntılar ve bunların sosyal ve siyasal sorunlara da yansımaları yüzünden. Bu tür sorunları halletmek için

mekanizmalar var mı? Türkiye bu konuda derdini iyi anlatıp, kendisine borçlu olduğunu düşündüğü bazı tavizleri alabiliyor mu, alamıyorsa niye?

- Türkiye'nin Irak

imkanı dahilinde. Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri dahi bu konuda bazı sıkıntılar çekiyorlar. Ama imkanlar nisbetinde biz teke tek Batı'ya derdimizi anlatamıyorsak, daha geniş bir politik perspektif içerisinde bu görüşlerimizi dünya

geçinme ve herkesle ilişkilerini geliştirme politikası güdecek olursa bu politika da tabii ki bir zaman gelir, AB'yle aynı istikamette olma-yabilir, özellikle ABD ile Türkiye'nin İran, Irak ve benzeri ülkelerle olan ilişkilerinin aynı olmasını

beklemek mümkün de değildir. Çünkü Türkiye, bir bölge ülkesidir. Hudutları sabahtan akşama kadar alışveriş içinde olan Türkiye'nin, Amerika'nın İran'a karşı uyguladığı daha mu-

Doğu-Batı ilişkilerinde ortaya çıkan değişiklikler eski politikaları eski çerçevesinde devam ettirmek konusunda bizi zorlar.

krizinde derdini ve politikalarını anlatabileceği en iyi forum Birleşmiş Milletler forumu olarak düşünülebilir. Orada sadece Amerika, Rusya değil, başka bir çok ülke var. Irak krizi denilince ön planda Amerika görünüyor ama bizim siyasetimiz Amerika'dan ziyade, Güvenlik Konseyi'ni teşkil eden ülkeler ve onların almış olduğu kararların tatbididir. Biz ne diyoruz, Güvenlik Konseyi kararlarının aynen tatbik edilmesi gerekir diyoruz. Güvenlik Konseyi kararlarını da Amerika'nın tek başına aldığı kararlar manzumesi olarak görmüyoruz. Güvenlik Konseyi'ni teşkil eden ülkelere hitab ediyoruz. Böylece uluslararası bir açılım veya yaklaşım içerisinde derdimizi oralara anlatmak ve oralardan istediğimizi almak istiyoruz. Tabii ki burada Amerika çok önemli bir rol oynuyor. İstesek de istemesek de bugün Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu kararlarda ABD'nin çok önemli rolü var. Bunu aşabilmek ne Türkiye'nin ne de başka ülkelerin

kamuoyuna aksettirmek olasılığını her zaman için bulabiliriz.

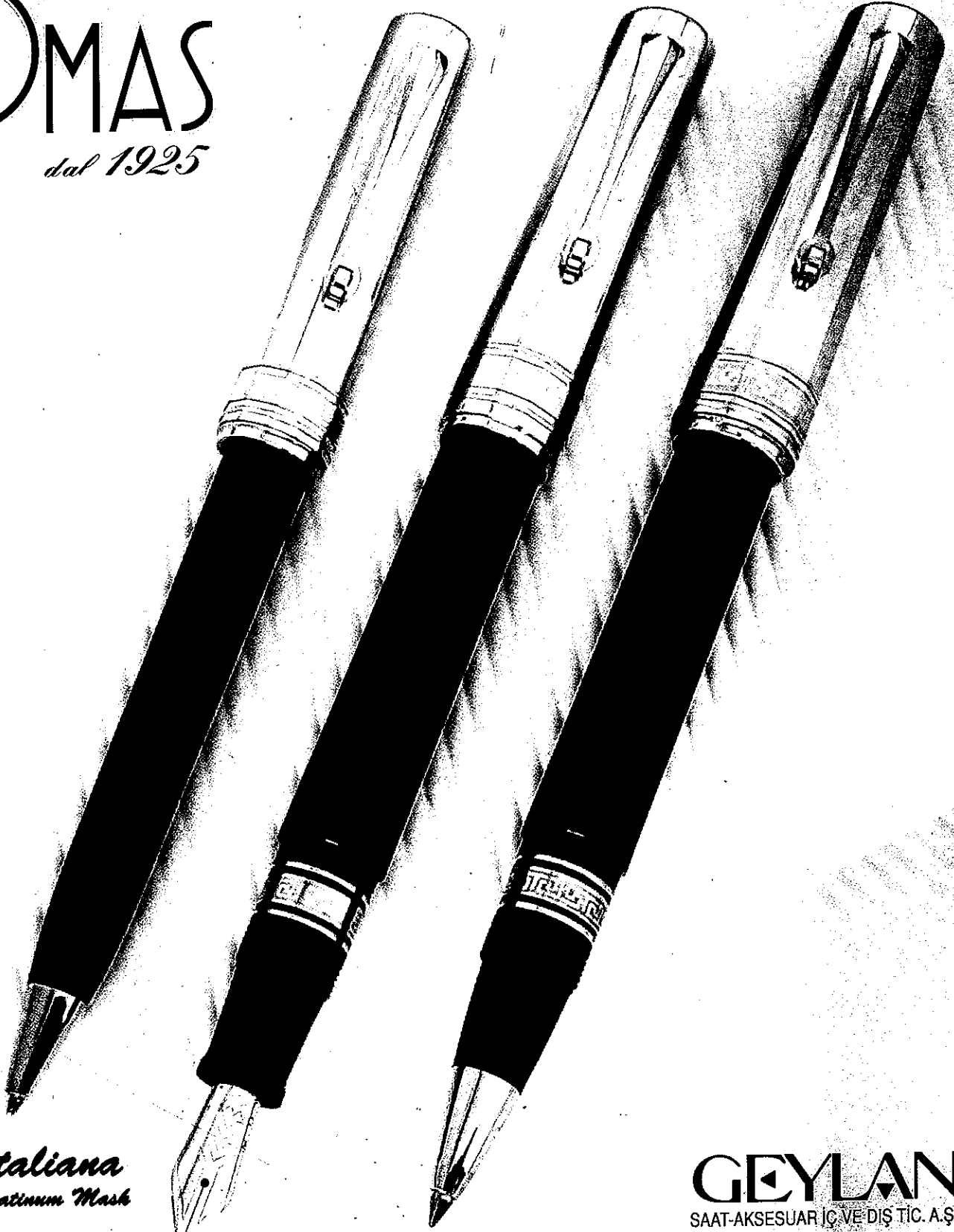
- Türkiye bütün bu dediğiniz yaklaşımları doğru olan yöntem bu olduğu için kullanıyor dahi olsa, sonuçta somut olarak çıkarlarına halel getiren bir konumla yaşamaya devam ediyor. Bu doğru ya da yanlış, Türk kamuoyunun görüşü. Dolayısıyla Irak'a olan ambargonun devam edecek olması, Türk kamuoyunun anlayabileceği bir şey değil. Türkiye burada belki Rusya ve Fransa'ya daha çok yaklaşıyor ve ABD, İngiltere ile birlikte daha katı görüşlere sahip. Bunlar, Türkiye'nin genel ilişkileri içerisinde önemsenmeyecek kadar küçük şeyler mi? Çünkü bir de İran meselesi var. Dual containment politikası nedeniyle İran'la Irak'ı ikiz olarak düşünmemiz gerekiyor ve Türkiye'nin her iki komşusuyla da iyi ilişkiler kurmak istemesi Irak'ın kuzeyinde bir otorite boşluğu olmasını istememesi gibi kaygıları Amerika'ya bir şey ifade etmiyor. Onlar daha kaygısız olabiliyorlar bu konularda ama Türkiye olamıyor. Gerçekten de arada optik bir farklılık varsa, bunlarla ilgili ne tür yaklaşım gerekiyor, bu farklılıklar nasıl tartışılıyor?

- Benim kanaatim, eğer, Türkiye bulunduğu bölgede, herkesle iyi

hasım politikayı gütmemesini beklemek abesle iştigal etmek olur. O bakımdan, bağımsız bir politika güden Türkiye'nin belki de bu konularda daha da avantajlı duruma girmesi beklenebilir. Şöyle ki, Türkiye menfaatini gördüğü zamanlar ortada Güvenlik Konseyi kararları da yoksa, tek taraflı olarak alınan bir nevi güce dayalı olarak alınan kararlara açıklıkla itiraz edebilmek ve icabında bunlara uymamak gibi bir tutum da alabilir. Çünkü şu anda biz istesek de istemesek de bağlı olduğumuz Batı camiasının genel politikasına uymak zorunda kalıyoruz. Eğer Batı bizi dışlıyorsa, o zaman biz, daha bağımsız bir politika çerçevesinde onlara devamlı olarak muhasım değil ama kendi menfaatlerimize daha uygun adımlar atabilmek durumunda kalırız.

- Ortadoğu bölgesinde kalacak olursak, Türkiye, İsrail ile ilişkilerini özellikle İsrail-Filistin barış sürecinin başlamasıyla yakınlaştırdı. Bunun da özellikle Suriye'yi çok rahatsız ettiğine tanık oluyoruz. Sonuç olarak Irak'la Suriye arasında 18 yıldır kapalı olan

OMAS
dal 1925

Ante Italiana
18 K Gold+Platinum Mask

GEYLAN
SAAT-AKSESUAR İÇ VE DIŞ TIC. A.Ş.

Gilan
MARKA

TEL: 0.212/512 78 01

sınırın hiç değilse ufak tefek ticarete açıldığını gözlemliyoruz. Belki Türkiye'nin güneyinden doğusuna doğru Suriye, İran ve Irak'ı birleştirecek bir cepheleşme temayülü ortaya

herkes tarafından bilinen bir gerçek. İslam Konferansı Örgütü'nde çıkıyor, başka forumlarda çıkıyor. Ama çıkıyor. Türkiye'nin tutumu onların beklentilerine cevap verebilecek istikamette tecelli etmiyor. Biz bunu yaparken biraz daha onla-

Siz ne kadar isteseniz de ilişkileri ya-
kınlaştırmak için bir şey yapamazsınız. Bu bakımdan bizim menfaatlerimizle bugün bize ters düşen veya bizim ters düşüğümüz ülkelerin menfaatlerine de hizmet etmiş oluruz.

- İran ve Libya'ya uygulanan yaptırımlar çerçevesinde, İran'da belirli miktarların dışında yatırımlara ceza veriliyordu. Ancak, Türkiye'nin İran'la imzalamış olduğu gaz boru hattı, Türkmenistan gaz boru hattı konusunda sanki Türkiye'ye yeşil ışık yakılmış gibiydi.

Çatışmanın özünde Yunanistan açısından iç siyaset yatıyor. Akıllı başında devlet adamları ortaya çıkarsa sorun ortadan kalkar.

çıkıyor. Böyle bir durumda Türkiye'nin bu komşuları ile olan ilişkilerini düzeltebilmesi kolay olur mu?

- Biz İsrail'le geleneksel olarak iyi ilişkiler içerisinde olmuşuzdur. İsrail bağımsızlığını ilan ettiği yıldan itibaren Türkiye, İsrail'i tanıyan ülkelerin başında gelir. O zamandan beri de üzerimizdeki baskıların derecesi ne olursa olsun İsrail'le diplomatik ilişkilerimizi hiç kesmedik. İlişkilerimizin derecesi bazen küçülmüş, bazen büyümüşdür ama hiç kesilmemiştir. Son yıllarda İsrail'in de Türkiye'nin de menfaatleri dikkate alınmak suretiyle ilişkilerini her alanda geliştirdikleri görülüyor. İlişkilerin böyle gelişmesi tabii ki bölge ülkelerinin ve Arap ülkelerinin işine gelmiyor. Onları Türkiye'ye karşı hasmane bir tutum içerisine itiyor.

İsrail olarak konuşmayalım, genelinde konuşalım. Bugün bizim Batı ile birlikte sürdürdüğümüz bir takım politikalar dolayısıyla Arap alemiyle ve İslam alemiyle bazı zorluklarımız ortaya çıkıyor. Bu

ra uygun istikamette hareket edemez miyiz? Edebiliriz. Belki de bu bizim milli ölçülerimizde daha çok işimize de yarar. Ama bağımlı olduğumuz bir topluluk var ve o toplulukla paralel hareket etmek zorunda kalıyoruz. Ama belki paralel hareket etmezsek, Türkiye'nin durumunu bölgesinde daha iyi olur.

- Türkiye'nin İslam alemiyle ve genelde Arap Ortadoğu'su ile ilişkilerinde birtakım sıkıntılar varsa, İsrail ile kendi milli menfaatleri nedeniyle kurduğu ilişkilerin bunları düzeltmeye yardımcı olacağını söylemek pek mümkün değil. Batı'yla, Türkiye'nin ilişkileri tümünden kopsa dahi, milli çıkarlar gerektirdiği için İsrail'le ilişkiler devam edecekse -ki bu konuda bir konsensüs de var- ülkede bu dediğiniz türden bir iyileşmenin ya da yakınlaşmanın gerçekleşmesi bir engel olarak durmuyor mu?

- Dış politikada daima iki tarafın menfaatlerinden söz edilebilir ancak. Sırf Türkiye'nin milli menfaati nedir diye bir politikada başarılı olmak da mümkün değil. Varsayalım ki, İsrail'in milli menfaatleri Türkiye ile yakınlaşmaya pek müsait değil, ama Türkiye'de durum çok müsait.

Ancak son zamanlarda bundan biraz döndüğü izlenimini uyandıracak beyanlar var. Bu konuda bizi aydınlatabilir misiniz?

- Alınan kararın içeriği İran'a yatırım yapan ülkelere yaptırım uygulanmasını öngörüyor. Bu proje çok uzun senelerden beri İran'la Türkiye'nin gündeminde olan bir projeydi ve İran'da Türkiye'nin ihtiyaçlarını karşılayabilecek ölçüde gaz da mevcut değil. Biz sadece İran kara sahasını kullanmak suretiyle Türkmenistan gazını satın alacağız. Bunu, Amerikalılara iyi anlattığımız kanaatindeyim. Zaten, ABD kamuoyunda Türkiye'nin İran'la girdiği karşılıklı alışveriş veya çalıştığı proje çok büyük bir reaksiyon yaratmadı. Ancak, Türkiye karşıtı bir takım gruplar zaman içinde bu durumu mümkün olduğunca istismar etme yoluna gittiler. Ancak yine ABD yönetimi ve Kongre'nin çok büyük bir bölümü bu projeye karşıt bir tavır içinde değildir ve olmasını da ben şahsen beklemiyorum.

- Türkiye'nin kuzey komşusu Rusya ile ilişkilerinin tarih içinde olduğu gibi gene çok önem kazandığını görüyoruz. İktisadi olarak,

gayri resmi ticaret de dahil edildiğinde Türkiye'nin ikinci ticaret ortağı durumunda. Buna karşılık siyasi ilişkilerin çalkıntısız olduğunu söylemek mümkün değil. Rusya'ya karşı Türkiye'nin izleyebileceği politika ne olmalı?

- Türkiye ve Rusya'nın bu kadar uzun yıllara dayanan karşılıklı zıtlasma politikasından sonra bugün vardığımız nokta yine de kabul edilebilir noktadır. Türkiye'nin genelde demin bahsettiğim komşularıyla iyi ilişkileri içinde olmak çerçevesinde Rusya ile ilişkilerinin gayet iyi olması gerekir. Peki, nasıl yapacağız? Bu, uzun senelerden beri yıkanmış beyinlerin biraz daha değiştirilmesini gerektiriyor. Tabii çok iyi bir kullanım değil ama her iki ülkede de uzun yılların vermiş olduğu bir düşmanlık havası var. Şimdi bunu ortadan kaldırmak için de aramızdaki ticaret ve ekonomik ilişkilere son haddine kadar arttırmamızda büyük yarar var. Bu ilişkilerin artması sonucunda ülkeler arasındaki karşılıklı işbirliği zihniyeti de artacaktır. Ve bu inançlıdır ki, zaten Karadeniz Ekonomik İşbirliği projemizin fevkalade isabetli bir proje olduğu, her iki ülke arasında mevcut olan yerlerin hudutlarının kaldırılması suretiyle insanların birbirleriyle temaslarının artmasına neden olduğunu, bavul ticaretinin resmi ve gayri resmi ne olursa olsun bunun milletler arasında, halklar arasında bir yakınlaşma neticesini verdiğini düşünüyorum.

- İşadamları bunu kendi açılarından yapmaya çalışıyorlar. Çok iyi ilişkiler olduğu söyleniyor. Ancak buna karşılık Türk kamuoyunda Rusya'nın, özellikle de meclisi Duma'nın

PKK'ya yönelik bir takım olumlu davranışları tepkiyle karşılanıyor. Benzer şekilde Rusya'da Çeçenistan savaşı sürecinde Türkiye'deki resmi ya da gayri resmi etkiler yarattığını biliyoruz. Dolayısıyla, söylediklerinizden şu sonucu çıkarmamaz mümkün mü: Rusya ve Türkiye arasında güven artırıcı bir takım adımların atılması lazım. Belki bunun için bir siyaset oluşturmak gerekiyor.

- Doğrudur, her iki ülke arasında farkına varmadan birbirini rencide eden davranışlar mevcut idi ve halen de var. Bunları asgariye indirmenin çabası içinde olmak lazım. Bunu bir günden ertesine ortadan kaldırmak da mümkün olmayacaktır. Bunları ele almak ve genel bir politika oluşturup onun içinde gayret göstermek, hükümetlerimizin de özel teşebbüslerimizin de öncelikli gündemlerinde alması gereken bir nokta.

- Çok somut bir örneğe gidersek Rusya, Kıbrıs Rum kesimine S-300 füzeleri satacak. Bunun sadece ticari bir ilişki olduğunu kendileri söylediler ama böyle algılanmayabilir. Bu kamuoyunda çok da olumlu bir görüntü uyandırmıyor.

- O söylediklerinde belki bir gerçek payı var. Çünkü biliyoruz ki, Rusya silah sanayiinin mümkün olduğunca yaşatmaya çalışıyor. İlk yaklaşımları arasında bu da rol oynamış olabilir. Şimdi gerçekleri daha iyi görmeye başladılar. Bunun yaratacağı reaksiyonların nerelere kadar varabi-

leceğini daha iyi değerlendirebilmek durumuna girdiler. Sonuna da gelinmiş değil. Sanırım bu iş halledilebilecektir. Çünkü halledilemezse, Doğu Akdeniz bölgesinde çok büyük sorunlara neden olacaktı. Bu sadece Rusya ve Türkiye'ye değil, ABD başta olmak üzere AB üyesi ülkeleri uluslararası camiayı ilgilendiren bir sorun olarak ortaya çıkacaktır.

- Zaten o da bulunduğu takdirde, o zaman petrol konusundan çıkan birtakım anlaşmazlıkların, boğazların kullanılması ve petrol boru hatlarının nereden geçeceği, her iki tarafın kendi ortak çıkar alanlarını tanımlayarak birlikte hareket edebilecekleri...

- Tabii petrol, enerji konularında bizim Kafkaslarda olsun ya da herhangi bir yerde olsun, Ruslarla anlaşma içinde hareket etmemizde büyük yararlar var. Rusya'yla bir menfaat birliğimiz ve birbirimize bağımlılığımız ortaya çıkıyor. O bakımdan elimizde Rusya ile ilişkilerimizi geliştirmemizde yardımcı rol oynayacak bir çok neden var. Ayrıca Çernomirdin'in önümüzdeki ay Türkiye'ye gelecek olması da, uzun zamandan beri beklediğimiz bir jest. Bu da Rusların yavaş da olsa Türkiye ile ilişkilerinin öneminin daha fazla bilincine vardıklarını gösteriyor.

BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlarda ABD'nin rolü çok önemli. Bunu aşabilmek ne Türkiye'nin ne de başka ülkelerin elinde.

- Türk- Yunan ilişkileri herhalde dışardan bakanlara çok kolay anlaşılır gelmeyen ilişkiler. Aynı ittifak örgütü içinde birlikte olabilen iki ülke, fakat aralarında sıcak savaşa neden olabi-

olmadığına inanıyorum. Bugünkü hislerin daha yumuşak hale geleceğini düşünüyorum.

- Genel izlenim AB'nin Kıbrıs işine karşarak bu işi bir kördüğüm haline getirdiği şeklinde. Ancak, gene de eğer AB Lüksemburg zirvesinde Türkiye'yi tatmin edecek bir sonuçla

ettirmeye gayret ediyorlar. Ama devam edilen çerçevede bir yere varmayı mümkün görmüyorum.

- Uluslararası camianın bu konudaki durumunu değiştirmesi mümkün mü?

- Uluslararası camianın öncelikle bu meseleyi öğrenmesi lazım. Konu tarihsel açıdan irdelenmiyor. Avrupa'da biraz daha iyi olmakla birlikte Avrupa'da da, Amerika'da da öyle.

- Bir yandan da, Doğu Akdeniz'de bir istikrarsızlık olarak duruyor bu durum. ABD'nin bu

Uluslararası camia Kıbrıs sorununu bilmiyor. Konu tarihsel açıdan irdelenmiyor. Bu bakış Avrupa'da da Amerika'da da aynı.

lecek gerginlikler yaşanıyor. Sizce bu çatışmanın özü nedir? Bunun kısa vadede çözülmesi mümkün mü?

- Çatışmanın özünde Yunanistan açısından iç siyaset yatıyor. Eğer akli başında devlet adamları ortaya çıkar ve birtakım iç siyasette kendilerine zarar verebilecek adımlar atma cesaretini gösterirse Yunanistan'daki bu batıl inançlar ve hareketler de yavaş yavaş bir çerçeveye oturtulabilir diye düşünüyorum. Zannetmiyorum ki, Yunanistan'la Türkiye arasında herkesin korktuğu gibi bir savaş çıksın. Bu savaşın çıkmasını gerektirecek bir iki unsur var ama o konuda da her iki ülke de gayet dikkatli davranıyorlar. Fakat onların duygularını rencide eden bir takım başka olaylar var. Kardak krizi hiç yoktan her iki ülkenin başına bir dert olarak çıktı. Gemi eğer karaya oturmasaydı, Kardak diye bir adanın mevcudiyetini iki tarafta da bilen olmayacaktı. Yani bazen, tarih içinde bu nevi beklenmedik olaylar, beklenmedik sonuçlar da yaratabiliyor. Türkiye'de Yunanistan'a karşı çok büyük bir düşmanlık

ortaya çıkarsa, Rum kesiminde yapılacak seçimlere mutaakip, Kıbrıs konusunda bir takım ilerlemelere kaydedileceği ve çözüme doğru yol alınacağı konusunda ümit besleyenler var. Siz bu iyimser senaryoya katılıyor musunuz? Kalmıyorsanız ne tür engeller görüyorsunuz?

- Kıbrıs'ta şimdi en büyük engel Sayın Denktaş'ın da dediği gibi Kıbrıs Türk toplumunun eşit olarak görülmemesidir. Gerçekten bir federasyon kurulması isteniyorsa, bağımsız bir devletle ekaliyet durumunda olan bir toplum arasında yapılmaz. Burada eşitlik sözkonusu olmalı. Kıbrıs Rum toplumu bu eşitliği kabul etmediği sürece, Kıbrıs'ta herhangi bir sonuca varılması mümkün değil. Bunu kabul etmeleri ihtimali eğer AB işin içinde olmasaydı o zaman BM Genel Sekreteri'nin ortaya çıkardığı fikirler dizisi içinde bir yere varmak mümkün olabilecekti. Ama AB müzakereleri ortaya atıldığı andan itibaren Kıbrıs'ın BM çerçevesinde müzakere yoluyla bir yere varmak hususundaki istekleri ve endişeleri ortadan kalkmış vaziyette. Bugün onu gösteriş olsun, uzlaşmaz taraf Kıbrıs olmasın diye devam

uzun süre süren bir istikrarsızlığa tahmümmül olamaz. O zaman bu çıkarların gereği olarak bir takım baskılar mı uygulanacaktır? Yoksa bunların bir faydası olmayacak mı?

- Acaba Kıbrıs konusu Amerikalılar tarafından büyüteç altına alınıp bir istikrarsız unsur olarak mı görülüyor bunu bir kere iyi irdelemek lazım. Çünkü, 1974'lerden bu yana durumu dikkate aldığınızda Ada'da ne kan dökülmüştür ne de her iki toplum arasında kabul edilemeyecek bir durum hasıl olmuştur. Birbirinden tamamen bağımsız iki ayrı kültüre sahip toplum Ada üzerinde kendi idarelerini kurmuşlar. Bu idarelerini yürütmektedirler. O halde bugünkü durumu bozmak üzere bir takım istikrarsızlıklar yaratma ihtimali benim kanaatimce bugünkü durumu istikrarsız olarak adlandırmaktan çok daha geçerli olur. Onun için bu konuyu halletmek hususunda ortaya çıkartılan baskılar daha fazla, demin Türk-Yunan ilişkilerinde söylediğim politika malahazalarından kaynaklanıyor.

- Sayın Büyükelçi çok teşekkür ederiz.

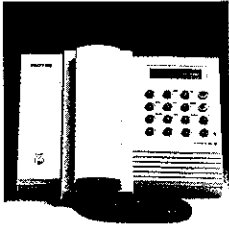
Kaliteli bir yaşamın vazgeçilmez iki şartı:

Güvenlik ^{ve} Konfor

Artık evinizde aradığınız güven ve konfora erişmek, kaliteli bir yaşamın keyfini çıkarmak çok kolay... 15 yıldır Türkiye'de güvenlik sistemleri sektörünün öncülüğünü yapan EEC'yi arayın, akıllı bir ev için gerekli tüm ev otomasyon sistemleri ile tanışın.

- Telefonla uzaktan erişim
- Komple güvenlik ve yangın kontrolu
- Isıtma, soğutma otomasyonu
- Elektrikli ev aletleri kontrolu
- Merkezi vakum sistemleri
- Audio/Video, ev sineması
- Güvenlik merkezi bağlantısı

EEC
YANGIN VE
GÜVENLİK
SİSTEMLERİ

ABD
Home
Automation
Association
1995
Yılın
Ürünü
Ödülü

EEC
GRUBU

Sosyal güvenlik sistemine bir alternatif

Herkesin Kazandığı Model

Melih Araz

Sadece 50 yıllık bir geçmişe sahip olan Türk sosyal güvenlik sistemi, bu alanda önemli gelişmeler sağlanmasına rağmen çok yönlü ve ciddi bir kriz içine girmiş durumda. Dolayısıyla, sistemin bugünkü yapısı ile devam ettirilmesi imkansız hale geldi. Sistemin içine düşmüş olduğu bu kriz, başta ciddi boyutta bütçe açıkları olmak üzere temel ekonomik dengeleri de son derece olumsuz etkileyen sonuçlar doğurmaya başladı. Mevcut sistemden hiç bir taraf mutlu değil. Bugün tüm ilgili kesimlerin şikayet ettiği, hiç kimseyi memnun etmeyen bir sosyal güvenlik sistemi oluştu. Sigortalılar, düşük emeklilik geliri ve yetersiz sağlık hizmetlerinden; işverenler, prim yükünün ağırlığından ve haksız rekabet yaratan kayıtdışı ekonomik birimlerden; devlet ise, milli gelirin %3'üne ulaşan yıllık finansman açıklarından şikayetçi durumda.

Yıllar boyu süregelen popülist politikalar sonucu olarak sosyal güvenlik sistemimizin temel göstergeleri ciddi boyutlarda bozuldu. Bu konudaki en belirgin bozulma en az 4 olması gereken aktif/pasif sigortalı oranının altına düşmüş olması. Böyle bir oranı hiç bir sosyal güvenlik sisteminin sürdüremeyeceği açık. Çalışanlarımız 38-42 gibi çok genç yaşlarda emekli olabilmek hakkına sahip. İşgücünün ancak %44'ünü

kapsayan Türk sistemi, kayıtdışı ekonomi ve haksız rekabet şartlarını en belirgin şekilde sergiliyor. Ülkemizin genç nüfus yapısına rağmen sistem, daha 90'lı yılların başlarında ciddi mali açıklar vermeye başladı. 1996 yılı itibarıyla kamu tarafından karşılanmak zorunda kalan bu açıklar, GSMH'nin % 2.5-3'ü düzeylerine ulaştı. 1997 yılı için Hazine'nin finanse etmek zorunda kalacağı açığın 4 milyar dolar civarında olacağı tahmin ediliyor. Halen %10'ların üzerinde gezinen Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG)'nin üçte birine yakın bölümü sosyal güvenlik açıklarının finansmanından kaynaklanıyor. Ülkemizin yapısal sorunlarının başında gelen kamu kesimi açıklarının güncel boyutları dikkate alınırsa, bu durumun ne kadar kabul edilemez olduğu ortaya çıkacaktır.

Yılların popülist politik müdahaleleri sonucu tüm ekonomik dengelerden ve sigorta prensiblerinden uzaklaşmış olan ve ilgili her tarafın beğenmediği mevcut sistem "sürdürülemez" bir konumdadır. Bugün Türk sosyal sisteminin tümü reformist bir yaklaşımla yeniden yapılandırılmalıdır.

Gelişmiş ülkelerde de sosyal güvenlik sistemleri revizyon için masaya yatırılmış durumda. Yaşlı nüfus yapılarına rağmen, bu ülkeler için tehlike çanları ciddi olarak

2020 ve 2030'lu yıllarda çalmaya başlayacak olmasına rağmen, daha şimdiden radikal sayılabilecek reform programları gündeme alınmış durumda. 30-40 yıl sonrasının problemlerine bugünden öncelik verme kaygılarının arkasında, politik sorumluluk anlayışının yanında devleti küçültmek, kamu açıklarını azaltmak ve küreselleşme süreci karşısında ülkelerin uluslararası rekabet gücünü ve verimliliğini artırmak çabaları da yatıyor.

Diğer taraftan başka bir küresel yükselen değer olarak "bireyin" ön plana çıkışından bahsetmek gerekir. Bunun sosyal güvenlik alanına yansımaları ise, bireyin giderek kendi geleceği üzerinde daha fazla kişisel sorumluluk ve de inisiyatif sahibi olması

şeklinde oluyor. Bu durumun doğal sonucu olarak da, bireysel tasarruflara dayanan, politik etkilerin en aza indirildiği, tamamen fonlanmış sistemler giderek daha popüler ve kabul edilir hale geliyor.

1996 yılının başlarından itibaren mevcut sosyal güvenlik sistemimizin reformist bir yaklaşımla ele alınması konusunda önemli bir konsensüs ve kamuoyu oluşmuş bulunuyor. Halen yasama ve yürütme organlarında ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'de, mevcut sosyal güvenlik kanunlarının revizyon çalışmaları sürdürülüyor. Diğer taraftan uluslararası maliye kuruluşları ile yapılan görüşmelerde de sosyal güvenlik konusu öncelikli olarak ele alınıyor.

TÜSİAD'ın bu çalışması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki mevcut sistemler ve yeni yaklaşımlar detaylı bir şekilde incelenerek hazırlandı. Yeni bir sis-

tem önerirken, öncelikler ve hedefler çok net bir şekilde tanımlanmış durumdadır. Mevcut durumun sürdürülemez olması gerçeği, sorunun üzerini reformist bir yaklaşımla, cesurca gidilmesini kaçınılmaz kıldı. Halen Ankara'da tartışılan yaklaşımların reformist olmaktan uzak, mevcut durumu fazla değiştirmeden revize etmeye yönelik olduğunu kaygı ile izliyoruz. Sosyal güvenlik gibi ülkenin tüm insanlarını, temel ekonomik ve sosyal dengelerini ve uluslararası rekabet gücünü ilgilendiren bir konu, her 2-3 senede bir, gündeme getirilemez. Doğru olan, gerekli reformların cesurca ele alınması ve kalıcı sistem değişikliklerini, sistem ve süreci uzun yıllar politikacı

etkisinden giderek uzaklaştırmaktır. Diğer taraftan, ülkemizin yapısal sorun öncelikleri sıralamasında sosyal güvenlik konusunun, vergi ve özelleştirme gibi konuların arkasına itilmesindeki en büyük risk, devletin geçici olarak düzelebilecek mali kaynakları nedeniyle durumun aciliyetinin sulanması ve bu alandaki konsensüsün kaybedilerek, sosyal güvenlik reformunun rafa kaldırılmasıdır.

Bugünün en önemli sorunlarından biri olan, çok genç yaşta emeklilik durumunun hemen düzeltilerek, emeklilik yaşının gerçekçi ve global trendlere uygun bir düzeye yükseltilmesi gerekiyor. Ancak hukuka ve kazanılmış haklara olan saygı nedeniyle önerilen modelde karşılıklı fedakarlığa dayanan, 5 yıllık bir geçiş dönemi önerisi getiriliyor. Öte yandan sadece kişisel tasarruflara ve fon esasına dayanan ve devletin rolünü "denetleyici"

düzeyine indirgeyen bazı ülke modellerinin global popülaritesi giderek artıyor. Bu çalışma ile getirilen 2. ayak sisteminin bu modellere benzer şekilde çalışması öngörülüyor ve ülkemiz kalkınmasında son derece önemli rol oynayacağı da bekleniyor.

Sosyal güvenlik, devletimiz için anayasal bir görevdir. Devletin bu aşamada sistemin tamamen dışında kalması için anayasal değişiklik gerekiyor. Önerilen modelde, günümüzün sosyo-ekonomik şartları ve politik dengeleri paralelinde, devletin sosyal güvenlik sorumluluklarının devam edeceği kabul ediliyor. Ancak devletin rolü ve sistem üzerindeki etkisi cesur bir yaklaşımla yeniden tanımlanıyor. Önerilen model, bu ana hedef ve limitasyonları dikkate alarak, gerçekleştirebilecek bir yeniden yapılanmayı reformist bir biçimde sunuyor.

Nasıl bir sosyal güvenlik sistemi?

Mevcut sistemde kısa vadeli ve dar kapsamlı değişiklikler yaparak problemi çözmek mümkün değildir. Sağlıklı, gerçekçi ve sürdürülebilir bir sosyal güvenlik oluşturmak için kurumsal yapıdan finansman sistemine kadar köklü değişiklikler içeren bir yeniden yapılanma yoluna gidilmelidir. Yeni bir sistem önerirken öncelikler ve hedefler çok net bir şekilde tanımlanmak zorundadır.

- Çok ayaklı bir sisteme geçilmelidir,
- Sistem ve süreç üzerindeki politik etkiler en aza indirgenmelidir,
- Kapsam genişletilirken, ülkemiz insanlarına çok daha iyi ve güvenceli bir gelecek sunulmalıdır.
- Bireylerin kişisel sorumluluk ve inisiyatifleri çok daha fazla ön plana çıkarılmalıdır,
- Anayasamız gereği sosyal güvenlik, devlet güvencesi altındadır. Ülkemiz sosyo-ekonomik şartları ve günümüz politik dengeleri çerçevesinde, devletin sosyal güvenlik sorumluluğunun devam edeceği varsayılmalı, ancak devletin rolü ve sistem üzerindeki etkisi yeniden tanımlanmalıdır.
- Devlet, prim ödeyerek sisteme katıl-

malı, sistem uzun vadede kamu açıklarını sadece kabul edilebilir düzeye indirmelidir.

- Devletin prime katkısı kayıt içi işçi çalıştırmayı özendirici, teşvik edici bir unsur olarak ele alınmalıdır. Bu yolla haksız rekabet koşulları ortadan kaldırılırken, 5 milyon ilave çalışanın sosyal güvence altına alınması ve kamu gelirlerinin net olarak artırılması hedeflenmelidir.
- Uzun vadede rekabetçi, göreceli üstünlüklerin illegal, kayıtdışı, yeraltı ekonomik sistemlerde aranması çok büyük bir yanılgıdır.
- İkinci ayakta oluşacak bireysel tasarruflar uzun vadeli fon birikimleri yaratarak, iç tasarrufları önemli boyutlara taşınmalı, sermaye ve hisse senedi piyasalarının gelişmesine ve derinleşmesine imkan vermelidir. Uzun vadeli fon piyasalarının oluşmasıyla, kamunun iç borçlanma vadeleri ciddi boyutlarda uzatılabilir, özelleştirme programı çerçevesinde yapılacak hisse satışlarına kanallar açabilmeli, bütçe dengeleri, enflasyonist beklentiler ve faizler üzerinde olumlu sonuçlar yaratılabilir.

Önerilen model

1. İki ayaklı bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmalı

- Sosyal güvenlik kurumları SSK, Bağkur-Kur ve Emekli Sandığı birinci ayak kurumlarını oluşturacaklardır.

**İstenen fedakarlık,
kısa bir geçiş dönemine
rıza göstermek ve
gerçekçi bir
yaş sınırında emekli
olmayı kabul etmektir.
Kayıtlı işçi çalıştırarak
primini ödeyen
işverenden fedakarlık
istenmemektedir.**

- SSK geçici 20. madde kapsamındaki sandıklar da SSK'na devredilecektir.
- Birinci ayağın ana felsefesi Dağıtım (Pay As You Go) sistemi olacaktır.
- Sağlık sigortası birinci ayak kapsamından çıkartılarak, sağlık reformu çerçevesinde ele alınacaktır. Genel Sağlık Sigortası hayata geçirilecek ve Sağlık Finans Kurumu oluşturulacaktır.
- İkinci ayak kurumlarının oluşturulması Türkiye için gerçek bir reform niteliğindedir. Çalışan ve işverenlerden zorunlu olarak yapılacak kesintiler ile oluşacak fonlar bireysel tasarruf fonksiyonunu gerçekleştirecektir. Son yıllarda giderek popülaritesi artan bireysel tasarruf hesapları yaklaşımının gerek Latin Amerika'da gerekse de Orta Avrupa'da

geleceği
bugüne taşımak...

GUZEL SANATLAR BATES

BEKO
Bir dünya markası

Tablo 1
I. Ayak prim oranları

	SSK	Bağkur	ES
Sigortalı	7	6-10	7
İşveren	2-6	-	2-6
Devlet	5-9	8-12	5-9
Toplam	18	18	18

Tablo 2
II. Ayak prim oranları

	A.Üx1	A.Üx2	A.Üx3	A.Üx4	A.Üx5
Sigortalı	4	5	6	7	8
İşveren	4	3	2	1	-
Toplam	8	8	8	8	8

Tablo 3
Önerilen geçiş dönemi

Sigortalılık süresi	Emeklilik yaşı	Sigortalılık süresi	Emeklilik yaşı
16-19 yıl	41	20-24 yıl	44
12-15 yıl	44	15-19 yıl	48
9-11 yıl	47	10-14 yıl	52
5-8 yıl	51	5-9 yıl	55
> 5 yıl	53	> 5 yıl	58
Yeni sigortalı	55	Yeni sigortalı	60

başarılı örnekleri oluşmaya başlamıştır.

• Bireysel tasarruflara dayalı ve fon esasına göre çalışacak olan bu ayağın harekete geçirilmesi, halen zorunlu tasarruf hesaplarında birikmiş olan bireysel tasarrufların bu hesaplara aktarılması ile olacaktır. Uzun vadeli kamu borçlanma senetleri ve belirli vadelerde, aşamalı olarak satılabilecek özelleştirme hisse senetleri yolu ile devletin bu alandaki yükü zamanla yayılarak istenen amaca ulaşılabilir.

• Bu fonlar özel olarak kurulacak olan fon yönetim kurumlarınca ve sıkı bir denetim altında yönetilecektir. Fon yönetim kuruluşları bankalar, sigorta şirketleri veya yatırım yönetim şirketlerince kurulabilecek, sadece bu işi yapabilecek ve özel olarak bu amaçla kurulacak bir denetim organı tarafından (ve Hazine Müsteşarlığı, SPK gibi kurumlar yardımıyla) denetlenecektir.

• Fon yönetim kurumlarının ana amacı bireysel tasarruflara uzun vadede makul bir reel getiri sağlamaktır.

Denetleyici kuruluş fonların hangi alanlara plase edileceğini yönlendirecektir. Enflasyona endeksli uzun vadeli devlet iç borçlanma senetlerinin bu alanda çok uygun ve öncelikli mali enstrümanlar olacağı düşünülmektedir. Devlet iç borcunun hacminden öte ana sorunu, kısa vadesidir. İkinci ayak birikimleri bu açıdan kamunun iç borçlanma vadelerini çok uzun dönemlere yayacağından, bu konuda büyük olumlu katkı sağlanacaktır. Hisse senedi piyasalarının ülkemizde arzu edilen seviyelere gelebilmesi için şart olan yurtiçi kurumsal yatırımcı kuruluşlar da ancak bu sayede gelişebileceklerdir.

2. Devlet sistemin finansmanına prim ödeyerek katılmalı

• Devlet, birinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının finansmanına, oluşan açıkları finanse eden kuruluş olarak değil, üçüncü taraf olarak ve prim ödeyerek katılacaktır.

• Devletin katılımı ile sigortalı ve işverenlerin prim yükü azaltılacak ve sigorta kapsamına girmek teşvik edilecektir.

• Aktif/Pasif oranını düzeltmek, sistemin açıklarını düşürmek ve de her türlü haksız rekabet koşulunu ortadan kaldırmak ancak sisteme kayıtlı çalışan sayısını ciddi boyutta arttırmakla mümkündür. Önümüzdeki 10 yıl içinde kayıtlı çalışanların sayısını %50 arttırmak için bu teşviklere, sıkı denetime, idari ve cezai tedbirlere, çalışanların ve sendikaların olaya sahiplenmesine ve bu konuda ciddi bir kamuoyu oluşturulmasına öncelikle ihtiyaç vardır.

• Prim yolu ile sisteme katkısını disiplin altına alan devlet, kayıtlı işçi sayısının artmasından net olarak fayda sağlayacaktır, gelirleri artacaktır.

• En etkin motivasyonun teşvik olacağı görüşü ile, devletin prime olan katkısı, çalıştırılan ve kapsamdaki çalışan sayısı ile orantılı olacaktır. En optimum katkının formülasyonu için işyeri boyut ve kayıtlı işçi istatistikleri gibi ülkemiz gerçekleri kullanılacaktır.

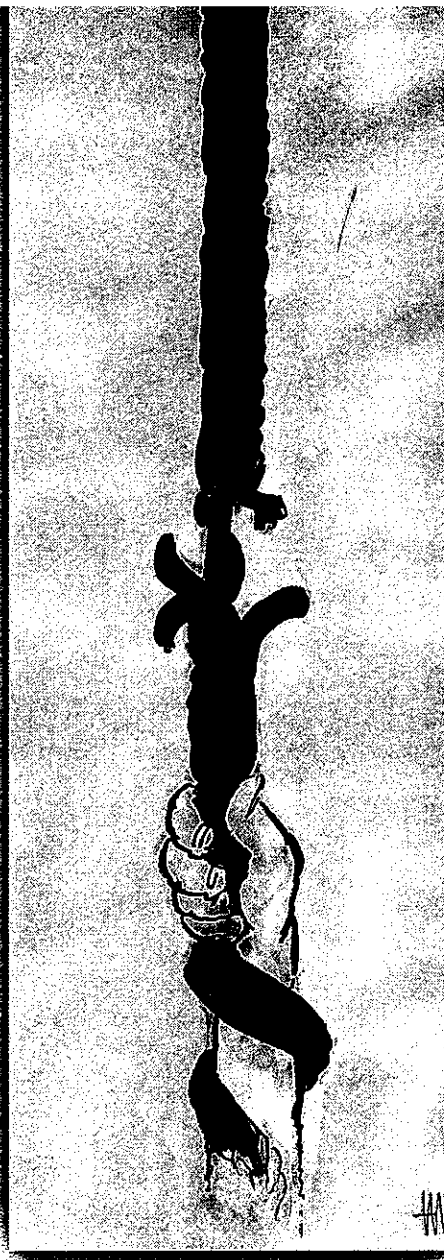
• Devletin prime katkısı uzun vadede kayıtsız ekonomi ve kayıtdışı işçilik, bir sistem sorunu olarak ortadan kalktığında azaltılabilir.

• Sosyal yardım zammı uygulaması gibi karşılığı bu-

lunmayan ödemeler, hemen durdurulacak ve maaşlar buna göre ayarlanacaktır. Sistemin bundan böyle karşılığı olamayan bu tür menfaatler sağlamasına imkan tanınmayacaktır.

3. Finansman yapısı

- Birinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının verdiği gelir ve aylıkların seviyesi, fakirlik çizgisinin altına düşmeyecektir.
- Verilecek gelir ve aylıkların alt sınırını fert başına milli gelirin %50'si oluşturacak ve bu miktar sigortalılık süresinin uzunluğuna bağlı olarak FBMG'in %70-75'ine kadar yükselebilecektir.
- Prime esas kazançların alt ve üst sınırlarının tespitinde, başlangıç için asgari ücret ve katları alınacak, asgari ücretin iki katına kadar ücretten prim kesilecektir. Uzun vadede sağlıklı istatistik veriler elde edildiğinde, asgari ücret kavramı yerine, ulusal ortalama ücretler esas alınacaktır.
- İkinci ayak sosyal güvenlik kurumlarınca verilecek aylıklar için bir üst sınır söz konusu olmayacaktır. Fon esasına göre çalışacak bu ayakta, fertlerin ödediği primlerin seviyesi, sigortalılık süresi ve reel getiriler gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik gösterecektir.
- İkinci ayakta, sigortalı ve işveren paylarından oluşan ikili tasarruf sisteminde prime esas kazançların üst sınırı, asgari ücretin 4 veya 5 katı olabilecektir. Ücret seviyesi yükseldikçe, sigortalının payı artacaktır. Bağımsız çalışanların payı tamamen kendileri tarafından ödenecektir.
- Bağ-Kur'un basamak ve gösterge rakamları, ödeyecekleri primlerin seviyesini bağımlı sigortalılar için esas alınan kazançların seviyesi ile paralellik arzedecek şekilde yeniden düzenlenecektir.
- Asgari ücret, kavram olarak sistemde önemli bir rol almaktadır. Önerimiz, asgari ücretin gerçekçi

bir şekilde yıllık olarak belirlenmesi ve takvim yılı ile birlikte yürürlüğe girmesidir.

- Sadece SSK üyelerini kapsama alarak kurulması planlanan işsizlik sigortası için çalışan; işveren ve devlet, asgari ücretin iki katına kadar olan ücretten %1.5'ar oranında prim ödeyeceklerdir. Ülkemiz için önemli bir yenilik olan işsizlik sigorta uygulaması, kayıtlı işçi adedinin artırılmasında pozitif bir motivasyon unsuru olarak görülmektedir. SSK'nın mevcut mali durumu nedeniyle 3 senelik bir staj süresi önerilmektedir.

Diğer bir deyişle sistem, prim almaya hemen başlayacak, ancak ödeme yapmak 3 sene sonra devreye girecektir. Zorunlu tasarruf hesaplarında birikmiş tasarrufların bir kısmının işsizlik sigortasının başlangıcı için kullanılması da tutarlı bir yaklaşımdır. Öte yandan, işsizlik sigortası oluşturulurken, bu sigorta kolunun yokluğuna bağlı olarak gelişen ki-

dem tazminatı uygulamasında eşanlı olarak yeniden düzenlenmesi ve hak kazandıran hallerin ve ödeme yapılan gün sayılarının daraltılması şarttır.

- Sağlık reformu çerçevesinde gerçekleşmesi beklenen Genel Sağlık Sigortası sistemine göre sağlık, birinci ayak kapsamından çıkarılarak emeklilik sisteminden ayrılacaktır. Bağımlı çalışanlar için üçlü, bağımsız çalışanlar için ikili finansman söz konusu olacaktır. Prime esas kazançlar asgari ücretin iki katına kadar olan ücret olacaktır.

4. Emeklilik yaşı ve geçiş dönemi

- Mevcut sisteminin en kabul edilemez özelliklerinden biri olan erken yaşta emeklilik konusunun bir an evvel gerçekçi bir şekilde halledilmesi gerekmektedir. İnsanlarımızı çalışmaktan alıkoyan, sistemi suistimal etmeye teşvik eden bu son derece yanlış sistem, derhal düzeltilerek yaş-

lanmadan, belirli bir yaşa gelerek çalışma gücünü kaybetmeden, yaşlılık aylığı bağlanmalıdır.

- Çeşitli ülkelerde artan yaşam beklentilerine paralel olarak ve sosyal güvenlik sistemlerinin bozulan mali yapısı ile aktif/pasif oranının düzeltmek için emeklilik yaş hadleri 60 ve 65'lere çekilmekte ve kadın/erkek yaş ayrımı ortadan kalkmaktadır. Hal böyle iken, yaşam beklentisi 70 (erkek) ve 74'e (kadın) ulaşmış Türk insanını 38-42 yaşlarında emekli eden bir sistemin kabul edilemez olduğu açıktır.

- Geçiş dönemsiz bir yeniden düzenlenme ile yaş hadlerinin yukarıya çekilmesi aslında bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bugünkü politik ortamda böyle cesur bir kararın Parlamento'dan çıkacağını beklemek pek gerçekçi olmamaktadır. Diğer yandan, kanun ile kazanılmış haklara saygı da gösterilmelidir. Çözüm, karşılıklı fedakarlığa dayanan bir yaklaşımda 5 yıllık bir geçiş dönemi ile, emeklilik yaş hadlerinin kadınlarda 55 ve erkeklerde ise 60 yaş seviyesine yükseltilerek sağlanmalıdır. Sadece yeni sigortalı olacaklar için yaş hadlerini yükseltmek, zaten sürdürülemez hale gelmiş olan mevcut sisteme hiç bir olumlu katkı sağlamayacaktır.

Bu önerilen ve karşılıklı fedakarlığa dayanan geçiş dönemi ile sistemin aktüeryal dengelerinde çok önemli pozitif sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Tüm sosyal güvenlik sisteminin bir reform anlayışı içinde ele alınarak yeniden belirlenen oyunun kurallarının, tüm yenilikleriyle yeni sistemin kamuoyuna çok etkin bir şekilde anlatılması gerekmektedir.

- Pasif sigortalının, hem aylık hem yeniden çalışmalarına imkan verilmeyecektir. Sosyal güvenlik destek primi gibi benzeri uygulamalar kaldırılmalıdır.

- Prim affı ve hizmet borçlanması gibi hak etmeyen ödüllendiren uygulamalar kaldırılarak, işveren ve sigortalıların bu konularda beklenti sahibi olmaları önlenecektir.

5. Sistem üzerindeki politik baskı en aza indirgenmeli

Türk sosyal güvenlik sisteminin temel problem alanlarından birini, kuruluş kanunlarında idari ve mali bakımdan özerk olan kurumların gerçekte yoğun bir kamu müdahalesine maruz kalmaları oluşturmaktadır.

- Özellikle birinci ayakta kurumlarında siyasi iktidarların sisteme yönelik müdahaleleri asgariye indirilmelidir.
- Birinci ayak kurumların yönetimi, üçlü temsil ilkesine dayandırılacak ve gerçek anlamda özerk olacaktır. Devletin sisteme katkısı ve sosyal sorumlulukları nedeniyle normal olarak bu konu gri bir alana düşmektedir. Bu nedenle gerçek özerkliği başarmak sadece sistem sorunu olmayıp, iktidarın bu konuya pratikte göstereceği saygıya, hassasiyete ve de kamuoyu baskısına dayanmaktadır.

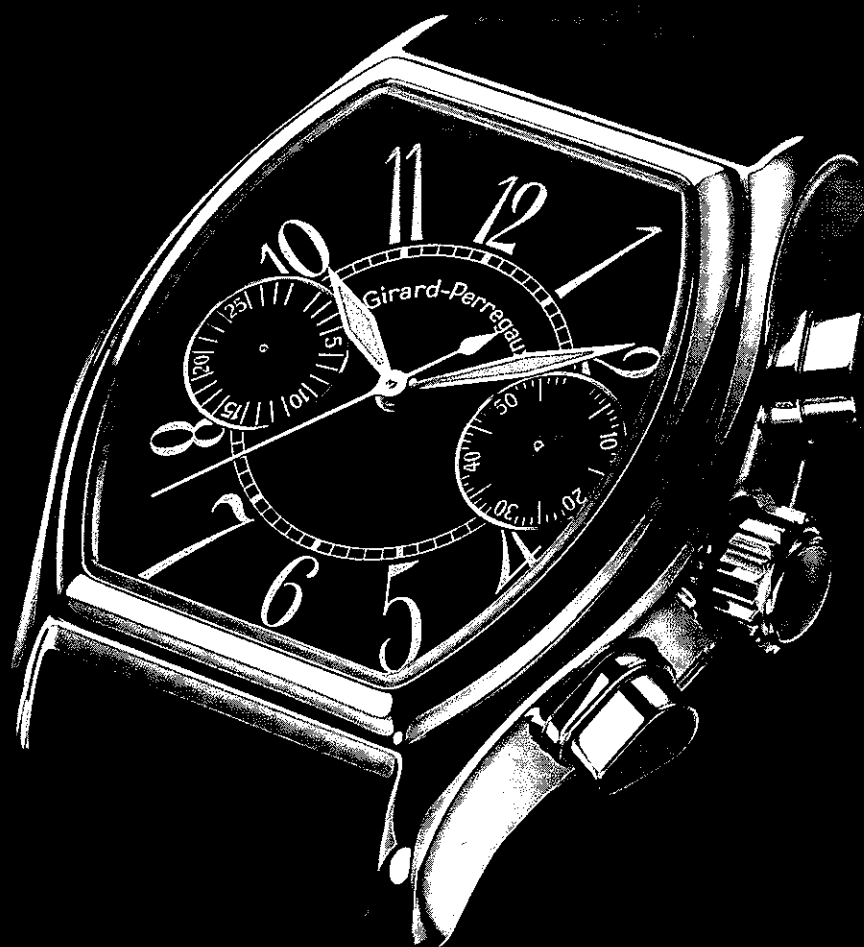
- İkinci ayak kurumları ile zorunlu olarak oluşturulan, devletin direkt olarak yönetimi değil denetimi üzerinde etkili olacağı bireysel tasarruf hesapları ile sistemin önemli bir kısmında bağımsızlık otomatik olarak sağlanmaktadır.

Birinci ayak kurumlarda, yönetim, tarafların seçtiği ve dengelediği profesyonel yöneticilerden oluşacaktır. Kurum genel müdürleri, genel kurul/ yönetim kurulu tarafından seçilmeli, Bakanlığın kurum üzerindeki yetkisi gözetim ve denetim ile sınırlı olmalıdır.

- Kurumların finansman yapısı ile ilgili kararları kamu müdahalesi olmadan, özerk yönetim organları tarafından alınacaktır. Primlerin belirlenmesi ve tahsili, fonların değerlendirilmesi, aylık ve gelirlerin tespiti yönetimin sorumluluk alanına giren konular olacaktır.

Kurumların çok daha etkin ve verimli çalışabilmeleri için gerekli altyapı bir an evvel kurulacaktır. İdari reorganizasyon, emeklilik ve sağlık hizmetlerinin ayrımı, teknolojik yatırımlar, her vatandaşa bir sosyal güvenlik numarası verilmesi, prim tahsilatının hızlandırılması, işveren prim ödememe müeyyidelerinin ciddi boyutta arttırılmaması, biriken fonların çok daha verimli olarak yönetilmesi ve halkla

**Mevcut sistemin
sürdürülemez
hale gelmesinde en
önemli rolü oynayan
politikacıdan istenen
fedakarlık ise,
sisteme ve sürece
müdahalesini
en aza indirmeyi
kabul etmesidir.**

ilişkiler konularına gereken önemin verilmesi gibi başlıklar kurumların gündemlerine bir an evvel yerleşmelidir.

6. Modelin sonuçları

Bu raporda önerilen modelin uzun vadede yaratacağı sonuçların neler olacağının tespiti için ekonometrik bir çalışma yaptırılmış ve sistem test edilmiştir.

1997-2050 yıllarını kapsayan dönem ile ilgili detaylı bulgular ana raporda sunulmaktadır. Özet olarak;

- Birinci ayakta yer alan sosyal güvenlik kurumlarının açığı 2005 yılında sıfırlanmaktadır.
- Devletin prim ödeyerek katlandığı yük ve açığın finansman maliyeti de dikkate alındığında bile bu açık 2007 yılında, yani 10 senelik bir süre içerisinde GSMH'nın %1.02' si civarında kalmaktadır. 1997 senesi için yaklaşık %3 dolaylarında hesaplanan bu açığın giderek azalarak %1 seviyelerine düşmesi sevindiricidir.
- Maastricht anlaşmasıyla AB ülkeleri için kabul edilen maximum %3 Bütçe Açığı/GSMH hedefinin ülkemiz içinde uzun vadede bir hedef olarak kabul edilmesi varsayılırsa, %1 civarında bir kamu açığının sosyal güvenlik sisteminden kaynaklanması sürdürülebilir bir durumdur. Kaldı ki, ilerideki yıllarda daha olumlu sonuçlar alınmaktadır.
- Aktif /Pasif oranı uzun vadede dahi 3 civarında dolaşmakta, ideal olan 4+ seviyelerine çıkamamaktadır. İleriki yıllarda Türk insanının yaşam beklentisindeki artışlara ve evrensel trendlere paralel olarak, emeklilik yaşının 60-65 düzeyine çıkartılmasıyla ve kapsam içi çalışan sayısını model varsayımlarından daha hızlı bir şekilde arttırmakla bu oran yukarıya çekilebilir.
- Model, ikinci ayakta oluşacak fon birikimlerinin ulaştıkları boyutlar açısından son derece olumlu sonuçlar vermektedir. 500 trilyon TL zorunlu tasarruf birikiminin sistem dışı bırakıldığı ve ortalama olarak asgari ücretin 2 katından prim ödendiği varsayımı ile, 2020'li yıllara kadar sistem her yıl GSMH'nın %3-4'ü civarında bir birikim oluşturmaktadır. Sonraki yıllarda yıllık birikimler daha büyük boyutlara ulaşmaktadır. Bu senelerde prim oranları, reel getiri beklentileri aşağıya çekilebilir.
- Kümülatif olarak bireysel tasarrufların GSMH'ya

oranının on yıllık bir dönem içerisinde %40 düzeyine ulaşması beklenmektedir. Bu boyutlara ulaşan uzun vadeli iç tasarrufların ülkemiz kalkınmasının finansmanında ve sermaye piyasalarının gelişmesinde oynayacağı rol son derece olumlu olacaktır.

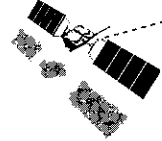
- Model, uzun vadede ikinci ayaktan sağlanan aylıkların birinci ayak ile sağlanan seviyelerin önemli derecede üzerinde olmasına olanak sağlamaktadır. 2010 ve 2020'li yıllarda bu oran, yaklaşık 3 kata ulaşmaktadır. Böylelikle giderek bireysel tercih ve inisiyatifin ön plana çıktığı, bireysel tasarrufların sistemin ağırlığını teşkil ettiği ve kamunun etki alanının daraldığı bir sistem hedefine yaklaşılmaktadır.

7. Son söz

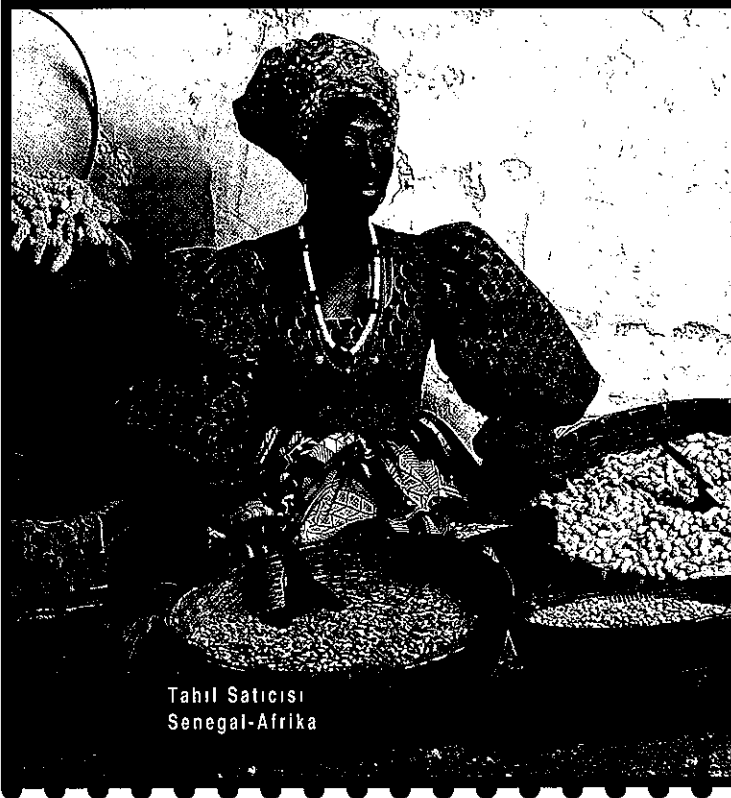
Sosyal güvenlik sistemimizde yapılması gereken değişikliklerin derin, kalıcı ve reformist nitelikte olması gerekmektedir. Yukarıda sunulan modelin arkasındaki felsefe, kısa vadede menfaatleri çatışır gibi görünen çeşitli tarafları belirli bir konsensüs etrafında böyle bir konuda birleştirebilmek için, masaya oturanların minimum fedakarlıkta bulunduğu, ancak, herkesin kazandığı bir model oluşturabilmektedir. Önerilen modelin bu amaca son derece iyi hizmet ettiği düşünülmektedir. 38-42 gibi çok üretken bir yaşta değil de, daha gerçekçi bir yaşta emekli olmalarını beklemenin Türk çalışanından fazla bir fedakarlık istemek olduğuna inanmak zordur. Burada istenen fedakarlık kısa bir geçiş dönemine rıza göstermek ve gerçekçi bir yaş sınırında emekli olmayı kabul etmektir. Kayıtdışı işçi çalıştırarak primini ödeyen işverenden bir fedakarlık istenmemektedir. Kayıtdışı işçi çalıştıran işverenden ise çeşitli teşvik edici tedbirler karşılığı, çalışanlarını kayıtdışı alması istenmektedir. Buna bir fedakarlık demek bile zordur. Mevcut sistemin yozlaşarak, sürdürülemez hale gelmesinde en önemli rolü oynayan politikacıdan istenen fedakarlık ise sistem ve süreç üzerindeki etkisini en aza indirmeyi kabul etmesidir. Daha iyi bir Türkiye için bu fedakarlıklara katlanmamız şarttır. Bunun meyvalarını hep beraberce en kısa zamanda toplama-ya başlayacağımıza gönülden inanmaktayız.

Melih Araz
TÜSİAD üyesi

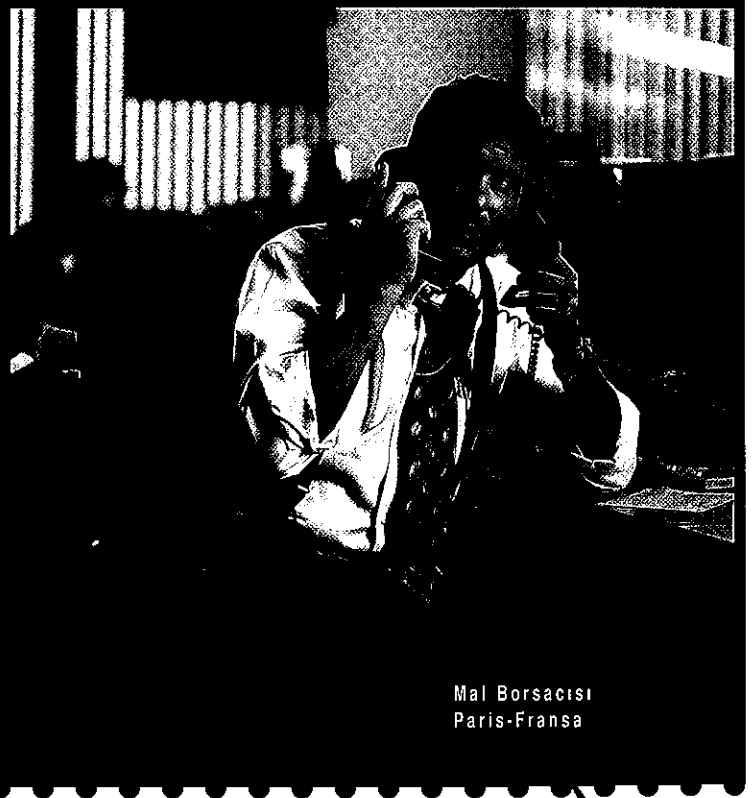
**ÖMRÜNDE HİÇ
TELEFON GÖRMEMİŞ
BU SATICI
BİZİMKİNİ
GERÇEKTEN
İNANILMAZ BULACAK!**

BU SATICI DA...

**Tahıl Satıcısı
Senegal-Afrika**

**Mal Borsacısı
Paris-Fransa**

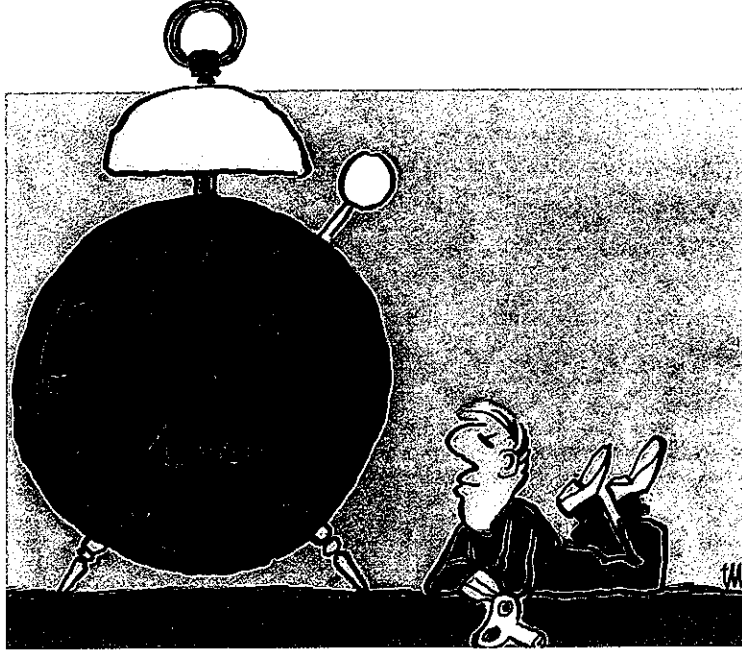
Dünyanın yarısı telefon hizmetinden yoksun. Şimdi, Globalstar bu insanlara olduğu kadar, en gelişmiş olanaklarla çalışan işadamlarına da yaşamlarını değiştirecek ölçüde değerli bir olanak sunuyor: Dünyanın hemen her yerinden, herhangi bir yerde görüşebilmek! CDMA teknolojisi sayesinde tek bir telefon numarası ve mobil telefonla net ve parazitsiz... Globalstar, 48 uydudan oluşan haberleşme sistemiyle ses, faks ve verinin diğer uydu sistemlerine göre çok daha ekonomik bir şekilde iletilmesini sağlıyor. Tüm telefon sistemleriyle uyum sağlayabilen Globalstar, Loral Space & Communications ve Qualcomm liderliğinde, 12 uluslararası telekomünikasyon ve uzay-havacılık kuruluşunca oluşturulan bir konsorsiyum. Globalstar... Herkesi konuşturacak! Herkes derken abartmıyoruz... Ayrıntılı bilgi almak için; 1-408-473-5750 (US) no.lu fakstan veya Internet <http://www.globalstar.com> adresinden bize ulaşabilirsiniz.

T Ü M D Ü N Y A Y I K O N U Ş T U R A C A Ğ I Z .

LORAL • QUALCOMM • AIRTOUCH • ALCATEL • ALENIA • DACOM • DAIMLER-BENZ AEROSPACE • ELSAG BAILEY • FRANCE TELECOM • HYUNDAI • SPACE SYSTEMS/LORAL • VODAFONE

Globalstar

Sosyal güvenlik reformu tek başına ele alınamaz

Rıdvan Budak

Sosyal güvenlik sisteminin ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğu biliniyor. Ancak bugünkü tartışmalar, büyük ölçüde, sistemin bu sorunlarından arındırılması amacını taşımaktan çok, kamu harcamalarını arttırılması, dolayısıyla da ekonomiye zarar vermesi çerçevesinde sürdürülüyor. Doğal olarak da, sorunun çözümü için getirilen öneriler, sigorta kapsamında bulunan insanların daha kaliteli ve daha çok hizmet almasını sağlamayı değil, daha çok ekonomik "sistemin" sorunlarını çözmeyi hedefliyor. Bu sistem içinde sorunların "sosyal" bir çözümü mümkün değildir. Olsa olsa bireysel çözümler sözkonusudur. Ancak böylesi bir çözümün de herkesi kapsayan bir çözüm olmayacağı açıktır.

TÜSİAD'ın Raporu'ndaki yaklaşım, genel olarak sosyal güvenlik sistemlerinin tarihsel dönemlerini tamamladık-

ları tezine dayandırılıyor. Yani 2. Dünya Savaşı'nın ardından başlayan sosyal devlet yaklaşımının, küreselleşme eğilimine bağlı olarak 1970'lerle birlikte değişmeye başladığı ve bu durumun sadece Türkiye'de değil, tüm dünyadaki sosyal güvenlik sistemlerini değişime zorladığı iddia ediliyor. Değişim, tarihsel bir zorunluluk olarak ortaya konulunca, değişimin biçimi de doğal olarak daha önce Latin Amerika ve Doğu Avrupa ülkelerinde olduğu gibi bu Rapor'da da, sistemin özelleştirilmesi şeklinde gündeme getiriliyor. Biz bu tezi ideolojik buluyoruz. Bu nedenle de toplumun genel çıkarlarına uygun bulmuyoruz. Bize göre, sosyal güvenlik sistemi, insani gelişmenin bir göstergesidir ve bundan vazgeçilemez. Daha önce de bir çok platformda belirttiğimiz gibi, sosyal güvenlik reformu tek başına ele alınamaz. Bu konu, ka-

yıtdışı ekonomi, vergi reformu, sendikal hak ve özgürlükler, işgüvencesi ve işsizlik sigortasıyla birlikte ele alınmalıdır. Rapor'da da belirtildiği gibi, aktif/pasif sigortalı oranının 2'nin altına düşmüş olması, işgücünün sadece %44'ünün sosyal güvenlik sisteminin kapsamında olması ve %10'ların üzerinde gezinen Kamu Kesimi Borçlanma Gereği'nin (KKBG) üçte birine yakın bölümünün sosyal güvenlik açıklarının finansmanından oluşması, sosyal güvenlik sisteminin değil, ekonomik sistemin yapısından kaynaklanmaktadır.

DİE'nin Nisan 1996 Hanehalkı İşgücü Anketi'ne göre, ücretli ve yevmiyeli çalışanların sayısı 8,746,000'dir. SSK'lı işçi sayısı ise SSK'nın 1996 istatistiklerine göre 4,027,681'dir. Ücretsiz aile işçisi olarak çalışanları ve sayıları en iyimser tahminle 1 milyonun üzerinde olan kaçak yabancı işçileri saymazsak dahi, bugün sigortasız ve kaçak olarak çalıştırılan işçi sayısı 4,718.319'u buluyor. Yine kayıt içinde olmakla beraber prim ödeme gün sayısı ve eksik bildirilen işçilerin oranı da SSK verilerine göre %51'dir. Bunun yanında işçilerin çoğunun prime esas kazancı asgari ücretten gösteriliyor. Bu ise kayıtlı işçilerin bile gerçekte yarı-kayıtlı olduklarını gösterir nitelikte. İşçilerin kaçak olarak çalıştırdıkları işyerlerinin büyük bir çoğunluğunun kendisinin de kaçak olduğunu düşünürsek, vergi kaçığından doğan devletin gelir kaybının da ne kadar büyük olduğunu anlayabiliriz.

Sendikal hak ve özgürlüklerin kısıtlı olması, varolanların bile işverenlerin bir kısmı tarafından fiilen engellenmesi, bu konuda en büyük toplumsal denetim imkânı sağlayabilecek sendikaları işlevsizleştiriyor. Sadece DİSK'e bağlı sendikaların son 1,5-2 yıl içinde örgütlenme çalışması yaptığı işyerlerinde 30 binin üzerinde işçi işten çıkarıldı. İş güvencesinin ve işsizlik sigortasının olmadığı koşullarda, işçiler de sendikalaşmaktan çekiniyorlar. Çünkü bugün işsizliğin ulaştığı boyutlarda, işçilerin yeniden iş bulması daha da zor. Sermayenin yatırım yerine, rant getiren finansal araçlara yönelmesi işsizlik sorununu daha da katmerlendiriyor. Bütün bu sorunların temelinde, mevcut ekonomik sistemin bu türden sorunları üretmesinden daha doğal bir şey olamaz

Nasıl bir sosyal güvenlik sistemi?

Rapor'da "Nasıl bir sosyal güvenlik sistemi?" sorusuna

cevaben verilen, "sistem ve süreç üzerindeki muhtemel politik etkilerin en aza indirilmesi; devletin prim ödeyerek sisteme katılması; uzun vadede rekabetçi, göreceli üstünlüklerin, illegal, kayıtdışı, yeraltı ekonomik sistemlerde aranmasından vazgeçilmesi ve kapsamın genişletilirken, ülkemiz insanlarına daha iyi ve güvenli bir gelecek sunulması" gibi öneriler olumludur.

Ancak bununla birlikte; "çok ayaklı bir sisteme geçilmesi; bireysel, kişisel sorumluluk ve inisiyatiflerin çok daha fazla ön plana çıkartılması; devletin rolü ve sistem üzerindeki etkisinin yeniden tanımlanması; ikinci ayakta oluşacak bireysel tasarrufların uzun vadeli fon birikimleri yaratarak sermaye ve hisse senedi piyasalarının gelişmesine imkan vermesi" gibi önerilerin ise çok tehlikeli ve yukarıda da bahsettiğimiz gibi, sistemin sosyal yönünü yok etmeye, yani sistemin özelleştirilmesine yönelik olduğunu düşünüyoruz.

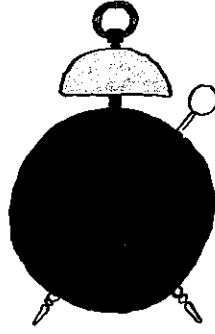
Rapor'da, zorunluluk esasına dayanan iki ayak üzerine kurulmuş bir model öneriliyor. Model asıl olarak iki ayağa bölünen sosyal güvenlik sisteminin ikinci ayağına ilişkin öneriler getiriyor. Birinci ayak, bugünkü şekliyle adeta kendi kaderine terk edilmiş olarak bırakılırken, ikinci ayak güçlendirilmeye çalışılıyor. Ancak asıl amaç bu ayağın güçlendirilmesinden öte, sermaye piyasasının genişletilmesi olarak sunuluyor.

Tamamen piyasanın işleyişine bırakılan böyle bir modele güven duymamız mümkün değildir. Geçmişte yaşadığımız deneyimler bizim için yeterince öğreticidir. Özel sermayeye kaynak aktarmanın ötesinde bir amacı olmayan böyle bir modelde, denetimin devlet tarafından yapılıyor olması ise, kurda kuzu teslim etmek gibi bir durumu ifade ediyor. Zorunlu Tasarruf Fonu'nda olduğu gibi, emekçilerin birikimini çarçur eden bir devletin, böyle bir fonu denetlemesinin ne anlama geleceği gayet açıktır. Sağlık sisteminin birinci ayakta çıkarılarak ayrı bir reforma tabi olması, sağlığın özelleştirilmesinin ilk adımlarını oluşturuyor. Buna ilişkin ayrıntılı öneriler bulunmamakla beraber, böyle bir ayırım yapılıyor, ki, bunu kabul etmemiz mümkün değildir.

İkinci olarak, bu model, bizim de yakından bildiğimiz Şili Modeli'ne oldukça benziyor. Rapor'un başarılı bulduğu bu model, askeri bir diktatörlük altında uygulandı ve modeli dayatan Dünya Bankası'nın

uzmanları bile bu sistemin tam bir felakete dönüştüğünü ifade ettiler.

Rapor'da, "birinci ayak sosyal güvenlik kurumlarının verdiği gelir ve aylıkların seviyesi fakirlik çizgisinin altına düşmeyecektir" deniliyor. Ardından fakirlik seviyesinin altına düşmeyecek olan gelir seviyesi belirleniyor.

de kabul edilemez niteliktedir. SSK istatistiklerine göre 1996 itibariyle ortalama emeklilik yaşı 50, aylıklı aylığı almakta iken ölenlerin yaş ortalama ise 67'dir. Bu durumda kadınlarda 55, erkeklerde 60 yaş önerisi, emeklilik dönemini oldukça kısaltıyor. Bu da insani bir uygulama olamaz. Kaldı ki kadınların, hem

Öneriler, sigorta kapsamındaki insanların daha kaliteli hizmet almasını sağlamıyor, daha çok "ekonomik sistemin" sorunlarını çözmeyi hedefliyor.

Bu modele göre gelir ve aylıkları hesapladığımızda ise, gerçekten ilginç bir durum ortaya çıkıyor. Bugün fert başına düşen milli gelir yıllık 2640 dolardır. Bu, ekim sonu döviz kuru üzerinden 480.480.000 TL'ye denk geliyor. Bu miktarın %50'si, 240.240.000 TL'dir. Bu miktarı 12'ye böldüğümüzde ise, 20.020.000 TL elde etmekteyiz. Yani fakirlik sınırı olarak verilen rakam bugünkü asgari ücretin 2/3'ünden de azdır. Üst sınır da, 30.030.000 TL ile asgari ücretin altında kalıyor.

İşsizlik sigortası olumlu bir öneri olmakla beraber, önerilen üç yıllık staj süresi, işçi sirkülasyonunun hızlı olduğu Türkiye koşullarında gerçekçi durmuyor. Ayrıca, sigortanın başlangıcı için zorunlu tasarruf fonunda birikmiş tasarrufların bir kısmının kullanılması önerisi ise kabullenilemez. Böyle bir şeyin kabul edilebilmesi için, işverenlerin de kendi özel tasarruf hesaplarından aynı miktarda parayı bu sigortaya yatırması gerekir. İşsizlik sigortası tartışmalarında sürekli gündeme getirilen kıdem tazminatlarının kaldırılması ya da kısıtlanması önerisi ise, kazanılmış hakkın gaspı anlamına gelir. Sağlık reformu çerçevesinde gerçekleşmesi beklenen Genel Sağlık Sigortası sistemine göre sağlık, birinci ayak kapsamından çıkarılarak, emeklilik sisteminden ayrılacaktır. Bağumlu çalışanlar için üçlü, bağımsız çalışanlar için ikili finansman söz konusu olacaktır. Hiç geliri olmayanlar ise devlet tarafından finanse edilecektir. Prime esas kazançlar, asgari ücretin iki katına kadar olan ücret olacaktır. Bu kabul edilemez.

Emeklilik yaşı önerileri işverenlere yarıyor

Rapor'da emeklilik yaşı ve geçiş dönemiyle ilgili öneriler

ekonomik üretim sürecinde, hem de ev içinde hayatın yeniden üretim sürecinde olmak üzere hayatı boyunca zaten hep çalıştığı düşünülürse, böylesi bir uygulama kadınların ezilmişliğini artırır. DİSK'in emeklilik yaşı konusundaki önerisi, geçiş süresi 15 yıl olmak üzere kadınlarda 50, erkeklerde 55'tir. Bu da işsizlik sigortası ve iş güvencesi şartına bağlıdır. SSK'lılar için mevcut durumda çalışanlar %16, işverenler %22.5-28 (zorunlu tasarruf dahil) ve toplamda da %38.5-44 prim öderken, önerilen modelde çalışanlar %16.5-20.5, işverenler %15.5-8.5, devlet %8.5-12.5 ve toplamda ise %40.5 prim ödüyorlar. Önerilen modelde ikinci ayaktaki primlerin toplamı %8'dir. Asgari ücretin katlarına göre bunun içinde çalışanların payı %4-8 arasında değişirken, işverenlerin payı ise %4-0 arasında değişiyor. Çalışanların primleri artan oranlı iken, işverenlerin primleri azalan oranlı olarak belirlenmiştir ve devletin katkısı işverenlerin yükünü hafifletmekten başka bir fayda getirmiyor. Bunun yanı sıra, ikinci ayakta yer alan ve ücretler arttıkça işverenin prim payının sıfırlandığı bir sistemin işleyişi ise tamamen özel sermayeye ve piyasaya bırakılmaktadır.

Sonuç olarak, Sosyal Güvenlik Reformu tek başına ele alınabilir bir konu değildir. Sosyal güvenlik sorunu, kayıtdışı ekonomi, vergi reformu, sendikal hak ve özgürlükler, işgüvencesi ve işsizlik sigortası ile birlikte ele alınmalıdır. Bu nedenle TUSİAD Raporu'nun gerçekçi bir çözüm olmadığı kanısındayız.

Rıdvan Budak
DİSK Genel Başkanı

Güç Sizde...

En yeni ve en ileri teknolojiyle üretilen Tuma Turbomach, 1 MW ile 17 MW arası elektrik gücü sağlayan gaz türbinli jeneratör setleriyle, elektrik ve ısı ihtiyacına en uygun kojenerasyon çözümlerini ve kombine santralleri sunuyor.

Siz de kendi enerjinizi üretmek, kesintilerden etkilenmemek,
% 90'a varan tesis verimliliği sağlamak ve en önemlisi, daha ekonomik olmak istiyorsanız,
Tuma Turbomach'ı, dünya liderini seçmelisiniz.

İşte Tuma Turbomach ile kendi elektriklerini üretenler:

- *Ak Enerji / Yalova (Tekstil) • Kastamonu Entegre Ağaç San. / Gebze (Ağaç ürünleri)*
- *Kartonsan / İzmit (Kâğıt) • Dentaş / Denizli (Kâğıt) • Ak Enerji / Alaplı (Tekstil)*
- *Asil Gıda / Düzce (Gıda) • Pak Holding / İzmit (Gıda) • First Tekstil / Çorlu (Tekstil)*
- *Good Year / Adapazarı (Lastik) • Orta Anadolu Mensucat / Kayseri (Tekstil) • Toros Enerji / Adana (Gübre ve Kimya) • Altınyıldız / Güneşli (Tekstil)*

TÜRKİYE TEMSİLCİSİ

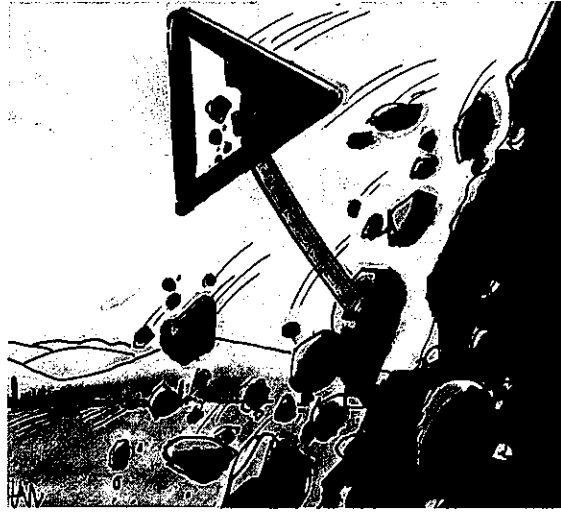
DAKO ENERJİ GRUBU
Tur. Tic. ve San. A.Ş.

Konaklar Mah. Çınar Sok. Emlak Bankası Apt. Kat: 5 D: 21 4. Levent-İSTANBUL
Tel: (0212) 279 19 39 - 278 39 17 Faks: (0212) 278 04 60

MACH

"kontrolü ele geçirin"

Sistemi siyasi iktidarların müdahalesi tıkadı

Refik Baydur

Ülkemizin sosyal güvenlik sisteminin büyük sorunlarla karşı karşıya olduğu bir gerçektir. Ancak bir diğer gerçek de, gerek gelişmiş, gerek gelişmekte olsun tüm ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerinin de önemli mali kriz içinde bulunduğu ve bu nedenle ülkelerin köklü bir reform süreci yaşamakta olduklarıdır. Diğer bir ifadeyle sorun, sadece Türkiye'ye özgü değildir.

Özellikle gelişmiş ülkelerde, devlet bütçelerinden sosyal güvenlik harcamalarına ayrılan payın, ekonomilerin taşıyabileceği sınırı aşması, köklü bir reform sürecinin başlatılmasını zorunlu kılmıştır.

Ülkemizde de sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarının, kamu maliyesi üzerinde ağır bir baskı yarattığı ve kamu açıklarının önemli bir nedenini oluşturduğu hepimizin malumudur.

Başta SSK olmak üzere, sosyal güvenlik kuruluşlarımızın her geçen yıl katlanarak artan açıkları, üretime yönelik yatırımlara harcanması gereken kaynakların tüketilmesi anlamına geliyor. Dolayısıyla, Türkiye işsizlik sorununa da çare üretilmiyor. Böylelikle, makro ekonomik dengelerin ve rekabet gücünün korunması, işsizlikle mücadele ve kurumların tatminkar düzeyde hizmet verebilmesi bakımından, Türkiye de diğer ülkeler gibi, reform ihtiyacını derinden hissediyor.

Gelişmiş ülkelerde sosyal güvenlik sistemlerini krize

sürükleyen faktörlerin başında kronik işsizlik, düşük oranlı ekonomik büyüme, yaşanan nüfus ve sağlanan yardımların düzeyinin yüksek oluşu geliyor.

Söz konusu ülkeler "sosyal devleti", ekonomik büyümeyi sınırlayan yönlerini ayıklayarak, verimliliği ve yatırımları artırma amaçlarına yönelterek yeniden tanımlıyorlar. Bu ülkeler aynı zamanda ekonomik gelişmeye dayalı olmayan cömert politikalara son verme yönünde önemli adımlar atmış durumdadır.

Bu çerçevede, erken emeklilik politikasının terk edildiği; sigorta hizmetlerinden yararlanma koşullarının

zorlaştırıldığı; işsizlik sigortası, aile yardımları ve malulük yardımları gibi gelir desteği sağlamaya yönelik pasif politikaların sınırlandırılarak bireylerin işgücü piyasasında aktif olmaya teşvik edildiği ortadadır. Artık, mevcut haklarda derinleşme değil, toplumun en çok ihtiyaç duyan kesimlerine hizmet götürülmesi anlayışı hakimdir.

İşte bu noktada ülkemiz bakımından önemli bir tespit yapmak durumundayız. Bu da, Türkiye'de sistemin gelişmiş ülkelere farklı olarak, siyasi iktidarların oy kaygısıyla yaptıkları müdahaleler sonucu tıkanma noktasına gelmiş olduğudur. Özellikle SSK, siyasetten hep olumsuz şekilde etkilenmiştir. Her müdahale, Kurum'u sigortacılık ilkelerinden biraz daha uzaklaştırmıştır. Belirli kesimler ve gruplar lehine bozulan nimet-külfet dengesi,

finansal açığın artmasına ve belki de daha önemlisi, insanların sisteme olan güvenlerini kaybederek, gelecek endişesine düşmelerine neden olmuştur.

Ülkemizde devlet, prim ödeyerek katkıda bulunmadığı ve işçi ve işverenlerin yarattığı SSK fonlarına, sürekli olarak el atmıştır.

Ne yazık ki, Kurum'u zora sokmada oldukça mahir olan ve akıl almaz yöntemler bulan siyasi iktidarlar, gerekli reform çalışmalarını gerçekleştirmede bu kadar başarılı olamamışlardır.

Şu an sosyal güvenlik sistemimizin acil tedbirlere ihtiyacı vardır. Dolayısıyla, sistemi tamamen değiştirmeye ve buna bağlı olarak yeniden yapılanmaya yönelik çalışmalar, bizlere zaman kaybettirecek, mevcut yaraların kangrene dönüşmesine neden olacaktır.

Bu noktada yapılması gereken; halen TBMM Genel Kurulu'nda bekleyen ve tarafların mutabakatını içeren tasarının bir an önce yasalaşması yönünde çaba sarfetmektir.

TÜSİAD tarafından hazırlattırılan "Türk Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Yeniden Yapılanması" konulu Raporu bu bakış açısından değerlendirmekte yarar görüyorum. 'Öneriler doğrudur, yanlıştır' tartışmasına da girmek istemiyorum. Zira her çalışmanın kendi içinde bir mantığı vardır. Ancak tartışmak istediğim husus, mevcudun tümüyle ıslahını öneren bir modelin demokratik toplumlarda gerçekleşme şansının olup olmadığıdır. Sistemi tümüyle değiştiren ülkelere baktığımızda bunu görmek mümkündür. Bugün örnek gösterilen Şili Sosyal Güvenlik Sistemi'nin değişimi, rejim değişikliği sayesinde olabilmıştır.

Sistem değişikliğinin bir diğer zorluğu da siyasi açıdan taşıdığı risktir. Böyle bir çalışma ancak çok güçlü iktidarlarca göze alınabilir. Oysa mevcut sistemin reforme edilmesi daha kolaydır.

Örneğin ülkemizde şu anda devlet, sisteme açıkları kapatmak sure-

tiyle katkıda bulunuyor. Sistem iyileştirilir, kanamalar durdurulursa devletin yapacağı katkı azalacaktır. Dolayısıyla bu yöndeki bir düzenleme siyasilerce de tercih sebebi olarak görülebilir.

Rapor'a ilişkin olarak dikkat çekmek istediğim bir diğer nokta da, isabetli bir seçimle sağlık ve emeklilik sigortalarının birbirinden ayrılması önerilmesine rağmen, hazırlanan modelde sağlık sisteminin boşlukta oluşudur. Oysa bugün özellikle Sosyal Sigortalar Kurumu açısından en önemli sorun sağlık sigortasıdır. Halen %12 oranında prim alınmasına karşılık bu sigorta dalı dört yıldır açık veriyor. Teklifte, sağlık sigortası prim oranı düşürülüyor ve genel sağlık sigortasına geçiş yer alıyor. Fikir, özü itibarıyla doğru olmakla beraber, genel sağlık sigortasının, ancak kişi başına milli geliri 10 bin doların üzerinde olan ülkelerde başarılı olduğu gözardı ediliyor.

Öte yandan, her zaman yapılan bir yanlış, söz konusu Rapor'da da tekrarlanmakta, emeklilik sadece "yaş sorunu" olarak değerlendiriliyor. Unutulmamalıdır ki, sosyal güvenlik sistemimizin sorunu sadece yaş değildir, "hizmet süresi" de en az yaş kadar önemlidir.

Vurgulamak istediğim son nokta ise, sosyal güvenlik sisteminde yapılacak reform çalışmalarının başarılı olabilmesi için öncelikle sosyal güvenlik kurumlarının yeniden yapılandırılmasına bağlı olduğudur. Özellikle, Sosyal Sigortalar Kurumu, 1945 model yapısından kurtarılmadan, hangi sistemi getirirseniz getirin başarı şansınız yoktur. Bunun yanında, reform anlamındaki değişikliklerin yapılabilmesi, sosyal taraflar arası bir mutabakatı da zorunlu kılıyor. Bu birlikteliğin tam olarak sağlanması halinde hedefe yaklaşılabileceği unutulmamalıdır.

**Yapılması gereken,
TBMM
Genel Kurulu'nda
bekleyen ve tarafların
mutabakatını içeren
tasarının bir an önce
yasalaşması yönünde
çaba sarfetmektir.**

Refik Baydur
TISK Genel Başkanı

Amaç işverenin yükünü azaltmak

Bayram Meral

TÜSİAD tarafından hazırlanan Rapor, konunun tartışılması açısından önemli bir çaba. TÜRK-İŞ olarak bu Rapor'da yer alan bazı tespitlere katılıyor, ancak, öneriler konusunda temelden farklı düşünüyoruz.

Rapor, Türk Sosyal Güvenlik Sistemi'nin temelden değiştirilmesini öngörüyor. TÜRK-İŞ, mevcut sistemin esasında iyi olduğunu, ancak siyasi müdahaleler nedeniyle ciddi sorunlar yaşandığı kanısını taşıyor. Bu nedenle, TÜSİAD tümüyle yeni bir sistem önerirken; TÜRK-İŞ, mevcut sistemin hatalarının düzeltilmesini ve eksiklerinin giderilmesini istiyor. Dolayısıyla, soruna, Anayasa'mızın 2. maddesinde yer alan sosyal devlet anlayışı çerçevesinde bir çözüm aramayı uygun buluyoruz.

TÜRK-İŞ, sağlık hizmetlerini SSK'dan alınmasına ve SSK sağlık tesislerinin ve hizmetlerinin çeşitli adlar altında veya çeşitli aşamalar sonucunda özelleştirilmesine karşı. Önerilen sistem, TÜSİAD'ın bir süre önce yayınlanan "Emekli ve Mutlu" kitabında yer alan Şili Sistemi'ne yumuşak geçiş olarak tanımlanabilir. Rapor'da yer alan, ilk ayağın önemli bir süre sonra iyice azaltılacak, yumuşaltılmış bir Şili Sistemi olan ikinci ayağın rolü ve ağırlığı belirleyici olacak. Halbuki Şili Sistemi'nin çalışanlar açısından son derece büyük olum-

suzluklar içerdiği ve sosyal güvenlik açısından başarısız olduğu her geçen gün daha da açığa çıkıyor.

İkinci ayağın harekete geçirilmesinde öngörülen zorunlu tasarruf hesaplarında birikmiş kaynağın bireysel tasarruf hesabına aktarılmasını kabul etmek mümkün değil. Sosyal yardım zammı, SSK açısından önemli bir sorun kaynağı. Ancak bu ödemenin hemen durdurulması önerisine kesinlikle kaulmıyoruz. Rapor'da birinci ayakta verilen gelirin, fakirlik çizgisinin altına düşmeyeceği belirtiliyor. Kişi başına milli gelir 3.000 dolar kabul edilirse, alt sınır olan yüzde 40'ın anlamı, ayda 100 dolardır. Bu da günümüz koşullarında son derece düşük bir düzey sayılabilir. Birinci ayakta öngörülen prim oranları son derece düşük. Amaç, işverenin sırtındaki sosyal güvenlik yükünü iyice azaltmak. Halbuki OECD verilerine göre bu oran zaten çok düşük. ILO verilerine göre de, işverenin sosyal güvenliğin finansmanına katkısı, işçininkine oranla, çok alt seviyede bulunuyor. TİSK'in yaptığı araştırmalara göre, sosyal sigorta işveren katkısının, toplam işçilik maliyeti içindeki payı %9 dolaylarındadır. Bu koşullarda, işverenin sosyal güvenliğin finansmanına katkısını daha da azaltacak bir girişimi onaylamak mümkün değil.

İkinci ayakta aylık arttıkça prim oranları Şili'deki siste-

me daha da yaklaşıyor. Asgari ücretin 5 katı olan aylıklarda sigortalının payı %8 iken, işverenin payı sıfıra iniyor.

Zorunlu tasarruf hesaplarında birikmiş tasarrufların bir bölümünü işsizlik sigortasının başlangıcı olarak kullanılması da kabul edilemez bir öneri. İşsizlik sigortası oluşturulurken, "kıdem tazminatı uygulamasının eşanlı olarak yeniden düzenlenmesi, hak kazandıran hallerin ve ödeme yapılan gün sayılarının daraltılması şarttır" ifadesi ise kesinlikle tartışma bile yapılmayacak bir konu. Kıdem tazminatıyla oynamak, arı kovanına çomak sokmanın ötesinde, el sokmak anlamına gelir.

Emeklilik yaşının 5 yıllık bir geçiş döneminin ardından kadınlarda 55'e; erkeklerde ise 60'a çıkarılması önerisi kabul edilemez. Bu konuda, 1996 sonu ve 1997 başında TBMM komisyonlarında üzerinde anlaşma sağlanan 50-55 yaş, 5000 gün prim, 15 yıl ve daha uzun süreli sigortalıların haklarının tümüyle korunması ve prim oranlarının arttırılmaması mutabakatı hala geçerlidir. Sosyal güvenlik sisteminin özerkliği savunulurken, demokratikliği de savunulmalıdır. Bu koşullarda, TÜRK-İŞ'in önerileri şöyle özetlenebilir:

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun sorunlarının çözümünde vurgulanması gereken en önemli nokta, kaçak çalıştırmanın, düşük ücret ve kısa süreli çalışma bildirimi uygulamasının engellenmesidir. Bu yolla sağlanabilecek kaynak, SSK'nın açıklarını fazlasıyla kapatmaya yeterlidir. Türkiye'de 4,5 milyon dolayında kaçak işçi bulunduğu tahmin ediliyor. Bu işçilerin asgari ücret üzerinde sigortalıların sağlanması, SSK'ya yaklaşık 650 trilyon liralık bir ek kaynak sağlayabilir. Sosyal Sigortalar Kurumu'na verilen bildirimlerin yarısından fazlasında 30 günden az çalışma gösteriliyor. Gerçek çalışma süresi ve gerçek ücret üzerinden işlem yapılması durumunda, Kurum açığı fazlasıyla ve derhal kapatılabilir.

SSK için bu yolla yaratılacak yeni kaynakların geçmişte olduğu gibi başka amaçlarla kullanılmasının önlenmesinin ön şartı, SSK'nın özerk ve demokratik bir yapıya kavuşturulmasıdır. SSK'nın finansmanına devletin sürekli ve sistemli bir biçimde katkıda bulunması da taleplerimizden biridir. Bu konuda TBMM Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyon'unda hükümet tasarısı üzerinde yapılan görüşmeler sonucunda işçi-işveren - emekli-hükümet temsilcilerinin üzerinde mutabakat sağ-

ladığı temel ilkeler bizim için kabul edilebilir niteliktedir.

SSK'ya kaynak girişini arttırıcı ek öneriler:

- "Sahte" kendi nam ve hesabına çalışma uygulaması (eve-iş verme) SSK kapsamına alınmalıdır.
- * Kaldırılan ölçümlemenin yeri, sigortalıların haklarının korunmasının ve kaçak işçiliğin önlenmesini sağlayacak biçimde doldurulmalıdır.
- Özel sektör işverenlerinin de sosyal yardım zammına katkıda bulunmaları sağlanmalıdır.

SSK'nın giderlerini azaltıcı ek öneriler:

- İlaç giderlerinin kısılması için ilaç fabrikasının geliştirilmesi, SSK eczanelerinin sayısı arttırılmalıdır.
- Hariçte yapılan tedavi ve anlaşmalı hekimin getirdiği ek maliyetin kısılması için SSK'nın olanakları arttırılmalı, hariçte yapılan tedavilerde masrafı şişirmeleri önlenmelidir.
- İşyeri hekimi uygulaması yaygınlaştırılmalı,
- Siyasi müdahaleler önlenerek, Kurum kaynaklarının daha sağlıklı bir biçimde değerlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Kullanıcıların istismarına engel olunmalıdır.
- SSK personelinin ülkeye uygun dağılımının sağlanarak, sevkler azaltılmalıdır.
- Yüksek giderli uzun bakım süresi gerektiren hastaların giderlerinin, SSK'ya yüklenmesi önlenmeli
- Sigortalı olmayan kişilerin, sigortalıların kimlik kartlarıyla tedavi görmesi, ameliyat olması engellenmelidir.
- Başkalarına ilaç yazdırılması önlenmelidir.
- Borçlanma yoluyla hakedilmeden aylık bağlama uygulaması engellenmelidir.
- Sosyal güvenlik kuruluşları arasında yatay geçişin istismar edilmesi önlenmelidir.

Hizmetin geliştirilmesi için alınabilecek önlemler:

- Tam gün çalışma düzenine geçilmeli, hekimlere özel muayenehane açma izni verilmemelidir.
- Personel sayısı arttırılmalı, tüm çalışanların sendikal hak ve özgürlüklerden yararlanmaları sağlanmalı,
- SSK işyerlerinde taşeronlaşma önlenmelidir.
- SSK sağlık hizmetlerinin sunulmasındaki aksamalar nedeniyle ortaya çıkan yasadışı ilişkilere engel olunmalıdır.
- SSK, sendikalar, işveren örgütleri ve emekli örgütleri arasında bölgesel düzeyde işbirliği geliştirilmeli, bilgi alışverişi için toplantılar yapılmalı.

Bayram Meral

Türk-İş Genel Başkanı

!2070 YılıNa hazır deĞiliz.

aMa 2049'A haZırız.

Berdan Tekstil 1951'de, geleceğe dair büyük düşüncelerle kuruldu. O zaman 2000 yılı için belirlediğimiz hedefleri, bugün fazlasıyla gerçekleştirdik: Yılda 15 milyon metre kumaş, yüzde elli ihracat payı, dünya standartlarında teknoloji, Avrupa ile entegrasyon, en yüksek kalite güvencesi, çevreye ve insan kaynaklarına saygılı üretim... Şimdi sıra, 2000'den sonra gelecek elli yılda. Berdan, 2050'de nereye varacağını şimdiden biliyor. 2050'den sonrasını merak edenlere ise, tek sözümüz var: Bizi izlemeye devam edin.

BERDAN

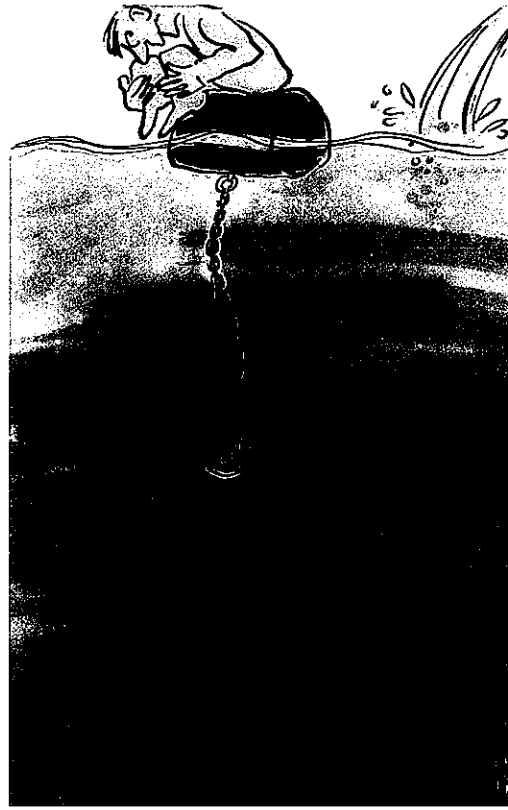
Popülist öneriler çözüm değil

Salim Uslu

Sosyal güvenlik, insanın doğum öncesi başlayan, ölümden sonra da devam eden bir sistemler bütünüdür. Batı Avrupa ülkelerinde sanayileşmenin ardından gelişen ve çalışanları, sermayeye karşı koruma şemsiyesi içinde oluşan bir sosyal politika unsuru.

Sosyal güvenlik temelinin, "sosyal devlet" ilkesine dayanıyor olması bu aşamada son derece önemli. "Sosyal devlet" ilkesi gözardı edilerek yapılacak tüm çalışmaların işçi kuruluşları olarak tarafımızdan destek görmeyeceğini açıkça belirtmekte yarar var.

Ülkemizde sosyal güvenlik sisteminde büyük sorunlar yaşanmakla birlikte üzerinde durulan temel konu SSK'dır. Kurum'un yasal olarak sosyal sigorta kapsamına aldığı nüfusun sayısal olarak büyüklüğü, önemli bir kesimi içeriyor. Kurum, kronikleşmiş olan enflasyon, işsizlik, kayıt dışı ekonomi gibi ekonomik rahatsızlıkların sosyal boyutunu yaşıyor. Örneğin son on yılın istatistiki verilerinin incelenmesi sonucu ortaya çıkan tabloya göre, yıllık ortalama sigortalı sayısındaki artış %5'dir. Buna karşılık emekli sayısındaki artış %8'dir. Prim gelirlerinin kısmı

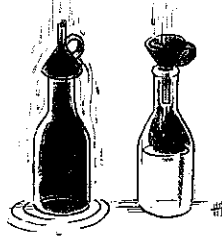
artışına karşı emekli giderlerinin normal artışındaki denge-sizliği de ortaya koyan bu oransal belirlemelerin sonucu olarak Sosyal Sigortalar Kurumu aktüer oranı 1.82'ye kadar düşmüş, sosyal ödemelerinde, zorunlu devlet katkısını meydana getiren nakit açığı meydana gelmiştir.

Bu konuda çözüm önerilerinin neler olacağı, alınacak tedbirlerin belirlenmesi gibi konuların, bir devlet politikası altında, ancak sosyal kesimlerin de mutabakata varacağı esaslara dayanması gerekiyor. TUSİAD kendi bakış açısı doğrultusunda iki yıl üst üste

güvenlik ile ilgili rapor hazırlamıştır. "Mutlu Emeklilik" Raporu'nun adı verilen ilk çalışmanın kamuoyundaki tepkisini dikkate alınırsa, ikinci rapor olan "Türk Sosyal Güvenlik Sistemindeki Yeniden Yapılanma"nın yer yer Türkiye gerçeklerinin yansıtılması bakımından doğru tesbitleri içerdiği görülmektedir.

Rapor'da da vurgulandığı üzere, sosyal güvenlik sistemimiz hiç kimseyi memnun etmeyen bir duruma dönüşmüştür. Ancak bu memnuniyetsizlik kavramı, işçi-emekli-işveren bakımından farklılık gösterdiği gi-

bi hükümetler açısından da değişik boyutlar göstermektedir. İşçi, SSK'nun bugünkü yapısı ile geleceğine güvenli bir şekilde bakamamanın sıkıntısını yaşıyor. Emekli dul ve yetim ise, enflasyonist baskı altında geçim sıkıntısı çekiyor. İşverenler sosyal ödemelerin getirdiği ek mali yük, kayıt dışı ekonomi rekabeti ile daralmış durumdadır. Hükümet ise sosyal güvenlik kuruluşlarının bütçelere getirdiği ek yüklerden kurtulma çabasını güdüyor.

Devletin rolü

Bu aşamada, yılların birikimi olarak sorunlar yumağı haline gelen sosyal güvenliğe "popülist politikaların sonucu" bir yaklaşımla çözüm önerileri sunmak anlamsızdır. TÜSİAD Raporu, tespitler ve çözüm önerileri bakımından taraflara ek yükümlülük getirmeye önem gösteriyor. Sorunun mali açığı ise, devlete; prime katılma, uzun vadede kamu açıklarını kabul edilebilir düzeye indirme ve kayıt içi işçi çalıştırmayı özendirici tedbirler alma görevleri verilerek, önerilerle geçiştirilmeye çalışılıyor. Devletin bu sorumluluğuna karşılık, rolü ve etkinliğinin yönünden ise genel ifadeler kullanılması, önerilerin belirli ölçüde ütöpikliğini ortaya koyuyor. "Çok ayaklı bir sistem" öneriliyor. Önerilen modeller bakımından, bazı ufak yapısal değişikliklere rağmen mevcut sosyal güvenlik kuruluşları aynen muhafaza ediliyor.

Rapor'da bugün yaşanan sosyal sigorta sisteminin düzlüğe çıkmasında, devletten mali katkı, işçi ve emekliden fedakarlık beklenirken, işveren kesiminin olabildiği ölçüde yara almadan bu sıkıntının aşılması hususuna özen gösteriliyor. Bu tesbitin en çarpıcı örneği işveren primlerinde oransal olarak düşüş önerilirken, prime esas kazancın tavanı da asgari ücretin tavanının 2 kat olarak tesbitinde görülüyor.

İşsizlik sigortası önerisi doğru ama...

Tüm bu tesbitler yanında TÜSİAD Raporu'nda işsizlik sigortası önerisi, ülkemizde eksikliği çekilen önemli bir sigorta kolunun yürürlüğe konulması bakımından bir destek olarak görülüyor. Ancak tamamen ekonominin kendi içinde olan rahatsızlığı dolayısıyla, ger-

çekleşen ortamda, çalışanın korunmasını içeren işsizlik sigortası primine işçinin aktif olarak ve (1.5) oranı ile prim ödemesi hakkaniyetli bir öneri değildir.

Birinci ayak olarak belirlenen sistem içinde, genel sağlık sigortası konusu da önemli bir tartışma odağıdır. Yıllardır te-

laffuz edilen sistemin bu noktada işçinin primleri ile oluşan SSK hastaneleri üzerine inşaa edilmek istenilmesi, işçi kuruluşlarınca kabul görmeyen bir öneridir. Genel sağlık sigortası konusu da Rapor'da tam anlamı ile bilimsel olarak tartışılıyor. Genel sağlık sigortası, Türkiye için gerekli bir kurum olmakla birlikte bu sistemin kuruluşu, işleyiş ve yükümlüğü konusunda yıllardır Sağlık Bakanlığı çalışmalar yapıyor. Kamuoyunca benimsenmeyen ve Meclis'e dahi sunulmasına rağmen görüşülmeyen genel sağlık sigortası, kendi içinde daha detaylı olarak tartışılmalı.

Yukarıda açıklanan genel tesbitler içerisinde TÜSİAD Raporu, işveren görüşünü yansıtan tek taraflı çözüm önerilerini içeren bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Rapor'da ikinci ayak olarak önerilen ek sosyal güvenlik ise; özel sigorta sisteminin zorunluluk ilkesi içinde gerçekleştirilmesidir. Bu ek sistem ile oluşacak uzun vadeli fonların özel sektörün ihtiyacı olan uzun vadeli finans kaynağı alanlarında değerlendirilmesi ayrı bir çözüm yolu olarak yer alıyor. Ülkemizde sosyal güvenlik alanında geleceğe yönelik olarak ek bir sosyal güvenlik sisteminin eksikliği yıllardır ortadadır. Ancak bu eksik sistemin zorunluluk ilkesi içinde düşünmek yanlış olacaktır. Bu yönleri ile, Şili Modeline benzer, dünya düzeyinde denenmemiş, sonuçları ortaya çıkmamış bir uygulamayı çözüm olarak Türk insanına önermek ciddi boyutta bir hatadır.

Eğer bu yönde bir öneri geliştirmek gerekiyorsa, Türk Medeni Kanunu (m.77/A) ve Türk Ticaret Kanunu (m.468) çerçevesinde Vakıf modelinde bazı düzenlemeler yapılarak (munzam sandık) sisteme işlerlik kazandırılması ve sistemin yaygınlaştırılması, devlet denetim ve desteğinin sağlanması Türk insanına ve Türk Sosyal Güvenlik alanına daha fazla katkı ve refah ortamı sağlayacaktır.

Salim Uslu

Hak-İş Konfederasyonu Genel Başkanı

Sosyal güvenliğimizdeki çatışmaların tarihsel kökleri

Gürhan Fişek

Bireylerin en temel gereksinmelerini güvence altına alma çabaları ve toplumun buna katkısı oldukça eskidir. Bunu ilk insan topluluklarının ortaya çıkışına kadar götürmek yanlış olmayacaktır.

Ama gereksinme içindeki bireyin, toplumca korunmasının (yardım görmesinin) bir insan "hak"ı olduğu kavramı daha yenidir. Burada 150 yılı biraz aşan geçmişten söz ediyoruz.

Her ülkenin, toprakları üzerinde yaşayanların sosyal güvencesini sağlamaya yönelik kurduğu sistemler birbirinden farklılıklar taşımıştır. Çünkü, bu sistem, geleneksel yöntemler kadar, o toplumun demografik yapısından, gelir dağılımına; toplumsal mücadele düzeyinden, sağlık davranış düzeyine kadar bir çok etmenden etkilenmektedir. Bugün Avrupa Topluluğu içinde, ortak bir sosyal politika izlemekteki güçlüklerin önemli kaynaklarından biri de işte bu farklılıklar, diğer bir deyimle "ulusal kimlik"lerdir. (Kutu 1)

Hiç kuşkusuz, Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı ekonomik, sosyal ve kültürel kimliğini ne denli çağdaş değerlerle zenginleştirmeye çabalamış olsa da, bugün hala geleneksel yöntemlerin tehdidi altındadır. (Kutu 2)

O halde, Türkiye'nin sosyal güvenlik tarihine bakarsak, onun Osmanlı İmparatorluğu'nda ve hatta ondan da önce başlayan serüveniyle, geleneksel-çağdaş çatışmasına bir "kuşbakışı" bakmamız gerekmektedir.

Geleneksel yöntem olarak tanımlayabilceğimiz uygulamaların Anadolu'da ilk örneklerini "Ahi"lik adı verilen meslek örgütlenmeleri ile ortaya koymuştur. Henüz Osmanlı Devleti kurulmadan önce 13. yüzyılda, Anadolu'da beyliklerin iktidar savaşları sırasında, kent yönetimlerinin ortadan kalkması, esnaf ve sanatkarları bir düzen arayışına itmiş; onları, kent yönetimlerindeki boşlukları kurdukları "Ahi"lik örgütlenmesiyle gidermeye zorlamıştır.⁽¹⁾ Ahilik örgütlenmesi,

SSK Kayseri Hastanesi'nin açılışı, 23 Nisan 1963

meslek törenleriyle, ahlak kurallarıyla, dayanışmasıyla ve dinsel özülle çok önemli bir işlev taşımıştır. Bunun yanı sıra, özellikle sosyal yardımın güçlü aracı olarak oluşan vakıflar da Anadolu'da, çok önemli işlev görmüşlerdir. Vakıfların aynı zamanda, vakfeden kişilerin mal varlıklarını, padişahın koruma yöntemi olarak görülmesi de, çoğalmalarından belirleyici bir etmen olmuştur. Ama bu yöntemler, hayırseverlerin "gönlünce" ve istedikleri zaman verilmiştir. Bir "hak" değil, bir "lutf" olarak...

Bu iki temel sosyal güvence mekanizması, Tanzimat'ı getiren çağdaş dönüşümler (hukuk, ticaret, uluslararası ilişkiler vs) karşısında gerilemeye ve gereksizleşmeye başlamıştır. İşte bugün de, sosyal güvenlik alanındaki karşıtlıklardan birisi olan, geleneksel ve çağdaş yöntemler çatışması bu noktada ortaya çıkmıştır.

Tanzimat'tan sonra, sosyal güvenlik arayışları, Zonguldak Havzası'nda ve başta İstanbul olmak üzere diğer illerde kendisini göstermiştir. Zonguldak Havzası'nda çıkarılan Dilaver Paşa (1861) ve Maadin (1869) Nizamnameleri tüm sınırlı olanaklarına karşı, çalışanlar için "sosyal güvenlik" hakkı getirmiştir. Diğer illerdeki "emeklilik, malüüllük sandıkları" (1866) ve "memleket hekimlikleri" (1871) de kişilerin gereksinimlerini, bireylerin ya da toplumun insanseverliğinin ötesinde, "toplumsal taahhüt altına" almıştır.

Bu yaklaşım, TBMM döneminde de devam etmiş ve ilk sınırlı "iş yasası" olarak tanımlanan "Ereğli Kö-

Kutu I

Ülkelerin sağlık sistemlerinin oluşturulmasında ulusal kimlik

Ülkeler, ister farklı adlardaki devlet biçimleri altında olsun; isterse, o tarihlerden beri aynı yönetim biçimiyle yönetiliyor olsunlar; sağlık sistemlerini kurarken, geçmiş uygulamaları tamamen ortadan kaldırmadan, onun eksiklerini ve gediklerini kapamaya yönelmişlerdir. Bunun en iyi örneklerinden biri Almanya'dır, Almanya, karmaşık sosyal güvenlik sistemini, geçen yüzyıldan beri gelen sandık ve sigorta kurumları temeline oturtmuştur. Türkiye ise, sosyal yardım (vakıf, sandık, fitre-zekat vb) ile ördüğü sistemine, Cumhuriyet ile birlikte devletçe bakılmayı alternatif olarak getirmiştir. Daha TBMM hükümeti döneminde, üçüncü yasa olarak "Sağlık Bakanlığı"nın kuruluş yasasını getirmiş olması, bu niyetin en açık delilidir. 1923 yılından bu yana çeşitli dalgalanmalar ve isteksizlikler göstermiş olmasına karşın, devlet, koruyucu sağlık hizmetlerini birinci seçim olarak yerleştirmiştir. Hiç kuşkusuz, Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'ndan devraldığı ekonomik, sosyal ve kültürel kimliğini ne denli çağdaş değerlerle zenginleştirmeye çabalamış olsa da, bugün hala geleneksel yöntemlerin tehdidi altındadır.

Kutu II⁽⁵⁾

Bu geleneksel yöntemlerin tehdidi Refahiyol iktidarında kendini daha büyük bir açıklıkla ele vermiştir. "Refah Partisi ile Doğruyol Partisi Koalisyon Hükümeti Protokolü" (28.06.1996) "Devletin Yeniden Yapılanması" başlığı altında şunlar ele alınmıştır:

- Hukuk
- Eğitim
- Sağlık
- Sosyal güvenlik
- Yerel yönetimler
- Devletin şeffaflaşması ve yolsuzlukla mücadele
- Kentleşme ve çevre

"Sosyal politika" başlığı altında ise şu konulara yer verilmiştir:

- Turizm
- Kültür
- Din ve vakaf hizmetleri.

Bu protokolün yaklaşımı, 03.07.1996 tarihinde okunan 54. Hükümetin programına da yansımıştır.

Bu programda eğitim, sağlık, sosyal güvenlik bir "sosyal politika" aracı olarak görülmüştür. "Sosyal politika" başlığı altında din hizmetleri ile vakıflar konusunun işlenmiş olmasıdır. Vakıfların bir sosyal politika aracı olarak kullanılması tartışılabilir. Burada hükümet, vakıfları sosyal politikasının "ana" aracı olarak gördüğünü itiraf etmektedir. "Devletin eğitim, sağlık, sosyal güvenlik vs politikalarını" ise sosyal politika aracı olarak dahi görmediğini vurgulamaktadır.

Sisteme ilişkin "köklü" eleştirileri olan ve adını "insan" ögesine önem veren bir kavramdan olan "Refah" Partisi ve "Refah" yol Hükümeti, insan konularında son derece kısır kalmıştır. Sağlık hakkı ve sağlık hizmetleri, toplumu en çok rahatsız eden konulardan biri olduğu halde; bu sistemi içerisinde çözülmemesi için elden gelenin yapılmaktadır. Refah politikalarının önemli araçlarından biri olan sosyal güvenlik konusunda bir umursamazlıktan sözedilebilir mi? Eldeki veriler bunu söyletebilir... Ama yargı eksik kalır. Çünkü "refah" partisi, sosyal güvenliğe çok önem veren bir siyasal söylem taşımaktadır. Ama onları anlayabilmek için "kim refah?" sorusunu sormak gereklidir. Refahçı söylem, ülkeyi ikiye ayırıyor: 1- Müslümanlığın gereklerini "onun" belirttiği ölçütlerle getirenler,

2- Müslüman olmayan ya da müslümanlığını "ona" kanıtlayamayanlar

İşte "refah" siyasal söylemi için "refah" içinde yaşamayı hakedenler birinciler... Yani "müslümanlığın gereklerini onun belirttiği ölçütlerle yerine getirenler".

Her şey onlar için...

Demokrasi içerisinde böyle bir ayırım yapmaya olanak yok. Ne insan hakları beğenir, ne de TC Anayasası böyle bir ayırma olanak veriyor. O zaman, alternatif bir sosyal güvenlik ağı ve örgütlenmesi gerek.

Refah siyasi söylemi ve günümüzde refahiyol hükümeti, bunun için vakıflardan, şirketlerden, imam hatip okullarından ve kuran kurslarından yararlanıyor. Oluşan bu büyük sektör, kendi içinde oluşturduğu "sosyal" değil "kümesel" destek mekanizmalarıyla, yoksulluk, işsizlik, hastalık yaşlılık vb konularda "yardım" oluşturmaktadır. Bu mekanizmanın, sosyal devletin sunduğundan en önemli farkı, bir "hak" ka değil, bir "hayır"a dayanmasıdır. Bu da öz'e ve biçim'e yansıyan çok önemli farklar ortaya koymaktadır. Her şey bir yana, "hayır" temelli kümesel yardım mekanizması, bu yardımdan yararlanacakların belirlenmesini, hayır yapının keyfine bırakmaktadır. Bu da "kaynakların yalnızca belirlenmiş bir küme için yeniden dağıtılması" ve "ayrıcılığı" getirmektedir.

Böylece, Cumhuriyetin getirdiği, demokratik, laik ve sosyal hukuk devleti felsefesine tamamen zıt, apayrı bir küme "devletin" ortaya çıkmasına yol açılmaktadır.

Bu girişim, gücünü, sosyal devletin sakatlanmasından ve güçsüzleştirilmesinden (sabote edilmesi ve sahiplenilmesi de içinde) almaktadır.

Kutu III

Dilaverpaşa Nizamnamesi :

- İşçilere yatacak yer
- İşçi uzaklaştırmanın önceden maden idaresine haber verme koşuluna bağlanması
- Nöbetleşe ücretli çalışma yükümlü
- Hastalanan işçilerin doktora muayene ettirilmesi ("hafif hasta"ların tedavilerinin sürdürülmesi, "ağır hasta"ların köylerine geri gönderilmesi).

Maadin Nizamnamesi :

- İş kazalarına karşı koruyucu önlemlerin alınması
 - Madenlerde doktor ve gerekli ilaç bulundurulması
 - İş kazasına uğrayana ya da ölenin ailesine yargı tarafından belirlenen - tazminat verilmesi (kasırsız sorumluluk ilkesi)
 - Eğer iş kazası kötü yönetimden kaynaklanıyorsa ayrıca tazminat verilmesi.
- Ereğli Havzası Maden İşçilerinin Haklarına İlişkin Yasa:
- İşverenlerin, hastalanan, kazaya uğrayan işçileri ücretsiz olarak tedavi ettirmeye bunu sağlamak için maden yakınında hastane açmaya ve doktor bulundurmazorunlu tutulması,
 - İşverenlerin iş kazaları halinde işçiye; ya da kaza ölümü sonuçlanırsa ailesine, tutarı yargı organlarıınca saptanacak tazminat ödemesi,
 - İşçiler için "ihtiyat ve tevân sandıkları" kurulması ve işçi-işveren eşit prim ödemesi.

Kutu IV

SSK'daki Bugünkü Yetmezliğin Ayak İzleri

- Farklı primli rejim kurumlarının kendi aralarında uyumlandırmaması; kapsamın niceliksel ve niteliksel geliştirilememesi (ve eldekini de uygulanamaması) büyük kaynak kayıplarına neden olmuştur.
- Emekliliğe hak kazanma sınırlarıyla sürekli olarak ve hesapsızca oynanmıştır.
- Hükümetin ve TBMM'nin, primli rejim ilkelerine aykırı düzen kararları (borçlandırma, af, kapsam genişletme, süper emeklilik sosyal yardım zammı vs), ödemelerin dengesini büyük ölçüde zaafa uğratmıştır.
- Devlet bürokrasisindeki bozunma süreci, SSK'nın özerkleşme olanaklarını budadığı gibi, tüm ağırlığıyla bu Kurumu da etkisine almıştır.
- İşçiye, memura, boşmuş çalışan hizmet veren sistemlerin, meslekler bakımından ayrıntı gözetimsiz sağlık vb. hizmetleri sunması bir yetmezlik nedenidir. Çünkü iş kazalarıyla meslek hastalıklarının önlenmesi ve tanınması yönünde girişimlere köstek olmaktadır.
- Çağımızda, hastalıkların nedenleri bilinebildiği için, koruyucu sağlık hizmetleri önem kazanmıştır. Böylece koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici hizmetleri birarada kayıran tümelci sağlık anlayışı ortaya çıkmıştır. Sosyal güvenlik kuruluşlarından hiçbirinin, tümelci sağlık anlayışını benimsememesi de yetmezlik nedenlerinden biridir. Çünkü, hastalıkların önlenmesi ve erken tanınması, sakatlananların yaşama + işe aydınlanması sarsılmaktadır.
- Kaynakların üretken yatırımlara yönlendirilmesi için geliştirilen öneriler, çıkarları zedelenenlerce sürekli olarak engellenebilmektedir.

mür Havzası Maden İşçisinin Hukukuna İlişkin Yasa" (1921) çıkarılmıştır.

Zonguldak Havzası'na ilişkin bu üç yasal zorunluluk arasında bazı benzerlikler göze çarpmaktadır. Onun için önce bazı hükümlerine gözatalım. (Kutu 3)

Bu "kazanım"larda dikkati çeken bazı ortak noktalar vardır. Bunlardan birincisi, sosyal güvenliği sağlama çabalarının "işçilerin barınma gereksinimleri, çalışma süreleri, iş kazalarına karşı önlemler, doktor bulundurma" gibi sosyal politika olanaklarıyla desteklenmesidir. İkincisi, sağlığa tanınan baskın roldür.

Türkiye Cumhuriyeti döneminde de bu çizgi sürmüştür. 1924 yılında başlayan, İş Yasası çıkarılması girişimlerinin ancak 1936 yılında sonuçlanabilmesinin de etkisiyle, ülkenin sağlık sistemiyle çalışma, İstanbul'da bu kez o zamanki Çalışma Bakanı'nın da içinde bulunduğu bir grupça başlatılması, toplumun kendi sorunlarına çözüm üretmedeki becerisinin ve etkinliğinin bir başka örneğini oluşturmuştur.⁽²⁾

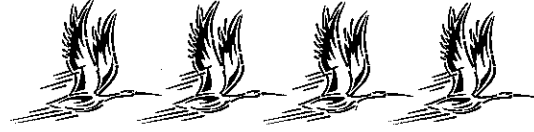
"Türkiye Modeli"ne damgasını vuran işte bu gelişmeler...

1946 yılında İşçi Sigortaları Kurumu'nun⁽³⁾ kurulması, işçi-işveren primleriyle ve devlet parasal katkısı olmaksızın yürütülmesi, bir yandan bir "kazanımı" ve öte yandan bir başka "yöntem çatışmasını" getirmiştir.

Bugün 51.yılımı yaşadığımız, Cumhuriyet'in en büyük sosyal güvenlik girişimi, "yoğun emek birikimi"nin tarihini oluşturmaktadır. Gerek ona prim ödeyen işçi-işverenlerin emekleri ve gerekse Kurum emektaşlarının harcadıkları sonsuz emek, her türlü övgünün üzerinde bir anlam taşımaktadır.

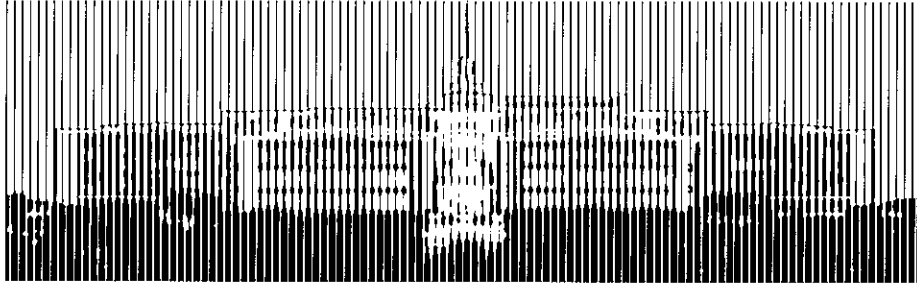
Ama SSK'nın (önce İSK) bugün karşı karşıya kaldığı sorunlar, bir yönüyle sosyal devletin eritilme süreciyle ilgilidir. Öte yönüyle de, bu "emek birikimi"ne, salt "popülizm" ya da "kayıрма" adına yapılan haksızlıklarla ilgilidir.

İşçi sigortaları uygulamasının, 1945 yılında İş Kazalarıyla Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortası'yla yaşama başlaması anlaşılabilir bir adımdı. Hele bu yasada, çalışma yasalarının öngördüğü önlemleri işverenin almış olmasını temel veri olarak gören 26. maddenin varlığı çok önemliydi. Böylece, bir "yazgı" olmadığı artık anlaşılmalı olan iş kazalarıyla meslek hastalıkları olgularını önleyebilmek için, işveren-

YENİ YENİLİKLERE YOLCULUK'97

YAPI KREDİ

BİLGİ ÇAĞI
BANKACILIK ÜSSÜ

ANLAYIŞ *farklı*

—
KÜLTÜR *farklı*

—
FELSEFE *farklı*

Burası Yapı Kredi. Fark burada.

YAPI KREDİ

"hizmette sınır yoktur"

Istanbul Hastanesi'nin açılışı, 16 Ocak 1960

ler uyarılmış olmaktadır. Bu sigorta kolunda biriken fonların, özendirici yönde kullanılmasıyla bu birikimin daha da arttırılması ve sistemin artan fonların "koruyucu" mekanizmaların geliştirilmesine yönlendirilmesi düşünülebilirdi.

Ama özellikle "sigorta" olanağını elde etmiş çok dar bir kesimin, toplumun geri kalan bölümünün sağlık mücadelesini de gözardı ederek, kendileri için "hasta" neler açılmasını zorlaması, tüm sistemin zedelenmesine yol açmıştır.

Bu zorlamada, "iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasına öncelik verilmesi"ni eleştiren işçi temsilcilerinin devletin parasal olanaklarındaki yetersizlikler, işverenlerin edilgen tutumları ve uluslararası plandaki gelişmeler de yardımcı olmuştur. O güne değin, "sigorta" deneyiminin olmayışı, bu konuda yetişmiş eleman bulunmayışı da (...), sistemin deforme edilmesine olanak vermiştir.⁽⁴⁾

Aynı anlayış, sigorta kollarından sağlanan gelirler, "iş ve işçi bulma" ve "işçi sağlığı iş güvenliği denetimi" gibi, sisteme çok büyük yararı olacak sosyal devlet eylemlerinin finanse edilmesini de engellemiştir.

Buna karşın devletin parasal katkıda bulunmadığı bir mekanizmayı ele geçirmesine; önemli ölçüde kendisine kaynak aktarmasına kayıtsız kalmıştır.

Yine bu kısır anlayış, eldeki fonların değerlendirilmesinde, kendisine başka bazı yandaşlar da bularak, "verimsiz - yararsız - kötüye kullanılmaya açık" yollar bulmuştur.

Böylece ülkemizde "tazminci" bir yaklaşım egemen olmuştur. Riskin gerçekleşmesini bekleyen ve ondan sonra da bedelini ödemeye girişen, ekonomik ve sosyal yönden çok pahalı bir yaklaşımdır.

Bugün sosyal güvenlik sistemine ilişkin "reform" isteklerine güç kazandıran, sistemdeki bölükpörçüklük, yetmezlik (Kutu 4) ve "ulusal kimlik" ekseğidir.

Ama ne yazık ki, reform girişimi "emeklilik yaşı" gibi rakamsal ve akçalı, "özeleştirme" gibi hayali iki konuya indirgenmiştir.

Ülkemizde, bir çok konuda olduğu gibi, sosyal güvenlikle tarih bilincinin eksik olması, deneyimlerden ders almayı ve bazı girişimlerin yeniden canlandırılmasına yol açmaktadır.

"Türkiye Modeli"ni bırakılan noktada yeniden başlatılabilecek üç önemli kaldıraç noktası vardır. Bunlar,

- Sağlıkta toplum hekimliği felsefesinin egemen kılınması
- İş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasında, "caydırıcı" ve "özendirici"lerle ve sürdürülebilirlik temelinde yönlendirilen, bir sistem yaklaşımının benimsenmesi,
- Sosyal politika eylemleriyle, sosyal güvenlik sisteminin üzerindeki yüklerin hafifletilmesi.

Doç. Dr. A. Gürhan Fişek

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi
ve Fişek Enstitüsü Yöneticisi

Dipnotlar:

- 1- Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İhtimai Tarihi, Cilt 1 (1243-1453) Cem Yayınevi, 1974.
- 2- A. Gürhan Fişek - Ş.Özsuca - M.A.Şuğle: Sosyal Sigortalar Kurumu Tarihi (1946-1996), SSK Genel Müdürlüğü - T.Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (Yayına Hazırlanıyor).
- 3- Yazımızda bu Kurum'a daha çok ağırlık tanımamızın nedeni, SSK'nın ülkemizde en geniş kesime hizmet götürmekte oluşunun yanısıra, sosyal güvenlik kuruluşlarının motoru niteliğinde olmasından kaynaklanmaktadır.
- 4- Şaban Demir, SSK Üzerine Toplumsal Tarih Tanıklıkları Dizisi (Konferans), A.Ü.S.F. Nisan 1996 (yayınlanmamış).
- 5- A. Gürhan Fişek, "Sosyal Güvenliğin Yolu Refah'tan mı Geçiyor?", Mülkiyelliler Birliği Dergisi, Haziran 1997, Cilt XXI, Sayı: 20.

1878 • 1878'den beri

Komili

1998

**Komili
Özel
Üretim**

Limited Edition

HALIS SIZMA ZEYTİNYAĞI

Komili Özel Üretim '98

İçinde 119 yıllık Komili
emek ve sabır, ustalığın
sevgisiyle ne özenle
toplanan en iyi zeytin
Özel Üretim

Tamamen doğal yöntemlerle
sıkılmış nadide bir zeytin
Komili Özel Üretim

Her biri numaralandırılmış
tasarımli kutularında
yalnızca 33.830 adet
bulunmaktadır

Komili
Özel
Üretim
Limited Edition
1998
00365

Komili

Tabiatın Mucizesi Komili Zeytinyağı

İllüstrasyon: Ercan Akyol

İslam, Demokrasi ve

Ahmet Arslan

İslam'la demokrasi arasındaki ilişkiler uzunca bir süreden beri müslüman toplumlarının yöneticileri ve aydınlarının gündeminin ilk maddeleri arasında bulunmaktadır. Öte yandan bu problem, daha genel olarak, müslüman ülkelerin ve toplumlarının çağdaşlaşma projeleri ve programlarının bir maddesi olarak göz önüne alınabilir.

Konuyla ilgili olarak müslüman toplumların yönetici ve aydınlarının pozisyonu, beklenebileceği gibi iki üç biçimde ve bunlar arasında birtakım ara biçimlerden meydana gelmektedir. Batı dünyası ile ilk ciddi entel-

lektüel-kültürel temasların başladığı geçen yüzyıldan bu yana bazı müslüman yönetici ve aydınlar çağdaş dünyanın diğer benzeri kavramları olan anayasal yönetim, laiklik, insan hakları gibi demokrasinin de İslam uygarlığının temel değer ve kavramlarına aykırı olmadığı, tersine onunla tam bir uyum içinde olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir. Buna karşılık özellikle son elli yılda ortaya çıkan bazı grup ve kişiler yukarıda sözünü ettiğimiz, kaynağını Batı'da bulan değer, kavram ve kurumlar yanında demokrasinin de İslam dini, İslam kültürü, İslam gelenekleri içinde yeri olmayan, ona aykırı

düşen bir olgu olduğu görüşünü önceleri belli bir çekingenlik, son zamanlarda ise daha büyük bir özgüvenle savunmaya başlamışlardır. Bu görüşü savunanlar içinde, başta Müslüman Kardeşler'in ünlü kuramcısı Seyyid Kutub'u, Pakistanlı Cemaatü'l İslami grubunun ünlü ideoloğu Ebu'l Ala Mevdudi'yi, yine bir diğer ünlü İslamcı İranlı aydın Ali Şeriatî'yi, son zamanlarda Cezayir'de sahneye çıkan İslami Selamet Cephesi'ni, bu arada Türkiye'de de benzeri görüşleri seslendiren bir örnek olarak Ali Bulaç'ı zikretmek mümkündür.

İslam'la demokrasi arasındaki ilişkilerde birinci görüşü temsil edenlerin kendilerinden hareket ettikleri başlıca unsurlar ve tezler şöylece özetlenebilir: İslam devletinin altın çağını temsil eden ilk dört halife döneminde başa gelen yöneticiler seçimle iş başına gelmişlerdir. İlk müslüman halifelerinin yönetici görevine getirilmelerinde toplumun rızasına dayanan bir mekanizmaya dayanılmıştır. İslam'da toplum idaresi ve insanlar arası ilişkilerin tanziminde uyulması gereken esasları belirleyen otoritatif kaynaklar arasında Kur'an ve Peygamber'in Sünnet'inden sonra gelen İcma, yani öncelikle dini doğru yorumlama yetkisine sahip olan bilginlerin, daha sonra ise daha genel ola-

rak müslümanların görüş birliği, uzlaşmasıdır. Yine müslümanların toplumsal hayatında

ortaya çıkabilecek çeşitli sorunlarla ilgili olarak kurallar koyma yetkisine sahip kişilerin, yani ulema veya fıkıhçıların göz önüne almak zorunda oldukları en önemli ilkelerden biri toplumun çıkarı veya genel çıkar, maslahat ilkesidir. Bundan başka çağdaş demokrasilerin en belirleyici ilkelerinden biri olan kuvvetlerin ayrılığı ilkesi de İslam'da mevcuttur vb.

Bu ve benzeri demokratik olduğu düşünülen kurum, kavram ve ilkeler yanında daha kuramsal, daha derin bazı demokratik unsurların varlığına da işaret edilmekten hoşlanılmaktadır. Örneğin herkesin bildiği ve Gellner'in de yüksek İslam kültürünün en önem-

li özelliklerinden biri olarak özellikle işaret ettiği, İslam'da Tanrı ile insan arasında aracılık görevini yapacak kilise türünden bir kurumun yokluğu, her türlü hiyerarşiye karşı çıkan eşitlikçi tutumu, bunlardan biridir. Yine İslam'ın insanlar arasında ırka, milliyete, zenginlik veya yoksulluğa, sınıfsal duruma önem vermeyen ayrımcı olmayan bireyciliği de, demokrasiye çok uygun olan bir ruh ve düşünce iklimine tanıklık etmektedir. Toplumsal konumlara, sınıfsal farklılıklara herhangi bir önem vermeksizin herkese tanıdığı hukuk eşitliği de yine demokratik zihniyeti iyi temsil eden bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

İslam-demokrasi uyumu gerçek mi?

İslam'la demokrasi arasındaki bu iyi ilişkiler ve kuramsal uyum görüşüne itiraz edenler ise bazı başka unsurları tebarüz ettirmekten çekinmemektedirler. Örneğin, bunların başında İslam'ın dinsel cemaatle politik topluluk arasında bir ayırım yapmadığı itirazı gelmektedir. Bir başka şekilde ifade edersek, İslam'ın dünyevi yönetici ile Tanrı arasında doğru bir denge kurmamış olduğu hatırlatılmaktadır. Bunun yanında üzerinde en fazla durulan bir husus, İslam'ın Şeriat'ı bir yasa, anayasa olarak vaz etmesi ve insanlara kendi iradeleri ile kendileri için yasa koymalarına imkan vermediğidir. Şeriatın temel yasa olarak alınmasının onu yorumlama yetkisine sahip din bilginlerine her türlü hükümet politikasında ister onu onama, isterse gözden geçirip reddetme konusunda kesin bir rol verdirmesi yine demokrasinin temel ideası veya kuramına aykırı bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Bunların yanında daha özel bazı handikaplara da işaret edilmektedir. Örneğin İslam'ın siyasal sürece katılma konusunda net olmasa da, hiç olmazsa temel insan hakları konusunda kadınla erkek arasında, müslüman olanla olmayan arasında hukuki statü bakımından kabul ettiği bilinen ayrımcılığı bunlardan biridir. Yine buna paralel olarak açık bir şekilde Kur'an'dan kaynaklanmasa bile yönetici pozisyonuna, idari ve kazai mevkilere kadınların ve müslüman olmayanların atanmasını reddeden islami gelenek de demokrasinin bilinen çağdaş uygulamalarına aykırı düşünceler olarak değerlendirilmektedir.

Belki bütün bunlardan daha derin olmak üzere İslam'ın

Türkiye

politika hakkında mutlakçı bir zihniyete sahip olmasının politikayı onun üreticileri olan insanların iradelerinin uzlaşmasının bir sonucu olarak gören, göreceli anlayışa temelden zıt olduğu hatırlatılmaktadır. Bu tartışma çok önemli ve derin bir tartışmanın, halkın iradesinin hakkın iradesi olup olmadığı tartışmasının bir görüntüsü olarak karşımıza çıkmaktadır. Önde gelen müslüman zihniyetli aydınlar ve yazarlar, benzeri Hristiyan zihniyetli teologların argümanlarını kullanarak bireylerin keyfi iradelerinin toplamından başka bir şey olmayan demokratik karar alma mekanizmasını mutlak hakikate ilişkin bir kaygısı olmaksızın eleştirirler. Demokratik zihniyeti savunanlar ise, Hristiyan rakipleri gibi müslüman karşıtlarına bunun demokrasinin rasyonel-göreceli zihniyetine aykırı temel bir unsur olarak değerlendirmektedirler.

Pratikteki durum ve Türkiye örneği

Kuramsal planda yapılan bu çok geniş boyutlu tartışmaları pratik planda test etmek de konunun aynı ölçüde önemli bir başka boyutu olarak değerlendirilebilir. Huntington, pratiğe bakarak İslam ülkelerinde tam olarak demokratik politik bir sistemi devam ettiren tek ülkenin Türkiye olduğu noktasına dikkati çekmektedir. Aynı ölçüde çarpıcı bir olgu olarak da, Türkiye'nin bunu İslam'la veya İslam'a atıfta bulunarak değil, İslam'a rağmen veya İslam'la bir kopuşu göze alarak gerçekleştirdiğine işaret etmektedir. Kısaca, İslam'la demokrasi arasındaki ilişkilerin kuramda durum ne olursa olsun, pratikte olumlu bir biçimde bir arada gitmediğini vurgulamaktadır.

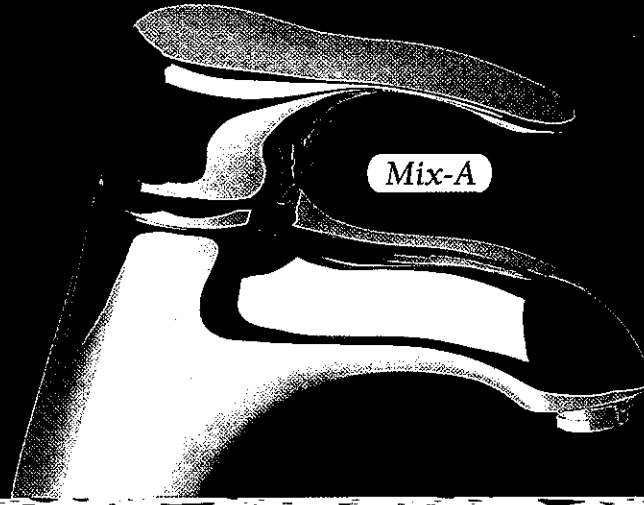
Doğu Avrupa, Doğu Asya, Latin Amerika'da muhalefet hareketlerinin hiç olmazsa sözel olarak Batı demokratik değerlerini benimsediklerini ilan ettiklerini ve demokrasi kurmak amacına sahip olduklarını hatırlatmakta, buna karşılık İslam ülkelerinde muhalefet hareketlerinin esas olarak köktendinci bir karakterle ortaya çıkıklarını, demokrasi adına ortaya çıkan hareketlerin ise göreceli olarak zayıf olduklarını söylemektedir.

Gerçekten de İslam ülkelerinde demokrasi ile ilgili olarak var olan veya kendini gösteren pratik gelişmelerin oldukça çift anlamlı olduğunu kabul etmek gerekir. Bu ülkelerin yönetici ve aydınlarının demokrasi karşısındaki tutumlarının da son derece çift anlamlı olduğuna biz de yukarıda işaret ettik. Kuramsal tartışmaları bir yana bira-

kırsak pratikte de demokrasi konusundaki gelişmelerin aynı özelliği gösterdiğini söylememiz gerekir. Hemen hemen bütün İslam ülkelerinde muhalefet hareketlerinin mevcut despotik, otokratik yönetimlere karşı çıkarken demokrasi ve insan hakları argümanlarını, demokratik değerleri ön plana çıkardıklarını, onlara referanslar yaptıklarını görmekteyiz. Öte yandan, bu hareketlerin veya onların sözcülerinin demokrasiyi pozitif bir öğreti, pozitif bir program olarak benimsemediklerini gösteren çeşitli işaretler de mevcuttur. Söz konusu insanların mevcut yönetimlerin anti-demokratik uygulamalarını ve eğilimlerini eleştirirken kullandıkları argümanları, demokrasiyi pozitif bir program olarak uygulamak söz konusu olduğunda terkettiklerini veya bu tür bir durumda onunla ilgili olarak aynı kararlılığı, aynı içtenliği benimsemediklerini gösteren çeşitli bilgilerimiz vardır.

Örnek olarak, Türkiye'deki bazı gelişmeleri verirse Refah Partisi'nin önde gelen temsilcilerinden biri olan İstanbul Belediye Başkanı'nın demokrasiyi amaca ulaşmak için bir araç, varılmak istenen istasyona gitmek için kendisine binilen bir tramvay olarak benimsediği yönündeki sözünü zikredebiliriz. Yine Refah Partisi'nin Genel Başkanı Erbakan'ın, işine yarayan bir aygıt olarak demokrasinin çoğunluk iradesini yücelten özelliğine vurgu yapan sözleri yanında, onun bir başka ve aynı derecede önemli olan azınlık gruplarının veya bireylerin kişisel hak ve özgürlükleri üzerinde pek fazla duyarlı olmadığını gösteren çeşitli beyan ve davranışlarını anabiliriz.

Bu meyanda, yani demokrasinin İslam ülkelerindeki pratik uygulaması konusunda sıradan insanın, yani halkın davranışlarını gözlemlemek veya not etmek de bir başka ilginç araştırma veya tartışma konusu olmalıdır. Demokrasinin İslam'ın kuramına, tarihine, kültürüne, geleneklerine uygun düşüp düşmediği sorunuyla doğal olarak ilgilenmeksizin veya ilgilenemeksizin, kendisine imkan verildiğinde, sıradan insanın veya toplumun çoğunluğunun demokrasiye verdiği değer konusundaki davranışlarının demokrasiye değer verenler veya onanlar için son derecede cesaret verici olduğunu özellikle kaydetmek gerektiği düşüncesindeyiz. Türkiye'de takriben elli yıl öncesinde başlayan demokrasiye ve çok partili siyasal rejime geçişten bu yana, halkın, demokrasinin İslami kurama, İslami geleneklere aykırı

Mix-A

Suyun Virtüözleri

Orkide

E.L.A.

SEREL

YILLARCA BERABER

Genel Dağıtım: Elmor Tesisat Malzemesi Ticaret A.Ş.

Merkez: Kemeraltı Cad. Ümmehan 71/2 Karaköy-Istanbul Tel: (0 212) 251 70 06 (6 Hat) Faks: (0 212) 249 90 91

olduğunu düşündüğünü veya onu bunlarla uyusmaz, yabancı, ithal malı bir şey olarak aldığını gösteren herhangi bir şey var olmamıştır. Aydınların aksi yönde veya hiç olmazsa müteredit kuramlarına rağmen halkın genel olarak gösterdiği tepki, onu kendi ilgi ve ihtiyaçları ile ilgili olarak son derece işe yarar, son derece yararlı bir kurum olarak gördüğü yönündedir. Daha basit bir deyimle, halkın demokrasiden ve onun uygulamalarından, sonuçlarından şikayetçi olduğunu gösteren herhangi bir ciddi bulgu mevcut değildir. Tersine çoğunluğun, genel iradenin onu kendi hayatını istediği yönde ve kendi yararına düzenlemek konusunda en etkili ve yararlı bir kurum olarak gördüğü yönünde her türlü işaret mevcuttur. Politik gücün aynı zamanda ekonomik güç olduğunun bilincinde olan ve kendisine çevreden merkeze gelme imkanını sağladığını gören sıradan Türk insanı, yönetimin meşruluğunu özgür, yarışmacı seçimlerle kazanılmış halk oyununun vereceği

farklı uygarlıkların veya kültürlerin birbirlerine kapalı bütünler olduğunu öne süren ve bu gözlemden hareketle de uygarlıkların birbirlerine kapalı anlam ve değer sistemleri olduğu sonucuna vararak onlar arasında çatışmaları gelecekte kaçınılmaz gören genel görüşü tersine çevirir. Bu görüşün aksine, sözkonusu tezi, insanların temelde aynı olduklarını, aynı ilgi ve ihtiyaçlara sahip olduklarını, bunların başında da fiziksel olarak konfor ve rahatlık, manevi olarak itibar görme peşinde olduklarını söyleyen Fukuyama'nın tezinin bir doğrulanması olarak görebiliriz.

Bazı kültürlerin, bazı dinlerin başka bazı kültürlerle veya dinlere göre demokrasinin temel değerlerine daha uygun düşen unsurlar içerdiği kabul edilebilir. Örneğin, Batı kültürünün demokratik kurumların ortaya çıkması veya gelişmesi için uygun bir temel teşkil ettiği, hatta Batı kültürü içinde de protestan mezhebine mensup ülkelerin bu bakımdan daha uygun şartlar içermiş olduğu ve demokrasinin bu mezhebe mensup insanların ağır-

İslam ülkelerinin demokratikleşmesinde İslam öğretisinde ve geleneklerinde mevcut kuramsal-pratik unsur ve imkanların demokratik bir yönde yorumlanmasına fazla bel bağlamak gerçekçi değildir.

yönünde yaygın bir görüşe sahiptir. Bazı laik rakipleri gibi müslüman aydınların da seçkin, anti-demokratik eğilimlerine karşı kendisine imkan verildiği her seferinde, demokrasiyle otoriter yönetimler arasında birinciye seçtiğini gösteren birçok yakın olay da mevcuttur. Bütün İslam ülkeleri içinde görece olarak en yüksek standartta, Türkiye'de gerçekleştirilen demokrasi uygulamaları karşısında, Türk halkının gösterdiği olumlu davranışı belli zamanlarda ve daha aşağı standartlarda uygulanan demokrasi uygulamaları karşısında Pakistan, Sudan gibi diğer İslam ülkeleri halklarının paylaştığını gösteren benzeri teyid edici davranışlar mevcuttur.

Bu olgu, Huntington'un, uygarlıkları, tarihleri, dilleri, kültürleri, en önemlisi dinleri ile birbirinden ayıran; halklarının, Tanrı ile insan, bireyle topluluk, yurttaşla devlet, çocuklarla ebeveynleri, karı ile koca arasındaki ilişkiler gibi, hakla sorumluluk, özgürlükle otorite, eşitlikle hiyerarşi arasında farklı görüşlere sahip olduklarından hareketle

lıkta bulundukları Ada İngiltere'si, Kuzey Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerinde ortaya çıkıp daha sonra Avrupa'nın diğer bölgelerine yayılmış olduğu da kabul edilebilir. Bu olgudan hareket eden bazı bilim adamlarının Katolikliğin demokrasiye bir engel olduğunu ileri sürmüş oldukları da bilinmektedir. Weber geleneğinden gelen bazılarının ise, katolik ülkelerin ekonomik bakımından protestan ülkelerle aynı tarzda gelişmesinin pek muhtemel olmadığını ileri sürmüş oldukları da bilinmektedir. Aynı şekilde Weber ve benzeri görüşte olanların Konfüçyüsçü kültürlerle mensup Uzak Doğu ülkelerinin kapitalist yönde başarılı bir gelişme göstere-meyecekleri yönündeki kehanetleri de bilinmektedir. Ancak bu yüzyılın ikinci yarısında İspanya, İtalya, Portekiz gibi Katolik Güney Avrupa ülkelerinin demokratik performanslarının Protestan Avrupa ülkelerine ulaştığı görülmüştür. Öte yandan Konfüçyüsçü Uzak Doğu toplumlarının kapitalist ekonomik gelişme bakımından göz

kamaştırıcı bir düzeye ulaştığı da bilinmektedir.

Batıdaki durum

Öte yandan bugün demokrasi, laiklik, temel bireysel insan hakları, anayasal yönetim, hoşgörü gibi çağdaş liberal değerler ve kurumların doğal kaynağı olarak kabul edilen Batı dünyasında bu kurum ve değerlerin hiç de doğal ve zahmetsiz bir süreç sonucunda elde edilmediğini hatırlamakta yarar vardır. Dinsel hoşgörü kavramı Batı Avrupa'da Reformasyon'u takip eden ve takriben iki yüzyıl süren kanlı iç savaşlar sonucunda ortaya çıkmış ve toplumlar tarafından kabullenilmiştir. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, 1789 yılında ilan edildiğinden iki yıl sonra Katolik Kilisesi'nin başı olan Papa 6. Pius tarafından resmi olarak kınanmış ve mahkum edilmiştir. Batı'nın en aydın ülkelerinden biri olan Fransa'da, laikliğin geçen yüzyılda ne kadar büyük siyasi-kültürel tartışmalara neden olduğu ve ancak bu yüzyılın başında Katolik Kilisesi tarafından resmen kabul edilmiş olduğu unutulmamalıdır. Batı toplumlarında liberal demokrasinin yine oldukça uzun ve zahmetli bir süreç sonunda günümüzdeki şeklini aldığı, varlıklı olmayanlara ve kadınlara oy hakkının demokrasinin beşiği olarak kabul edilen İngiltere'de bile ancak bu yüzyılın başında tanındığını hatırlamakta da yarar vardır.

Öte yandan yine Huntington'un kendisinin de işaret ettiği gibi İslam ve Konfüçyüsçülük gibi büyük kültürel gelenekler son derece karmaşık bir fikirler, inançlar, öğretiler ve davranış kalıpları bütünüdür. Bu tür büyük kültürlerin bazı unsurları veya kurumları demokrasiye aykırı manzara gösterirken, başka bazı unsurları veya kurumları ona uygun bir özellik taşırlar.

Nihayet kültürler donuk ve kendi içine kapalı bütünlükler değildirler. Onlar zaman içinde değişirler ve birbirleriyle ilişki içindedirler. Birbirlerini etkilerler ve birbirlerinden etkilenirler. Ortaçağ İslam kültürünün de parlak döneminde ona çok aykırı olduğu düşünülen Yunan, Bizans, İran ve Hint kültürlerinden önemli unsurları bünyesine ithal ettiği ve onlarla uyum içinde varlığını sürdürdüğü bilinmektedir.

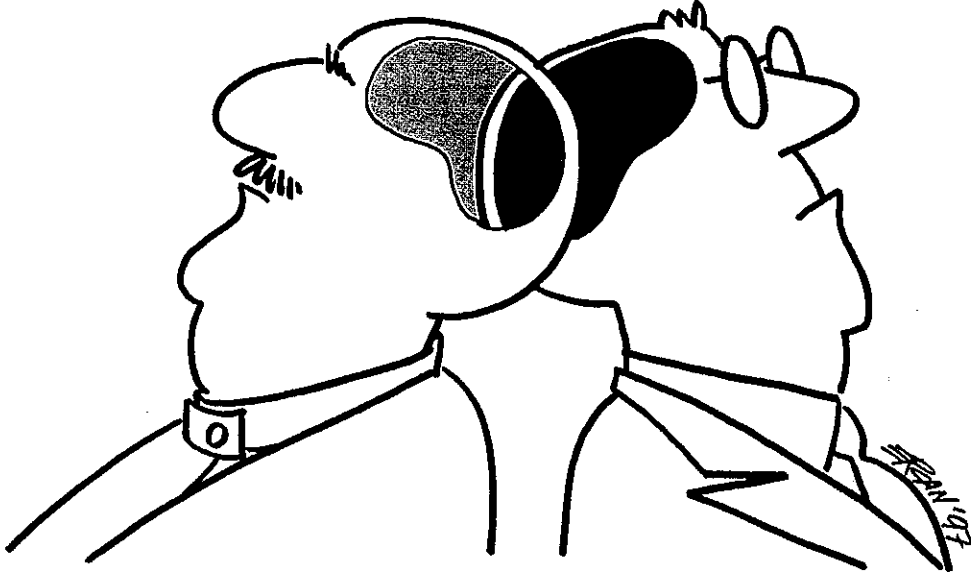
Türkiye ve onun son 150 yıllık tarihi, Batı uygarlığı ile Doğu uygarlığı arasındaki karşılaşmanın ve Batı dünyasında ortaya çıkmış olan çağdaş kurum, kavram ve değerlerin müslüman kültür çevresine ait bir toplumla karşılaşması

ve onun içine kısmen iradi olarak ithal edilmesi teşebbüslerinin başarılı bir örneğini vermektedir. Tanzimat'tan Meşrutiyet'e, Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e ve Cumhuriyet'ten Demokrasiye giden uzun yol, arada bir bazı kesilmelere uğramakla birlikte düzenli ve istikrarlı bir süreci ifade etmektedir. Bu yol, ayrıntılar ve zamana bağlı bazı inişler çıkışlar bir yana bırakılırsa, bir müslüman ülkesinin çağdaşlaşma yolunda başarılı bir serüveninin hikayesi olarak kabul edilebilir. Son 10-15 yıl içinde Türkiye'de ortaya çıkan gelişmeler de bu yoldan bir geriye dönüş olarak yorumlanmaktan çok, tersine Batılılaşmanın daha derin ve daha yaygın bir biçimde geniş toplum tabakalarına yayılmasının bir örneği olarak değerlendirilmelidir.

1980'li yıllar: İslamcı hareketin kamuya çıkışı

Son 10-15 yılda Türkiye'de meydana gelen gelişmeler nelerdir? Ekonomik alanda sanayinin daha büyük bir ivme kazanarak gelişmesi, belli birkaç merkezden yurt sathına yayılması, küçük ve orta boy işletmelerin ciddi olarak ortaya çıkışları, ticaretin serbestleştirilmesi, dünya pazarlarına açılma, globalleşme ve buna eşlik eden sayısız değişimlerdir. Sosyal alanda buna eşlik eden değişimler olarak ise, ivmesi her geçen artan şehirleşme, çevreden merkeze akındır. Kültürel alanda en dikkate değer gelişme, eğitim ve iletişim imkanları ve araçlarının daha önceki döneme göre karşılaştırma kabul etmez bir biçimde gelişmesine paralel olarak daha çoğulcu, daha çok sesli bir entelektüel ortamın ortaya çıkışının mümkün olması olmuştur. Türkiye'de sivil toplumun demokrasiye geçişten bu yana gösterdiği gelişmeler, 1980 sonrasında özellikle hızlanmış- tır. Özal'ın ekonomi alanında gösterdiği liberalleştirici uygulamalar iletişim araç ve imkanlarında ortaya çıkan muazzam ilerlemelerle birlikte, entelektüel alanda da daha liberal, dolayısıyla daha demokratik açılım ve genişlemelere imkan vermiştir.

Yeni liberal ve demokratik gelişmeler doğal olarak Türkiye'de demokrasiye geçilmesinden bu yana kendini ifade etmek ve kurumsallaşmak isteyen İslamcı hareketlere de daha elverişli bir zemin sağlamıştır. Bunun siyasal planda en önemli sonucu, Refah Partisi gibi İslamcı dünya görüşünü ve projesini temsil eden siyasal partinin, özellikle, 90'lı yıllardan bu yana gösterdiği is-

Demokrasiyi İslam'dan çıkarmanın fazla bir anlamı yoktur. Ancak demokrasiyi islamileştirmenin veya İslam'la barıştırmının imkanı vardır. İslam, İslami olmadığı iddia edilen birçok şeyle barışmış ve varlığını devam ettirmiştir.

tikrarlı ve düzenli ilerlemesi olmuştur. Parti, nihayet 1995 seçimlerinde en büyük parti olarak siyasi iktidarı eline geçirmek imkanına kavuşmuştur.

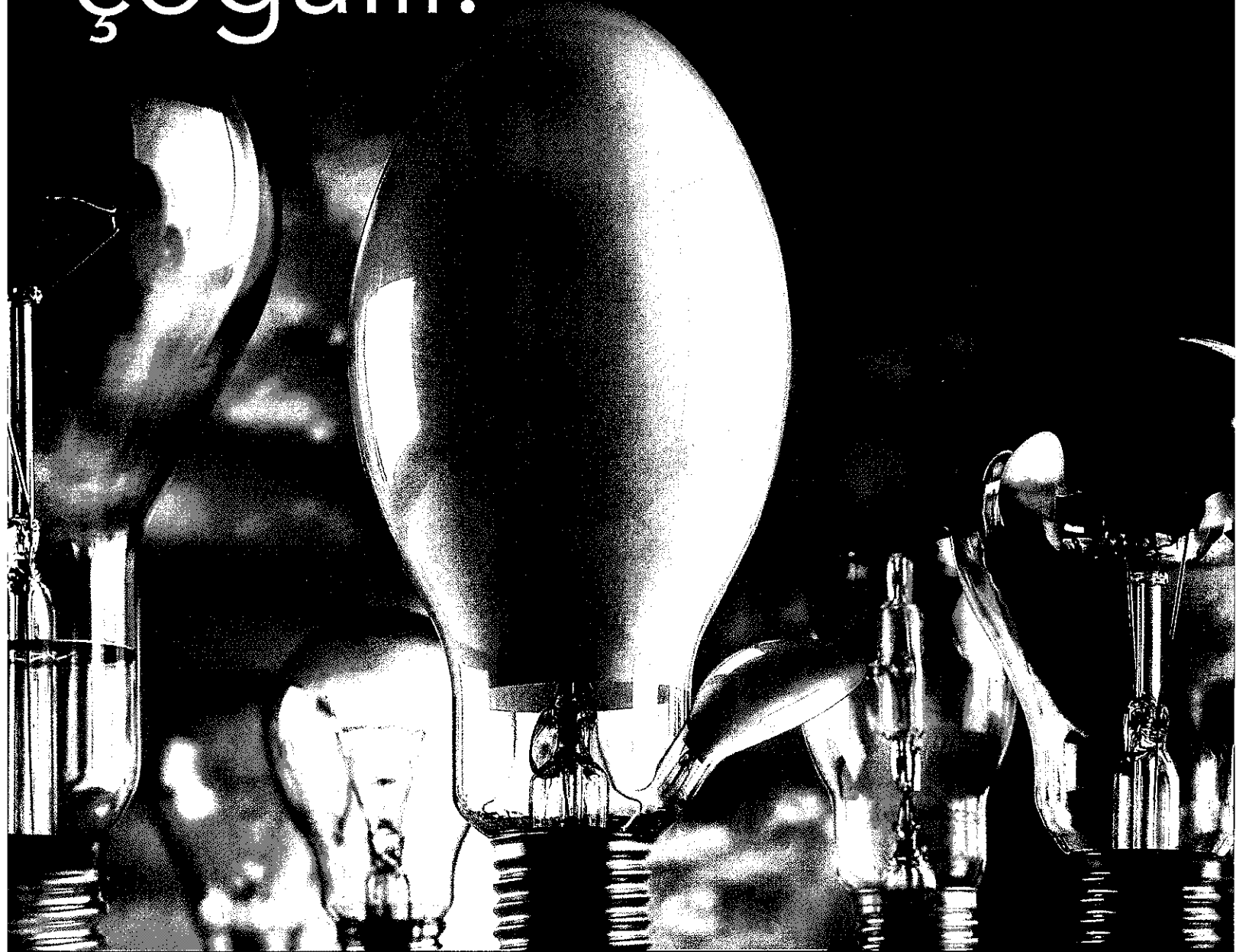
1980'ler, Türkiye'de İslamcı hareketin başka görünümlerle de kamu hayatına çıkışının başlangıcını teşkil etmiştir. Bunlar içinde dikkate değer ifadeler olarak hiç şüphesiz başörtü olayıyla kendini ortaya koyan İslamcı yeni kadınlar; özellikle üniversiteli kadınlar hareketini; Müsiad gibi derneklerde örgütlenen yeni İslamcı iş adamlarını; irili ufaklı basın yayın organlarında, dergi, gazete ve televizyonlarda düşüncelerini geniş kitlelere yayma imkanını bulmuş olan yeni İslamcı aydınları; birçoğu o zamana kadar kendilerine kapalı olan devlet kurumlarında, bakanlıklarda, okullarda, idari kademelerde görev alma imkanını bulmuş olan mühendis, doktor, kaymakam, idarecilerin meydana getirdiği yeni grubu kaydetmek gerekir.

Bütün bu grupların şüphesiz özel ve ayrıntılı olarak tahlil edilmeleri bu yazının çerçevesi içinde mümkün değildir. Ancak onlar hakkında bazı genel düşünceler ileri sürmek mümkündür.

Refahçı kimliğin özündeki İslami cila

Refah Partisi'nin 80'li yıllardan sonra İslami kesimin hukuki, kültürel, ekonomik, sosyal alanda kazandığı meşruluğun ve güçlenmenin bir uzantısı olarak siyasi alandaki varlığını sağlamlaştırdığı ve artırdığı şüphesizdir. Parti'nin gerek dayandığı sosyal taban, gerekse tasarladığı siyasal-kültürel-ekonomik program bakımından oturmamış olduğu, henüz kendisini arayan bir siyasal-sosyal hareket hüviyetini sergilediği de kabul edilebilir. Çok farklı sosyal-ekonomik-kültürel grupların ve beklentilerin merkezi ve kristalizasyonu olarak bu kendini arayış ve belirsizlik durumunun daha bir süre devam edeceği de beklenebilir. İslamcı hareketleri yakından izleyen bir yazarın deyişiyle, onun, "ne şeriat ne demokrasi" olarak adlandırılabilir bir siyasi proje ve programa sahip olduğu da savunulabilir. Öte yandan aynı yazarın keskin bir bakışla gördüğü gibi, belki din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmaz olduğu yönünde en önemli İslami sloganı en ilginç bir şekilde yalanlayan partinin de Refah Partisi olduğu dikkatle not edilmelidir. Refah'ta yönetim gücüne sahip olanların din bilginleri olmayıp iyi hatipler, iyi örgütleyiciler, iyi propa-

Bilgi paylaştıkça çoğalır.

Bilgi için:

Büyükdere Caddesi No: 114 Esentepe, 80280 İstanbul
Tel: (212) 211 66 61 / 303 Faks: (212) 211 65 58
www.bankapital.com.tr

BANKAPİTAL

gandacılar olmaları, onda dinsel otoritenin siyasi otoriteye tabi olması gerektiği konusunda gerek kuramda, gerekse pratikte kendisini açıkça gösteren eğitim ve uygulama, Refah Partisi içinde ulemanın, tarikat ehlinin rolünün giderek azalması, paradoksal bir şekilde Parti'nin din işleriyle devlet işlerinin birbirinden en açık bir şekilde ayrılması demek olan modernitenin en önemli bir kurumunu benimsemiş olduğunu gösterir. Bunun sonucu olarak onun siyasi iktidarı, siyasi yollarla eline geçirmek isteyen siyasi bir parti olduğunu göstermekte ve sonuç olarak Refahçı kimliğin özünde İslami cila bulanmış "laik" bir kimlik olduğu şeklindeki görüşleri haklı çıkarmaktadır.

Başörtü meselesiyle ilgili olarak gündeme gelen İslamcı kadınlar olayı da, benzeri bir çift anlamlılığı sergiliyor görünmektedir. Konuyla ilgili araştırmacıların haklı olarak işaret ettikleri gibi islamcı kadınların kolektif hak arama taleplerinin en göze çarpan ifadesi olarak karşımıza çıkan başörtü talepleri, müslüman kadınının geleneksel imajına uymamaktadır. Bu yeni kadının islamcılığı elit, şehirli, iyi eğitim görmüş üniversite öğrencilerinin islamcılığı olarak kendini göstermektedir. Bir yandan moderniteye köklü bir karşı çıkış olarak kendini ortaya koyarken, öte yandan geleneksel islam'ın bir eleştirisi, hatta bir reddi olma özelliğini göstermektedir. Öte yandan başörtü takma hakkı ile ilgili talepler islami referanslardan çok, bireysel özgürlüklerle ilgili çağdaş değerlere atıfta bulunularak veya onlarla ilintilendirilerek savunulmaktadır. Farklı islami hak arama taleplerine veya meydan okumalarına dayanak teşkil eden meşrulaştırma ve rasyonelleştirme çabalarının kendisine karşı çıkılan modernitenin kavram ve değerlerine atıfta bulunularak ve onun söylemi kullanılarak gerçekleştirilmiş olduğu da dikkate değer bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

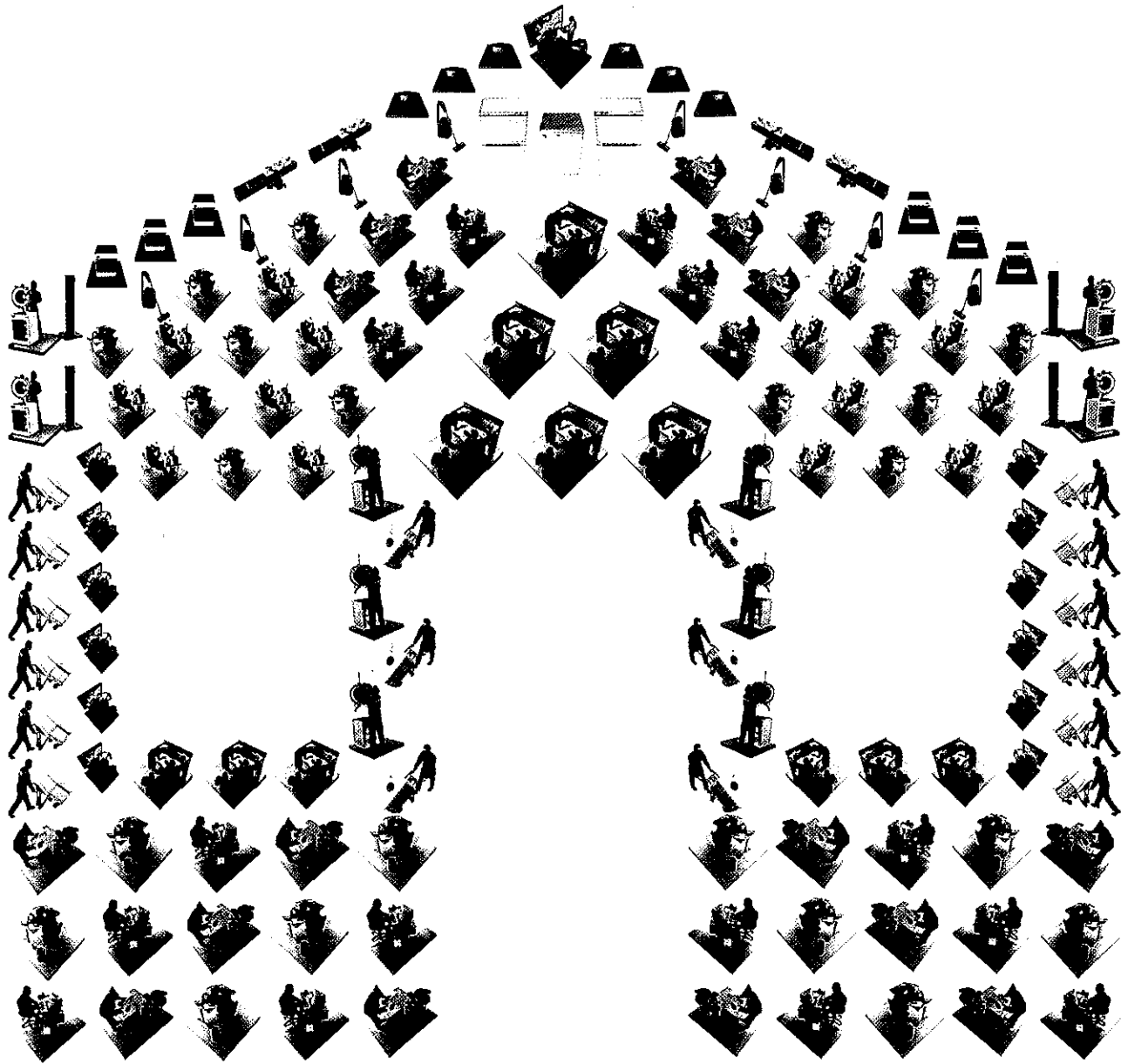
Benzeri durum gazeteler, dergiler, kitaplar, özel televizyon istasyonları aracılığıyla islami dünya görüşünü savunmak ve meşrulaştırmak misyonunu üstlenen islamcı yazar ve entellektüeller için de söz konusudur. Bu grup içinde etkili olanları, bir yandan çeviriler kanalıyla her geçen gün okuyucunun hizmetine daha fazla sayıda sunulan klasik islami kaynakların bilgisine başvurmaya ihmal etmezken, öte yandan dünya görüşlerini zamanın ruhunu temsil

eden Batı kaynaklı filozofların, yazarların, akımların argümanlarıyla ortaya koymaya özel bir önem vermektedirler. Bu alanda son on yılda kendisine en fazla rağbet gösterilen Batılı akım, tahmin edilebilecek nedenlerle post-modernizm ve bunun ünlü yazarları ve temsilcileri olmuştur. Kültürlerin ve medeniyetlerin birbirlerine kapalı bütünler oluşurdukları, birbirlerine çevrilemeyecekleri, aydınlanma, pozitivizm gibi evrenselci, nesnelci doğruluk öğretilerinin, bilgi kuramlarının, dünya görüşlerinin artık modasının geçtiği, büyük hikayelerin sona erdiği, bütün hikayelerin veya öğretilerin aynı değerde olduğu yönünde tezleri ifade eden post-modernizm, son on yılda islamcı aydınların en kıymetli malzemelerini içinden aldıkları bir tezler deposunu oluşturmaktadır. Öte yandan bu kültürel göreciliğin islamcı evrenselcilik ve mutlak hakikat iddiası ile ne ölçüde uyduğu noktasının yine postmodernci bir tavırla göz ardı edildiği konusuna da işaret etmek gerekir.

Tarikatlar modernliğin sonucu mu?

Bu arada eski geleneksel tarikatlerin yapısında meydana gelen değişmelere de temas etmek yararlı olacaktır. Yine bazı gözlemcilerin işaret ettikleri gibi, bugüne kadar bireyle devlet arasında aracı rolü oynayan ve geleneksel kapalı mürşit-mürid ilişkisine dayanan tarikatların yapısında da eğitim ve iletişim alanında gerçekleşen muazzam değişme ve gelişmelere tabi olarak önemli değişmeler meydana gelmektedir. Tarikatlardaki geleneksel yüzyüze görüşmelerin yerini kitle toplanmaları, konferanslar, televizyon programları, video kasetler almaktadır. Konuyla ilgili bütün metinlerin, kaynakların geniş halk kitleleri tarafından elde edilebilir olması, ulema yanında mürşidin uzmanlık bilgisini de tarihe gönderme eğilimini kuvvetlendirmektedir. Belki İslam'ın ruhunda olan hiyerarşi karşıtı bireyci eşitlikçilik eğilimi, modern dünyanın şartları içinde şimdiye kadar bilinmeyen bir biçimde bu süreç içinde gerçekleşecektir. Yine belki bu süreç, islam dindarlık tarihinde şimdiye kadar örnekleri görülmemiş olan yeni püritenlik biçimlerine ve kişisel dindarlık ifadelerine gidebilecek bir yolu açacaktır.

Belki bu vesileyle Fethullah Hoca olayına temas etmek de yararlı olacaktır. Modernliğin sunduğu veya zorunlu kıldığı bu yeni olgunun en fazla bilincinde olmuş gibi görünen Nurculuğun bir devamı olan Fethul-

Ülkemizde 40 yıldır,
yaşam kalitesini
yükseltmek için
çalışan bir kuruluş var.
Araştıranları,
tasarlayanları,
üretenleri... yetkili
satıcı ve servisleriyle,
binlerce özverili insan
çağdaş yaşamın
gereği olan
milyonlarca ürünü tüm
dünyaya sunuyor.
Güven, süreklilik,
saygınlık simgesi
olmaya kendini
adayan ve evlerimizi
kucaklayan sevgi
kadar yaşamımızın
ayrılmaz bir parçası
olan bu kuruluş
Arçelik'tir.

Yaşam kalitesi için çalışır.

CELESTANS
GREY

lah Hoca olayı, devletin resmi modernleştirme programı ile toplumun geleneksel değerlerini yeniden canlandırma işlevi görmüştür. Veya yaşama ihtiyacı veya arzusu arasında sıkışmış gibi görünen belli bir halk kitlesi için en barışçı ve uzlaştırıcı bir uyum ve entegrasyon projesi olarak görünmektedir. Bir yandan modernliğin getirdiği değerleri yok saymak istemeyen, ancak öbür yandan binlerce yıllık bir gelenek ve duyarlılığın ürünlerine sırt çevirmek istemeyen bu kitle için, Fethullah Hoca'nın temsil ettiği tez veya daha doğrusu sentez, en işe yarar proje olarak kabul görür gibidir.

Sonuç

Sonuç olarak, bir simge olarak Özal'ın ismi ile adlandırılacak son on beş yılın Türkiye'sinde meydana gelen islami veya islamcı gelişmeler bir reaksiyon olarak adlandırılmaktan daha büyük bir ilgiyi ve değerlendirmeyi hak eder nitelikte görünmektedirler. Öte yandan bu gelişmeleri bir aksiyon olarak değerlendirmek mümkün ve arzu edilir olmakla birlikte, bu yönde bazı eksikliklerin ve ya yetersizliklerin var olduğu da inkar edilmemelidir. İslamın demokratikleşmesi veya demokrasinin İslami versiyonunun ortaya çıkması bakımından Türkiye'de bazı ümitvar gelişmelerin varlığı kabul edilebilir. Ancak bunun yanında ve buna aykırı bazı unsurların ve gelişmelerin varlığı da görmemezlikten gelinmemelidir. İslam'ın demok-rasi ile tanışması yenidir. Siyasal ve sosyal arenada yer alan aktörlerin konuyla ilgili tecrübeleri eksiktir. Kuramsal İslam'ın demokrasi ile hesaplaşması için sahip olduğu geleneksel malzemesi yetersizdir. Bu durum bu konuda başarılı bir tecrübeye sahip olduğu söylenebilecek Türkiye'deki İslami hareketler için bile geçerlidir. Konu ile ilgili aktörlerin sayısı çok, bu aktörlerin birikim ve tecrübesi ise azdır. Asıl aktör, hayat ve hayatın taşıyıcıları olan insanlar olacaktır. Eğer Fukuyama'nın Hegel'den hareketle geliştirdiği, bütün insanların temelde birbirlerine benzer oldukları ve onların temel ihtiyaç ve arzularının maddi alanda rahatlık ve konfor, manevi alanda ise itibar ve tanınma olduğu kuramı doğruysa ve eğer maddi-ekonomik alanda bunu en iyi bir biçimde karşılayanın kapitalizm, manevi alanda ise söz konusu itibar ve kabul ihtiyaçlarına en fazla cevap veren sistemin demokrasi olduğu doğruysa, müslüman toplum insanların, sıradan insanların uzun vade-

de bu doğruyu görmemesi için makul bir neden yoktur.

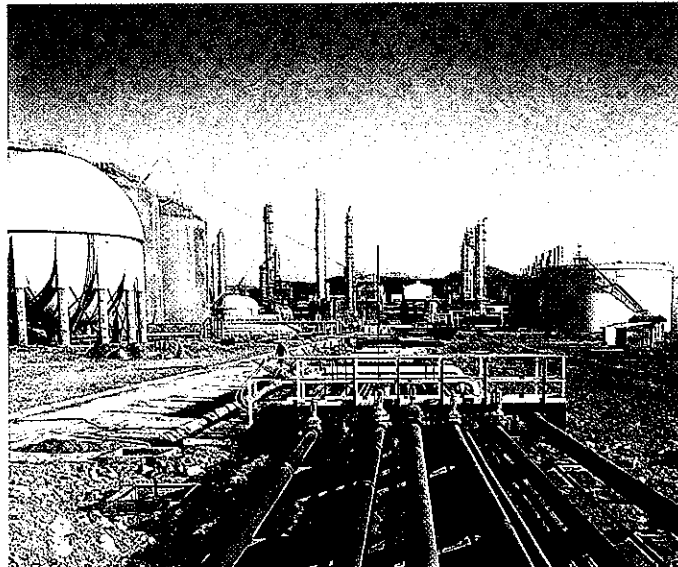
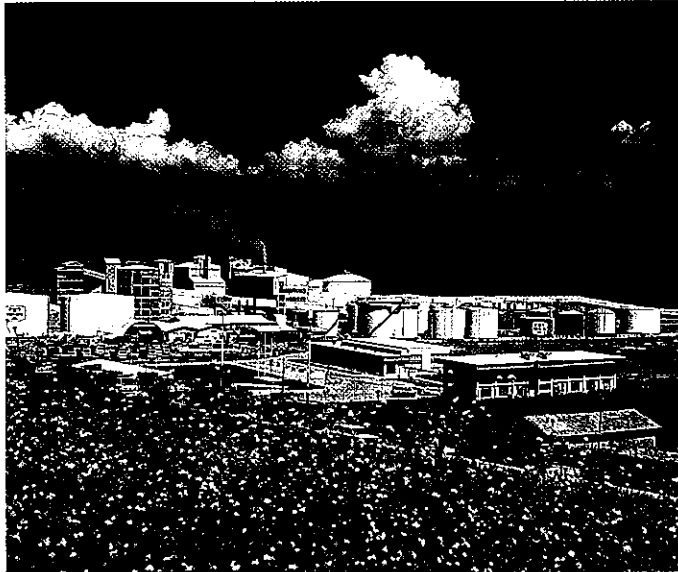
Son olarak, İslam ülkelerinin demokratikleşmesinde İslam öğretisinde ve geleneklerinde mevcut kuramsal-pratik unsur ve imkanların demokratik bir yönde yorumlanmasına fazla bel bağlamanın gerçekçi olmadığını hatırlatmakta da yarar vardır. Modernite ve onun önemli unsuru olan demokrasi, Batı'da Hristiyanlıktan ve onun demokratik bir zihniyetle yeniden yorumlanmasından doğmamıştır. Bilinen gelişmelerden sonra büyük ölçüde Hristianlığa rağmen çıkmıştır. Hristiyanlık ve onun kurumları, temsilcileri zaman içinde ve yine bilinen gelişmelerden sonra demokrasiyi kabul etmek zorunda kalmışlardır. Aynı durum İslam için de söz konusu olacaktır. Demokrasiyi İslam'dan çıkarmanın fazla bir anlamı veya pratiği yoktur. Ancak demokrasiyi islamleştirmenin veya İslam'la barıştırmanın imkanı vardır. İslam, tarihi boyunca başlangıçta İslami olmadığı iddia edilen birçok şeyle barışmış ve böylece varlığını devam ettirmiştir. Demokrasi de onun barışma imkanına sahip olduğu veya barışması gerektiği en değerli gerçeklerden birisi olduğunu şimdiye kadar kendi gücüyle göstermiştir ve gelecekte de göstermeye devam edecektir.

Prof. Dr. Ahmet Arslan

Ege Üniversitesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi

Kaynakça

- 1- Ahmet Arslan, Demokrasiyi İslam'dan Çıkartmanın Yararı Yoktur, Radikal Gazetesi, 11 Ocak 1997
- 2- Ruşen Çakır, Ne Şeriat Ne Demokrasi, Refah Partisini Anlamak, İstanbul 1994
- 3- Louis Gardet, La Cité musulmane, Vie Sociale et Politique, Paris 1976
- 4- Nilüfer Göle, Urbaine, Instruite, Revendicative... et Voilée, Islamisme, les Dossiers de l'Etat du Monde içinde, Paris 1994
- 5- Nilüfer Göle, La Revendication Democratique de l'Islam, Autrement'da, Paris 1994
- 6- Samuel Huntington, Democracy's Third Wave, Journal of Democracy içinde, Spring 1991
- 7- Samuel Huntington, The Clash of Civilisations, Foreign Affairs içinde, Summer 1993
- 8- Tore Lindholm, Human Rights and Religion: The Case of the Sudan, Papers presented at the Conference on the Situation of Human rights in the Sudan içinde, Turku/Abo 1997
- 9- Ann Elizabeth Mayer, Islam and Human Rights, Tradition and Politics, USA, 1991
- 10- Ergun Özbudun, Development of Democratic Government in Turkey: Crises, Interruptions and Reequilibrations, Perspectives on Democracy in Turkey, Ankara 1988
- 11- Elizabeth Özdağ, Official Secularism and Popular Islam, (Draft Paper), November 1995

1956'dan günümüze...

inşaat ve mühendislik : Tekfen İnşaat ve Tesisat A.Ş. * Tekfen Mühendislik A.Ş. * Tekfen İnşaat A.Ş. * Tekfen İmalat ve Mühendislik A.Ş. * Hallesche Mitteldeutsche Bau A.G.

sanayi : Toros Gübre ve Kimya Endüstrisi A.Ş. * Akdeniz Gübre Sanayii A.Ş. * Mıs Süt Sanayii A.Ş. * Tekfen Endüstri ve Ticaret A.Ş. * Birleşik Aydınlatma Sanayi ve Ticaret A.Ş. * Karaca Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş. * Nitro - Mak Makine Kimya - Nitro Nobel Kimya Sanayii A.Ş. * Thomson Tekfen Radar Sanayi ve Ticaret A.Ş.

ticaret : Tekfen Dış Ticaret A.Ş. * Fentex International Corp. * Toros Gübre ve Zirai İlaç Pazarlama A.Ş. * Tekfen Gıda ve Tüketim Maddeleri Pazarlama A.Ş. * Tekfen Tarımsal Üretim ve Pazarlama A.Ş. * Temar İnşaat Tesisat Malzemeleri Ticaret ve Sanayi A.Ş. * Tekzen Pazarlama, İthalat, İhracat, Ticaret ve İnşaat Malzemeleri Yatırım A.Ş. * A.T.İ. Dış Ticaret, Turizm, Yatırım ve Pazarlama A.Ş.

hizmet : Toros Uluslararası Nakliyat ve Denizcilik A.Ş. * Toros Terminal Servisleri A.Ş. * Teknik Servis ve Ticaret A.Ş. * Fentur Servis ve Turizm A.Ş. * Fenser Servis ve Ticaret A.Ş. * Tekfen Sanayi Yatırımları A.Ş. * Tekfen Hava Taşımacılığı A.Ş. * Tekfenbank-Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası A.Ş. * İsviçre Hayat Sigorta A.Ş. * Tekfen Sigorta ve Aracılık Hizmetleri A.Ş. * Tayseb-Toros Adana Yumurtalık Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş.

TEKFEN HOLDİNG A.Ş.

Tekfen Sitesi, Etiler 80600 İstanbul
Tel.:0(212)265 93 55(4 hat) Fax.:0(212)265 94 20

Türkiye'de hukuk devleti anlayışı ve sorunları

Süheyl Batum

Tüm siyasal sistemler, iki temel kavramın varlığı ve bu iki kilit kavramın kendi içlerindeki ya da birbirleri ile aralarındaki ilişkiler yumağının aldığı biçimlere göre belirlenir. Gerçekten de, demokratik olarak kabul edilsin ya da edilmesin, tüm siyasal sistemlerin temelinde varolan ve birbirleri ile ilişkilerine göre siyasal rejimlerin sınıflandırıldığı bu iki kilit kavram, “devlet” ve “toplum” kavramlarıdır.

Bu nedenle, klasik olarak, siyasal sistemlerin incelenmesine ilişkin Anayasa Hukuku ve İdare Hukuku dersleri ya da kitaplarının “devlet” unsuru ile ya da “devlet” kavramına yolaçan “siyasal iktidar ilişkisi” ve bu ilişkinin kökeninde yeralan “yönetenler - yönetilenler” ayrımı ile başlaması doğal kabul edilmiştir.

Günümüzde ise devlet kurumunu, siyasal iktidarın statüsünü, yetkilerini, toplumu oluşturan bireylerin bu kurum karşısındaki konumlarını, temel hak ve özgürlükler rejimini inceleyen Anayasa Hukuku ve İdare Hukuku kitaplarının eski, klasik çizgilerinden farklılaştığı gözlemlenmektedir. Eskiden bu tür kitaplar, devlet ve bu kavramın temelindeki klasik ayırım olan yönetenler - yönetilenler ayrımı ile başlarken, günümüzde, daha farklı olarak, demokratik siyasal sistemin en temel unsuru olması gereken “hukuk” kavramı, “hukukun üstünlüğü” ilkesi ve anlayışı ile başlamaktadır.

Bunun nedeni, siyasal iktidarın yetkilerine, devlet organlarının gücüne bir sınır çizme hedefine yönelik felsefi akımlar biçiminde başlayarak, daha sonra siyasal

ve sosyal alana yansıyan mücadeleler sonucunda siyasal sistemlerin ve özellikle devletin yeni bir nitelik kazanmış olmasıdır. Bugün için, ne siyasal sistemler, ne de devlet kavramı klasik unsurları ile tanımlanamamaktadır. Günümüz devleti, ülke, nüfus ve egemen güç unsurlarının yanı sıra, belirli nitelikleri olan, belirli ölçütlere uygun olmak zorunda olan bir devlettir. Ve bu niteliklerin, ölçütlerin başında da, “devletin sınırlandırılmış olması, hukukla, hukuk kuralları ile bağlı olması” gelmektedir.⁽¹⁾

Günümüz devletin bu özelliği, bütün uluslararası hukuk belgelerine de yansımış durumdadır. Nitekim, Avrupa Konseyi Statüsünün Başlangıç Bölümü’nde de; bir zamanlar sıkça sözü edilen ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Örgütü (o zamanki adıyla Konferansı) bünyesinde kabul edilen Yeni bir Avrupa için Paris Şartı’nda da; “Avrupa Hukuk Düzeninin Anayasal Belgesi”⁽²⁾ olarak kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nde de; çağdaş demokratik devletin üzerine inşa edildiği değerler arasında, “çoğulculuk - insan hakları” yanı sıra “hukukun üstünlüğü ilkesini gerçekleştirme”, kısaca, “hukuk devleti” olma zorunluluğu da yer almaktadır.

Hukuk devleti tanımı ve unsurları

Herşeyden önce şunu belirtmek gerekir ki, toplumsal örgütlenmenin yüzyıllar boyu, “mülk devlet” ve “polis devlet” gibi çeşitli aşamalardan geçtikten sonra ulaştığı, çağdaş, en ileri düzey ve düzen “çoğulcu, demokratik, hukuk devleti”dir.

Günümüzdeki biçimi ve anlamı ile kısaca tanımlama yoluna gittiğimizde, “hukuk devleti, tüm faaliyet, işlem ve eylemleri hukuk kurallarına ve Anayasa’ya uyan, bu kurallarla bağlı olan devlet anlamına gelmektedir. Bütün faaliyet ve işlemlerin hukuk kurallarına bağlı olmasını sağlayacak tek ilke ise, bu faaliyet ve işlemlerin yargı yoluyla denetlenmesidir.” Nitekim, hukuk devletinin belirlenmesi ve tanımlanması konusunda, Anayasa Mahkemesi de, yıllara yayılan değişik kararlarında,⁽³⁾ benzer unsurları ve tanımı tekrarlamaktadır:

“Hukuk devleti, insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu, adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendisini zorunlu sayan ve bütün faaliyetlerinde hukuka ve Anayasaya uyan bir devlet olmak ge-

rekir. Hukuk devletinde, yasa koyucu organ da dahil olmak üzere, devletin bütün organları üstün-de, hukukun mutlak bir egemenliğe sahip olması, yasa koyucunun faaliyetlerinde kendisini her zaman Anayasa ve hukukun üstün kuralları ile bağlı tutması gerekir.”

Liberal anayasacılık hareketlerinin, diğer bir söyleyişle, siyasal iktidarın sınırlanması amacına yönelik olarak yazılı belgeler (anayasalar) oluşturma hareketinin temelinde de bu amaç vardır. Nitekim, liberal anayasacılık hareketlerine, amaçladıkları hedef yönünden baktığımızda da, aşağı yukarı tüm bu belgelerde (anayasalarda) görülen “anayasaların üstünlüğü” kuralı ya da ilkesinin, “bir takım hukuk kurallarının ve bunların başında da anayasanın (anayasa hükümlerinin) siyasal iktidarı sınırlaması ve kayıtlaması” anlamını taşıdığı gözlemlenmektedir.

Bu noktada, şunu söylemek gerekir ki, klasik Alman görüşünün ve hukukçularının (Laband - Jellinek) öngördüğü devlet - hukuk ilişkisi anlayışının temelini oluşturan “auto-limitation” (devletin kendi kendini sınırlaması) teorisinin yerine yeni bir anlayış egemen olmuştur. Ve bu yeni anlayış çerçevesinde, anayasal sistem içerisinde, devletin ya da (Fransız hukukçu Louis Favoreu’nün deyişi ile) politikanın, hukuk kısılcasına sokulması,⁽⁴⁾ hukuk devletinin vardığı aşamayı belirlemektedir. Ancak, anayasaların üstünlüğü ilkesinin kabul edilmesi ve yazılı belgelere geçirilmiş olması, hukuk devletinin vardığı son aşama değildir. Bu gelişmenin daha sonraki temel aşaması ise, yasama organı da dahil olmak üzere, devletin tüm organlarının faaliyet ve işlemlerinin, anayasaya uygun olup olmadıkları hususunda “denetime, yargı denetimine” tabi tutulmaları olmuştur. Dolayısıyla, hukuk devletinin vardığı ikinci aşama; 1920’li yıllarda, Avusturya’da, anayasa mahkemesinin kurulması ile başlayan “yargı denetimi, özellikle de anayasaya uygunluk denetimini konu alan anayasa yargısı” aşaması olmuştur.

Bu doğrultuda, ABD Federal Yüksek Mahkemesi geleneği ve 1920’li yıllarda Hans Kelsen’in tasarladığı Avusturya Anayasa Mahkemesi ile başlayan Anayasa Mahkemeleri’nin oluşturulması olgusu, devletin, kanun devletinden, hukuk devletine dönüşümünün, “yanılmaz ve mutlak genel irade” anlayışından hukukun üstünlüğü anlayışına geçişin, temel adımlarından birini oluşturmuştur.

Hukuk devletinin onsuz olmaz (sine qua non) unsuru

Bu çerçevede, çağdaş devletin belirleyici sıfatı olan "hukuk devletinin" taşıdığı özellikler, şu unsurlara dayanmak zorundadır;

a) Hukuku, hukuk kurallarını toplumun kendisi, bireyler (ya seçtikleri temsilciler aracılığı ile ya da bazı durumlarda doğrudan doğruya) yaratacaklar ve değiştirebilecekler;

b) Devletin kendisi de, hukuk kuralları ile bağlı olacak;

c) Devletin ve bireylerin hukuk kurallarına uygun davranması, sadece kendi vicdanlarına ya da devletin iyi niyetine bırakılmayıp, "yargı organları" tarafından denetlenecek. Bu doğrultuda, yasama organı da dahil, tüm devlet organları, gerek örgütlenme esasları, gerek işleyiş yönünden, anayasa ve hukukun üstün kuralları ile bağlı olacak ve bu açıdan denetime tabi tutulacak.

Görüldüğü üzere, "yargı denetimi" hukuk devletinin en temel unsuru durumuna gelmiştir. Ve hukuk devleti ilkesinin gerçeklik kazanabilmesi, ancak, kişilerin davranışları yanı sıra, devletin, yargısal yolla denetimi sayesinde mümkün olmaktadır. Nitekim, Anayasa Mahkemesi'ne göre, "yargı denetimi, hukuk devleti ilkesinin öteki öğelerinin güvencesini de oluşturan temel öğedir. Hatta yargı denetimini ortadan kaldıran (bir) kural, kişileri bu hukuksal güvenceden yoksun bırakmaktadır ve bu nedenle hukuk devleti ilkesine aykırı düşer."⁽⁵⁾ Aynı yorumu ve yargı denetimini hukuk devletinin en temel unsuru olarak görme yönündeki eğilimi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarında da görmek mümkündür. "Hukukun üstünlüğü, (Avrupa İnsan Hakları) Sözleşmesi'nin temelinde varolan ilkelerden biri olup, kişinin hakkına, kamu makamları tarafından yapılan müdahalenin etkili bir denetime tabi tutulmasını ifade eder."⁽⁶⁾ Mahkeme, diğer bir ilke kararında,⁽⁷⁾ "mahkemeye başvurma hakkının, adil ve tarafsız bir yargılamanın ve dolayısıyla hukukun üstünlüğü kavramının kurucu unsurunu oluşturduğunu" ileri sürmektedir.

**Bir ülkede
hukuk devletinin gerçek
anlamda varlığı,
o ülke insanlarının ve siyasal
iktidarlarının hukuka,
hukukun üstünlüğüne
karşı bakışlarına,
bu alandaki inançlarına
sıkı sıkıya bağlıdır.**

Türkiye' de hukuk devleti ve anayasal boyutta düzenlenmesi

Etkin bir yargı denetimini de kapsayan ve devletin hukukla çerçevelenmesini ifade eden "hukuk devleti" kavramı, Anayasa'mızın 2. maddesinde Cumhuriyetin nitelikleri başlığı altında yer almış ve "Türkiye Cumhuriyetinin, ...demokratik... bir hukuk devleti" olduğu özellikle vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, Anayasa'yı yorumlamak ve anlam kazandırmakla yükümlü Anayasa Mahkemesi de, yukarıda sözü edilen ve sürekli tekrar edilen kararlarında da, "hukuk devletinin, temel hak ve özgürlüklere saygı gösteren, vatandaşlarına hukuk güvenliği sağlayan, devlet organlarının

tüm eylem ve işlemlerinin yargı denetimine bağlı olduğu" bir devlet türü olduğunu sürekli vurgulamaktadır.

Bu noktada gözden kaçırılmaması gereken en önemli nokta, hukuk devletinin varlığı ya da geçerliliği için, sadece yargı denetiminin olmasının, tek başına yeterli bir güvence olarak kabul edilemeyeceğidir. Hukuk devletinden söz edebilmek için, "etkin ve etkili bir yargı denetiminin" var olması zorunludur. Bir hukuk devleti uygulamasında, yargı denetiminin etkin olabilmesinin temel koşulları ise, "bu denetimin, gerçek, güvenceli, süratli olması, savunma haklarına en geniş anlamda saygı gösterilmesi, bu görevi üstlenen organların bağımsızlıklarını ve tarafsızlıklarını koruyacak biçimde düzenlenmiş olmaları" gibi unsurlardır.

Hukuk devleti olarak kabul edilebilmenin temel unsurlarına ilişkin söz konusu düzenlemeler, Anayasa'nın değişik maddelerine de (Anayasa, madde 9 - 36 - 37 - 38 -125 - 138 - 139 - 140 - 141 - 159) serpiştirilmiş durumdadır. Söz konusu düzenlemelerin, Türkiye'de hukuk devleti anlayışı ve uygulamasının gerçek boyutlarını ortaya koyup koymadığı hususunda, Anayasa'nın diğer bazı maddelerinin (Anayasa, madde 105 - 125/2.fıkra - 148/1.fıkra - 159 - Geçici 15. madde) ve ayrıca Türkiye'deki uygulamaların gözden geçirilmesi hatta dikkatle değerlendirilmesi zorunludur.

*Yaşamın her anında
yaşanan her mekanda
bir Kelebek vardır!..*

 **Kelebek®
Koltuk**

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye

Bu arada, hukuk devleti olarak kabul edilebilmenin temel unsurlarından biri olarak, ülkedeki hukuk kurallarının, maddi ve şekli anlamda, hukukun üstünlüğünü ne ölçüde ve nasıl gerçekleştirdiğinin değerlendirilmesi gerekir.

Günümüzde, siyasal sistemin, iç hukukla, kendi yarattığı hukukla bağlı olması yeterli değildir. Uluslararası hukuka, uluslararası topluluğun "ortak hukukuna", ya da bu alanda geliştirdiği "asgari müştereklere" uygun olması da zorunludur. Ve bu zorunluluk, tüm çağdaş, demokratik hukuk devletleri için geçerli bir zorunluluktur. Uluslararası hukuk ve onun temel normunu oluşturan "Avrupa hukuk düzeninin anayasal belgesi" niteliğindeki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokoller, genel anlamda, özellikle çalkantılı siyasal gelişmeler içinde olan, bir anlamda temel hukuksal değerler üzerinde uzlaşmamış. Kısaca barışçıl toplum idealini gerçekleştirememiş toplumlarda, "hukuk devletinin asgari müşterekleri" doğrultusundaki arayışın,

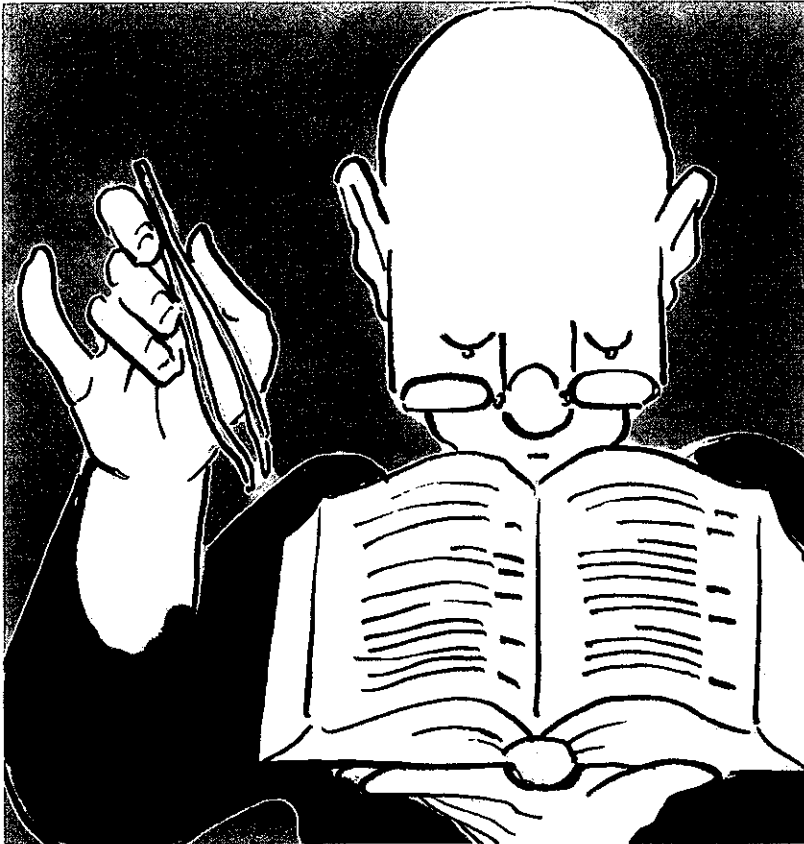
mücadelenin temel araçlarından biri olarak kabul edilebilir. En azından hukuk devletinin asgari müşterekleri ve onun işleyiş ve örgütlenmesinde geçerli olan temel unsurlar hususunda, bazı "onsuz olmaz" (sine qua non) unsurlar, ölçüler getirmektedir.

Nitekim, hukuk devletinin gerektirdiği maddi ve şekli unsurlar, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin değişik maddelerinde (madde 5-13) - Ek 6 numaralı Protokol (madde 1) - Ek 7 numaralı Protokol (madde 1-2-3-4-5) ve de özellikle 6. maddesinde "adil yargılanma hakkı" başlığı altında düzenlenmiş bulunmaktadır.

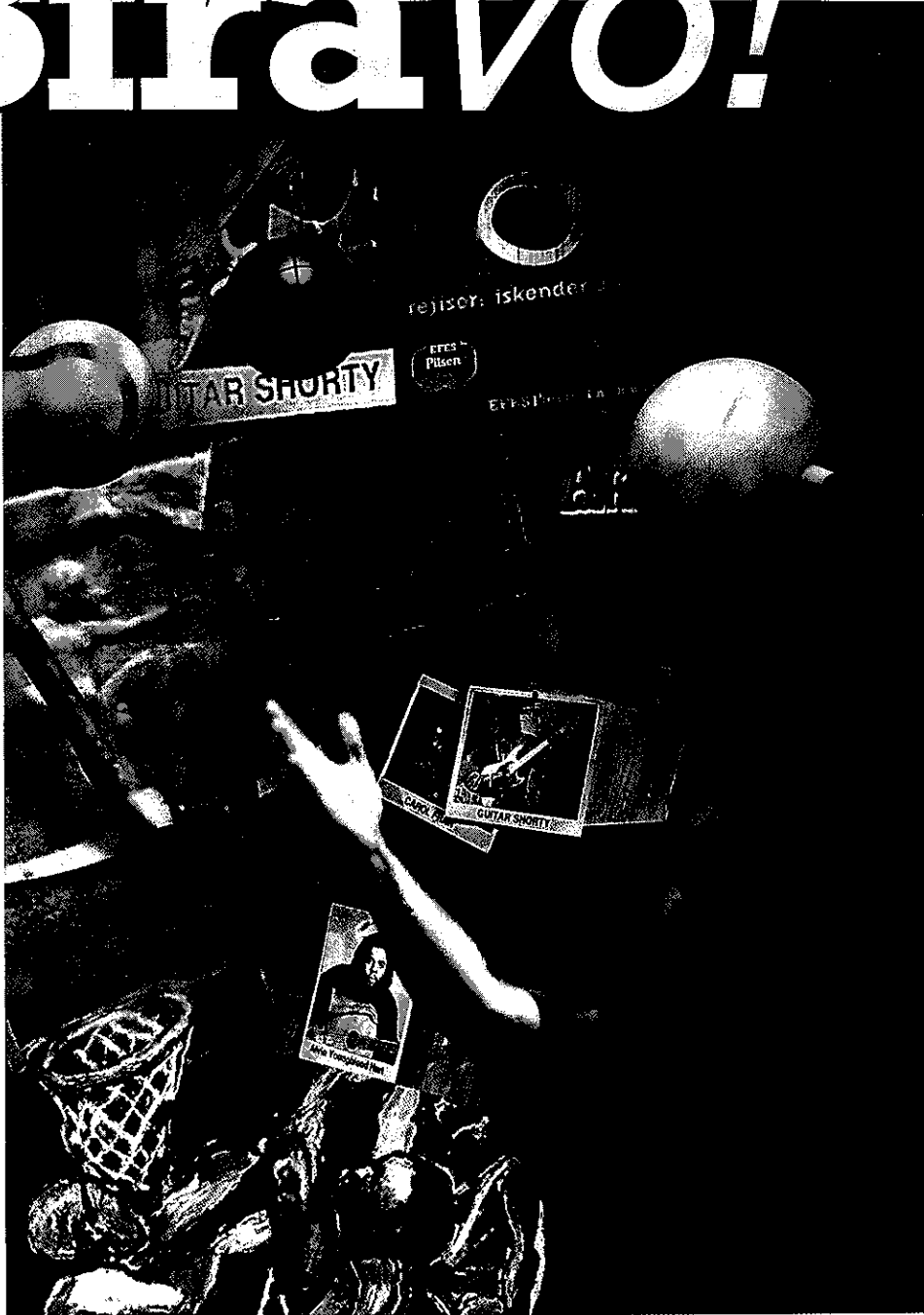
Adil yargılanma hakkı olarak isimlendirilen 6. maddede, esas olarak, yargı denetiminin sağlanması için, gerekli ilkelere, esaslara, usul kurallarına, savunma haklarına yer vermenin yanı sıra, bu denetimi sağlayacak kurumların örgütlenmesine ilişkin temel esasları da belirlemektedir. Bu doğrultuda, Türkiye'de etkin yargı denetimine, adil yargılanma hakkının esaslarına, kısaca hukuk devletinin ilke ve esaslarına yönelik anayasal ve

yasal kurallar ve uygulamalar; Türk yargılama hukukunun belirli yönleri; yargılama sürecinin değişik evreleri; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ışığında, Avrupa Yargıcı tarafından denetlenmeye başlamıştır. Buna göre, şu sonuçlar ortaya çıkmıştır.

1. Hukuk devletinin varlığı, herşeyden önce, ulusal planda hukuk yollarının istisnasız olarak varolması ve uygulamada gerekli biçimde işlemesi ile mümkündür. Bu hususu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bir çok kararında açıkça vurgulamıştır.⁽⁸⁾ Oysa, Mahkeme, Türkiye'ye ilişkin bazı kararlarında, Türk hukukunu bu yönü ile denetlerken, "bir hakkının ihlal edildiği iddiası ile, yargısal süreci başlatan şikayetçilerin varlığı durumunda, uzun süre boyunca, hiçbir etkin ve tarafsız bir soruşturma ve incelemenin yapılmamış olmasını, bu konuda gerek adli, gerek idari makamların gerekli çaba ve incelemede bulunmamış olmalarını, hukuk yollarının yeterince çalışmadığı biçimi-

Biravo!

Efes Pilsen's support to culture, arts and sports will continue increasingly... Sharing the fair competition in sports, the enrichment of life and excitement of living together.

EFES Pilsen

Be Part of a Better World

minde değerlendirmektedir. Örneğin, savcılar, söz konusu iddialardan haberdar olmalarına karşın, gerekli inceleme ve soruşturmaları başlatıp, kısa sürede bitirmemiş olmaları” gibi.

Nitekim Akduvar kararında (Akduvar ve diğerleri/Türkiye kararı, 16 Eylül 1996) “evlerinin yıkıldığı iddiası ile yargı önüne gelen şikayetçiler hususunda, olaydan 2 yıl geçmiş olmasına karşın, bu süre boyunca, etkin ve tarafsız hiçbir soruşturma ve incelemenin yapılmamış olmasını, ne adli ne de idari makamlar tarafından hiçbir yardımda bulunulmamış olmasını”(par.70 -73);

Aksoy kararında (Aksoy/Türkiye kararı, 18 Aralık 1996) “savcının, işkence iddiaları konusunda, gerekli soruşturmayı resen yapma yetkisinin bulunmasına ve kişide gözle görülebilecek işkence izlerinin bulunmasına karşın, hiçbir şey yapmamasını” (par.51 -57); yine aynı kararda, “bir kişinin, 14 gün gibi uzun bir süre boyunca, hiçbir adli ve tıbbi bir yardımdan yararlanmaksızın gözaltında tutulmuş olmasını”(par.56);

uluslararası organlara, dolayısıyla Sözleşme organlarına başvuruda bulunabilmek için zorunlu bir ön koşul olan, “iç hukuk yollarının tüketilmesi zorunluluğunun” ortadan kalkmış olduğu biçiminde değerlendirmiştir.

2. Aynı şekilde, Avrupa Yargıcı, önüne gelen bazı davalarda, Türkiye’de etkin yargı yollarının o davaya ilişkin olarak bulunup bulunmadığını denetlemiş, kısaca hukuk devletini sorgulamıştır. Bunu gerçekleştirirken, durumu Sözleşme’ye aykırılık olarak değerlendirmiş, ve bu durumlarda, sürekli olarak, “etkin bir yargı yoluna başvurma” imkanının bulunmadığı biçiminde karar vermiştir. Aşağıdaki örnekler bu görüşü örnekler niteliktedir:

a) Aksoy kararında (Aksoy/Türkiye kararı, 18 Aralık 1996), “bir mağdurun, devlet görevlilerinden biri hakkında, işkence iddiasında bulunması durumunda, bir tazminatın ödenmesi zorunluluğu yanısıra, sorumluların bulunması ve cezalandırılmasını amaçlayan ve ilgilinin, bu soruşturmanın aşamalarından haberdar olacağı, etkin ve ciddi bir soruşturmanın yapılmamış olmasını” (par.98- 100);

b) Şükran Aydın kararında (Şükran Aydın kararı, 25 Eylül 1997) “savcının hem cezai soruşturma alanındaki, hem de mağdurun daha sonra uğradığı zararın tazmini amacıyla başvuracağı adli ve idari yargı alanındaki rolü-

nün çok önemli olmasına karşın, olayın olduğu mahale hiç gitmemiş olmasını, gözaltına alınan ailenin iddia ettiği hususların gerçek olup olmadığını araştırmak için hiçbir ciddi önlem almamış olmasını, soruşturmanın başında hiçbir jandarma görevlisi ile yüzyüze görüşme yapmadan, sadece yazılı olarak soru sorma yolunu seçmiş olmasını”(par.103- 108);

3. Bunun yanısıra, Türkiye’de yargılama faaliyetinin değişik evreleri, yargılama hukukunun değişik yönleri, Avrupa yargıcı tarafından, hukuk devletinin ve adil yargılanma hakkının ilke ve esasları ışığında, incelenmekte ve değerlendirilmektedir;

a) Kişi güvenliği ilkesi ile bağlantılı olan ve yargılama faaliyetinin önemli bir yönünü oluşturan “tutukluluk için yeterli görülen ölçütlerin (suçun vasfı ve mahiyeti, eldeki deliller) yerinde ve yeterli olup olmadığı, Türk mahkemelerinin bu ölçütleri saptar ve değerlendirirken gerekli dikkat, özen ve çabukluğu gösterip göstermedikleri” denenmiştir. “Tutukluluk koşulları konusunda ve tutukluluğun devamı hususunda, yeterli biçimde gerekçelendirmeden, hep aynı, tamamen benzer ifadelerle, neredeyse matbu, kalıplaşmış cümleler kullanarak kararlar verilmesi” Sözleşmeye aykırı bulunmuştur.⁽⁹⁾

b) Türkiye’de mahkemelerin ağır işleyişi olgusunun, “makul süre içinde yargılanma” hakkı karşısındaki durumu incelenirken, yargılama sürecinde, davaların, yargı kurumlarının usul, işleyiş ve örgütlenme yönünden eksiklikleri nedeniyle uzun süre devam etmiş olması”, hukuk devletinin temel unsurlarından birini oluşturan makul sürede yargılama ilkesine, aykırı bulunmuştur.⁽¹⁰⁾

c) Yargılama sürecini başlatan ve hukuk devletinin temel sorunlarından birini oluşturan, makul süre içinde yargıç karşısına çıkarılma zorunluluğu ile sınırlı “gözaltı süresi” incelenmiştir. Ve, “olağanüstü hal bölgesinde de olsa, bir zanlının 14 gün gibi uzun bir süre boyunca, yargıç tarafından görülmeden, ya da bir avukat, bir dostu ya da bir yakını ile görüşme imkanı bulamadan, kısaca gerekli güvenceler olmaksızın gözaltında tutulmuş olması, ve tamamen, onu gözaltına alanların iyi niyetlerine terkedilmiş olması” Sözleşme’ye ve uluslararası hukukun ölçütlerine aykırı bulunmuştur.⁽¹¹⁾

d) İdare’nin aldığı bir kamulaştırma kararı sonrasında, “Mahkeme tarafından tazminat bedelinin artırılmasına

Dünya Kalitesinden Dünya Liderliğine

AKSA, İPLİK, ÖRME, DOKUMA VE HALICILIK SEKTÖRLERİNİN HAMMADDESİ AKRİLİK ELYAF ÜRETİMİNDE, TEKNOLOJİSİ, KALİTESİ VE KAPASİTESİYLE DÜNYANIN 3. BÜYÜK KURULUŞUDUR. DÜNYA STANDARTLARINDAKİ ÜRETİMİYLE ISO 9002 BELGESİ'Nİ ALMAYA HAK KAZANAN AKSA, GÜMRÜK BİRLİĞİ'NE ENTEGRE OLABİLMEK İÇİN HAZIRLIKLARINI TAMAMLAMIŞTIR. ÜÇLÜ SORUMLULUK ÖDÜLÜNÜ ALAN AKSA, BU ANLAMDA HAKLI BİR GURURU TAŞIMAKTADIR. AKSA'NIN İÇ PİYASAYA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ SATIŞLARIN % 50'Sİ, AYRICA KATMA DEĞERLERİ YÜKSELTİLEREK İLERİ SANAYİ ÜRÜNÜ OLARAK İHRAÇ EDİLMEKTEDİR. ÜRETİME OLDUĞU KADAR ÇEVREYE DE ÖNEM VEREN AKSA, ÜRÜNLERİNİ ABD, AVRUPA, BAĞIMSIZ DEVLETLER TOPLULUĞU, ORTADOĞU VE UZAKDOĞU ÜLKELERİNE SÜREKLİ ARTAN ORANLARLA İHRAÇ ETMEKTE, AKRİLİK ELYAFTA TÜRKİYE'NİN LİDERLİĞİNİ BÜTÜN DÜNYAYA KANITLAMAKTADIR.

AKSA AKRİLİK KİMYA SANAYİİ A.Ş.

İdare Merkezi: Miralay Şefikbey Sok. No: 15-17 Ak Han Kat: 6

80090 Taksim - İstanbul Tel:(0212) 251 45 00 - 251 90 00 Faks:(0212) 251 45 07

Fabrika: PK 115 Yalova -Tel:(0226) 353 25 45

hükmedilmiş olmasına ve Yargıtay'ın bu husustaki kararının üzerinden 17 ay geçmiş olmasına karşın herhangi bir ödemenin yapılmamış olması", yasal faiz bedelinin, zaman kaybı nedeniyle uğranılan gerçek zararı telafi edemeyeceği gerekçesiyle, uluslararası hukukun Sözleşme'de belirlenen ölçütlerine aykırı bulunmuştur.⁽¹²⁾

e) Türkiye'de hukuk devleti olgusunun, Avrupa Yargıcı tarafından denetlenmesi ve değerlendirilmesi alanında, son olarak dikkat çekilmesi gereken önemli bir husus, adil yargılanma hakkı çerçevesinde, "bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından yargılanma" zorunluluğuna ilişkin olarak, Devlet Güvenlik Mahkemeleri hakkında, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun aldığı karardır.⁽¹³⁾

Her ne kadar, sorun, daha Mahkeme tarafından çözüme bağlanmamış olsa da, doğrudan doğruya Türkiye'de varolan bir yargı türünü hedef alması açısından önemlidir. Ayrıca, hem doğrudan doğruya hukuk devletinin özü ile ilgili, hem de oybirliği ile alınması için çok önemlidir. Türkiye'de, örgütlenmesi ve işleyişi yönünden, devlet güvenlik mahkemeleri, "askeri hakimlerin atanma usulü, sicil sistemi ve bağlı bulundukları komutanlarına karşı sorumlulukları açısından" Sözleşme'nin 6. maddesinde düzenlenen "bağımsız ve tarafsız bir mahkeme" ilkesine ve hukuk devletinin temel unsuru olan adil yargılanma hakkına aykırı bulunmuştur.

Sonuç

Türkiye'de hukuk devletinin varlığı ve gelişmesi açısından, görüldüğü üzere, gerek işleyiş, gerek örgütlenme yönünde önemli eksiklikler bulunmaktadır. Bu eksiklik ve hukukun üstünlüğünü zedeleyen bazı kural ve uygulamalar, bundan böyle Avrupa Yargıcı tarafından da denetlenmekte ve değerlendirilmektedir. Bu eksikliklerin giderilmesi, herşeyden önce, Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan "demokratik hukuk devletinin" tüm işlerliği ile gerçekleştirilmesi açısından zorunludur. Nitekim, devlet tarafından hazırlanan 24 Temmuz 1997 tarihli "İnsan Hakları Eylem Planı"nda da, gözaltı işlemlerinin ve uygulamalarının, hakim de dahil edilmesi ile, daha iyi ve güvenceli olarak düzenlenmesi, işkence şikayetlerinin savcılarca etkili ve süratli bir biçimde soruşturulmasını sağlama-ya yönelik önlemlerin alınması gibi değişiklikler

sözkonusudur. Aynı zamanda, adaletin etkin ve süratli bir biçimde işlemlerini sağlayacak değişikliklerin yapılması, devlet güvenlik mahkemelerinde yeralan askeri hakimlerin sicillerinin, sivilere uygulanan kuralara paralel olmasının sağlanması, Yüksek Askeri Şura kararlarının yargı denetimi dışında tutulmasının sakıncalarını giderecek bir mekanizmanın oluşturulması, gibi önemli değişiklikler önerilmektedir.

Bu değişikliklerin uygulamaya geçirilip geçirilemeyeceğini zaman gösterecektir. Ancak, bir ülkede hukuk devletinin gerçek anlamda varlığı, o ülke insanlarının ve siyasal iktidarlarının hukuka, hukukun üstünlüğüne karşı bakışlarına, bu alandaki inançlarına sıkı sıkıya bağlıdır. Bu nedenle, Türkiye'de, hukuk devleti alanında, hepimizin bildiği ve yaşadığımız ve şimdi de Avrupa Yargıcı tarafından vurgulanan eksiklikler ortaya çıktığında, siyasal iktidarların, ciddi olarak bu eksiklikleri gidermeye çalışmak ya da bu eksikliklerin ortaya çıkması sonucunu doğuran mekanizmaları kötülemek ve kurtulmak ikileminde ne yapacakları, ne şekilde davranacakları, hukuk devleti kavramına olan inançları ve bağlılıklarına göre değişecektir.

Prof. Dr. Süheyl Batum

Galatasaray Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Dipnotlar

- 1- Constance Grewe, Helene R.Fabri, *Droits Constitutionnels Europeans*, PUF, 1995, say. 19 ve d.
- 2- Süheyl Batum, A.I.H.S. ve Türk Anayasal sistemine etkileri, *Ist*, 1993, say. 27 - A.I.H. Mahkemesi'nin Loizidou/ Türkiye Kararı, 23 Mart 1995, par. 75
- 3- E.1963/124 K. 1963/243 KT. 11.10.1963 - E.1972/4 K.1972/14 KT. 24.2.1972 - E.1985/31 K.1986/11 KT. 27.3.1986 - E.1988/34 K. 1989/26 KT. 21.6.1989
- 4- Nakleden Bakır Çağlar, *Anayasa Bilimi*, sayı 4-5
- 5- E. 1976/43 K. 1977/4 KT.27.1.1977
- 6- Silver ve diğerleri/ İngiltere kararı, 25 Mart 1983, Seri A.no.61
- 7- Golder/ İngiltere kararı, 21 Şubat 1975. Seri A.no.18 - Osman Doğru, *İnsan Hakları Avrupa İçtihatları*, Beta yay.1996, say.45 ve d.
- 8- Vernillo/Fransa kararı, 20.2.1991, Seri a.no.198 - Johnston ve diğerleri/İrlanda, 18 Aralık 1986, Seri A.no.112. Bu alandaki diğer bazı kararlar için, Süheyl Batum, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Türkiye*, Kavram yay.1996, say.38
- 9- Mansur/ Türkiye kararı, 8.6.1995, Seri A, no.321, par.52- 57 - Yağcı ve Sargın kararı, 8.6.1995, Seri A, no.319, par.50- 55.
- 10- Mansur kararı, par.66- 70 - Yağcı ve Sargın kararı, 67- 70 - Mitap ve Müftüoğlu/ Türkiye kararı, 25.3.1996, par.32- 37.
- 11- Aksoy/Türkiye kararı, 18.12.1996, par.71- 84.
- 12- Akkuş/ Türkiye kararı, 9.7.1997, par.27- 31
- 13- Incal/ Türkiye, başvuru no.22678/93, 25.2.1997. kararı çeviren Emre Öktem, *Açık Sayfa Dergisi*, Temmuz 1997

1
DENETİM

SİGORTA ACENTELİĞİ

HER TÜRLÜ

SİGORTA HİZMETLERİNİZ İÇİN

EMRİNİZDEYİZ

İŞYERLERİ İÇİN

GRUP SAĞLIK-FERDİ KAZA SİGORTA POLİÇELERİ

EN İYİ ŞARTLARDA HAZIRLANIR

6. Ulusal Kalite Kongresi'nin ardından

TÜSİAD ve KalDer tarafından düzenlenen 6. Ulusal Kalite Kongresi "Toplam Kalite Yönetimi ve Ekonomi Yönetimi'nde Kalite" başlığı altında 12-13 Kasım tarihlerinde İstanbul Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Merkezi'nde 2000 kişinin katılımıyla gerçekleşti.

Kongre'nin ana tema oturumlarında ülke gündeminin ön sıralarında yer alan enflasyonun aşağı çekilmesi, devletin küçülmesi ve globalleşen dünyada rekabet koşulları gibi konular tartışıldı. Yurtiçi ve yurtdışından uzmanların katıldığı toplantılarda uluslararası örneklerle de yer verildi. Kongre'nin teknik oturumlarında çağrılı tebliğ yöntemine göre belirlenen konuşmacılar ise, çeşitli sektörlerde TKY Uygulamaları, TKY Değişim Sürecinin Yönetimi, Müşteri Memnuniyeti ve

**TÜSİAD-KalDer
Kalite Büyük Ödülü'nü
Arçelik, bu yıl
ilk kez verilen
Başarı Ödülü'nü ise
İpek Kağıt aldı.**

Sadakati, Öğrenen Organizasyonlar vb. başlıklı oturumlarda TKY'nin kuruluşlarda nasıl algılandığına ve uygulandığına ilişkin bilgi verdiler.

Kongre'nin açılış konuşmaları TÜSİAD Yönetim Kurulu Başkanı Muharrem Kayhan, KalDer Yönetim Kurulu Başkanı Yılmaz Argüden ve Alcatel Alsthom Yönetim Kurulu Başkanı Serge Tchuruk tarafından yapıldı. Başkanlar, konuşmalarında mevcut sorunların aşılması için Türkiye'nin yapısal reformlara ihtiyacı olduğunu altını çizdiler.

Yaptığı konuşmayla dinleyicilerden büyük alkış toplayan Serge Tchuruk, Türkiye'deki sanayi potansiyelinin dünya çapında dikkate alınması gerektiğini söyledi. İş alanındaki gelişmelerin Avrupa ile entegrasyonda baz alınacağını

belirten Tchuruk, Türkiye'nin AB'ye katılacağına inandığını da sözlerine ekledi.

İki gün süren 6. Ulusal Kalite Kongresi'nin "Ekonomide Rekabeti Etkileyen Unsurlar" başlıklı ilk oturumunda konuşan Lozan Üniversitesi Profesörlerinden Stephane Garelli, küresel rekabetin sonucu olarak Toplam Kalite Yönetimi'nin maliyetleri, dolayısıyla enflasyonu da düşürdüğünü ve daha önce hiçbir dönemde dünyanın böyle bir olanağa sahip olmadığını belirtti. Garelli, yıllar boyu enflasyonla yaşama mucizesi gösteren Türkiye'nin yeni dünya düzenine uyum sağlama konusunda benzeri görülmemiş bir mucize yaratabileceğine işaret etti.

Kongre'de ASQC Eski Başkanı James Harrington ve İsrail Kalite Derneği Başkanı Ziva Patir'in katıldığı özel bir oturum düzenlendi. Ziva Patir konuşmasında, sanayide çok ileri olmayan ülkelerin de rekabetçi stratejilerle diğer ülkelerin önüne geçebileceğinin altını çizerek, ülkesindeki kalite uygulamalarını anlattı. ASQC Eski Başkanı James Harrington ise, hızla gelişen ve değişen dünyada, kuruluşların başarılı olabilmeleri için "değişimi yönetmek" gerekliliğine işaret etti ve değişimin yönetilmesinde "insan" faktörünün önemini vurguladı.

"Devletin Ekonomi İçindeki Ağırlığı" başlıklı oturumda konuşmacılar, devletin küçülmesi gereği üzerinde durdular. Fransa Cumhurbaşkanlığı Eski Başdanışmanı Jacques Attali, enflasyon ile ilgili olarak "Enflasyon vatandaşın aldatılmasıdır. Piyasa ekonomisi ile enflasyon bir arada olamaz. Para devletle vatandaş arasında bir sözleşmedir. Enflasyon varsa, devlet, bu sözleşmeyi bozuyor ve vatandaş aldatıyor demektir" yorumunu yaptı. Piyasa ekonomisinin gelişmesi için üretim araçlarında özel mülkiyetin şart olduğu gerçeğini vurgulayan Dünya Bankası Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesinden Sorumlu Başkan Yardımcısı Kemal Derviş, üretim araçlarına devletin sahip olması halinde rekabetçi bir piyasa ekonomisinin mümkün olmayacağını belirtti. Esprili konuşmasıyla büyük ilgi çeken Erzincan Valisi Recep Yazıcıoğlu da devletin ekonomik alandaki ağırlığının azaltılması için yerelleşmeye gidilmesi gerektiğinin altını çizdi.

Kongre'nin büyük ilgiyle izlenen "Kriz Yöneti-

minde TKY" oturumunda ise, Türkiye'de uzun süredir devam eden enflasyonun bir kriz göstergesi olduğu ve Toplam Kalite Yönetimi'nin ekonomik krizleri fırsat haline dönüştürme yolu olduğuna dikkat çekildi. OECD Ekonomik Değerlendirme Bölüm Başkanı Paul E. Atkinson, kriz dönemlerinin siyasi seviyede fırsat pencereleri açtığını belirtti.

Kongre'nin ikinci günü gerçekleşen "Küreselleşme ve Değişen Ticaret Politikaları" başlıklı oturumunda konuşan Devlet Bakanı Işın Çelebi ise, küreselleşme sürecinin büyük bir hızla yayıldığını belirterek "Biz hukuka saygılı bir hükümet olarak özelleştirmeye devam edeceğiz. 1998 yılında enflasyonu mutlaka yüzde 50'ye indireceğiz" dedi.

Geleneksel olarak "Yaşam Biçimi Olarak Kalite" oturumuyla kapanan 6. Ulusal Kalite Kongresi, büyük ilgiyle izlendi.

TÜSİAD-KalDer Kalite Ödülü Arçelik'in

Kongre'nin son oturumunun ardından TÜSİAD-KalDer Kalite Büyük Ödülü'nü Arçelik kazandı. Bu yıl ilk kez verilen Başarı Ödülü'nü ise İpek Kağıt kazandı. Ödüle başvuran tüm kuruluşlara beratları ve ödül kazanan kuruluşlara ödülleri TÜSİAD ve KalDer başkanları tarafından verildi. Arçelik Genel Müdürü Mehmet Ali Berkman, yaptığı konuşmada bundan sonraki hedeflerinin Avrupa Kalite Ödülü olduğunu açıkladı. İpek Kağıt Genel Müdürü Baki Gökçümen ise kendilerinin de aynı hedefe sahip olduklarını ifade etti.

Kalite ve Yönetim Sistemleri Fuarı

İlki geçen yıl kongre kapsamında gerçekleştirilen, Kalite ve Yönetim Sistemleri Fuarı'nın ikincisi, bu yıl kongreye paralel olarak 12-15 Kasım tarihleri arasında Hyatt Regency Otel'de düzenlendi. Yazılım, kalibrasyon, eğitim ve yönetim danışmanlığı, belgelendirme, barkod, etiketleme, üretim kontrol, çevre koruma alanlarında faaliyet gösteren firmaları, yayın kuruluşları, üniversite, dernek ve kamu kuruluşlarının katıldığı fuarda, bu yıl toplam 35 kuruluş yer aldı. Fuarı, 2000 kişinin üzerinde bir ziyaretçi topluluğu izledi.

Uygarlıklar çatışmaya mahkum mu?

Uluslararası planda kaosun eşiğinde yeni bir düzen arayışı sürüyor. Dünyanın belirgin bir şekilde iki karşıt kampa ayrılmış olduğu Soğuk Savaş'ın sona ermesi; ülkelere, çeşitli gruplara hatta bireylere belirli bir davranış çerçevesi sunan sistemlerarası karşıtlığın neredeyse bir gecede ortadan kalkması; onlarca yıldır bastırılmış eski dinamikleri serbestleştirdi. Şimdi bütün aktörler karmaşık davranışlar girdabına sürüklenmiş bulunuyor. Hemen hemen aynı dönemde belirgin hale gelmeye başlayan ve giderek globalleşen yeni dinamikler, yeni ve devrimci bir teknolojik, ekonomik ve politik değişim süreci, dünyanın gelişmesini daha da karmaşıktırdı. Düzen çatışarak mı ya da uzlaşılarak mı kurulacak? İlkeler, kültürler ve uygarlıklar birbirine kapanmalı mı, yoksa açılmalı mı? Tartışma bu temeller üzerinde yürüyor.

Harvard Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün direktörü, Carter döneminde ABD Ulusal Güvenlik Konseyi'nde güvenlik planlamacısı olan ve ABD'nin önde gelen dış politika strateji uzmanları arasında sayılan Samuel P. Huntington, tartışmanın ana aktörlerinden birisi olmaya devam ediyor. İlk kez 1993 yazında Foreign Affairs dergisinde yayınlanan "Uygarlıkların Çatışması mı?" başlıklı makalesinde gündeme getirdiği ve bütün dünyada geniş tartışmalara konu olan tezlerini daha da geliştiren Huntington'un "Uygarlıkların Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Oluşturulması"* (The Clash of Civilizations and The Remaking of World Order, New York: Simon & Schus-

ter 1996) adlı kitabının yayınlanmasının üzerinden bir yıl geçti. Ancak makalesinde ve kitabında ortaya koyduğu görüşlere karşı çıkanlar giderek artıyor.

Huntington'un temel tezi, dünya gelişmesindeki başlıca ayrımın ideolojik ya da ekonomik değil kültürel olduğudur. Dünya politikası bugün kültürel temellerde biçimlenmekte, kültüre dayalı çatışma ve işbirliği kalıpları ortaya çıkmakta, dünya politikasındaki başlıca çatışmalar uygarlıklar arasındaki "fay hatları"nda meydana gelmekte ve dünyayı "fay hatları savaşı" beklemektedir. "Fay hatları" Huntington'un başlıca Batı, Latin Amerika, Afrika, İslam, Çin, Hindu, Ortodoks, Budist ve Japon olarak dokuz ayrıdığı ve birbirleriyle uzlaşmaz kabul ettiği uygarlıklar arasındaki sınırlardır. (s. 26-27) Dünya barışını tehdit eden bu çatışma ve savaşları önlemek için Huntington, her bir uygarlığın çekirdek devletlerinin çok uygarlıklı dünya gerçeğini kabul etmeleri ve birbirlerine müdahale etmeden yaşamayı öğrenmeleri gerektiğini söylüyor. (s. 292) Batı uygarlığının değerleri ötekilere oranla, her bakımdan daha üstündür ve Batı kendi içine kapanarak kendi kültürünü ve değerlerini muhafaza etmeye çalışmalıdır.

Huntington, Batı uygarlığı ile İslam uygarlığı arasında da tam bir karşıtlık görüyor. "Batı açısından temel problem İslami fundamentalizm değildir. Problem İslamdır; bunun, insanları kendi kültürlerinin üstün olduğuna inanan ve kafalarını güçlerinin küçüklüğüne takmış olan değişik bir uygarlık olmasıdır." (s. 217)

Huntington'un görüşleri Batı uygarlığını aynı şekilde değerlendiren ve sonuçta en iyi durumda çok hukuklu düzenler öneren fundamentalist İslamcı düşüncülerle büyük bir benzerlik gösteriyor. Ne var ki, çıkış noktası aynı olursa, yani dünya gelişmesini tek bir faktörle açıklamaya ve aynı şekilde dünya düzenini tek bir faktör çevresinde inşa etmeye çalışırsanız, çok farklı konumlarda bile görüseniz, kaçınılmaz olarak sadece aynı madalyonun iki değişik yüzünü temsil edebilirsiniz.

Kültürel ve dinsel konuları ideolojik karşıtlığa tabi kılmış olan Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle dinsel ve etnik çatışmaların bir tırmanışa geçtiği doğrudur. Ne var ki Huntington, globalleşme sonucunda uygarlıklar daha sık karşılaşmaya başladığı için, bu çatışmaların çok daha büyük ölçeklere taşınacağı görüşünde. Oysa yeni kültürel dinamikler, öteki dinamiklerle de iç içe geçerek, sadece uygarlıklar arasında değil aynı zamanda farklı uygarlıklar ülkelerin içinde de etkide bulunuyor.

Bu olguya, bir başka Amerikalı düşünür, Ulusal Demokrasi Vakfı başkanı Carl Gershman dikkat çekiyor. Journal of Democracy Dergisi'nin Ekim 1997 sayısında yayınlanan "uygarlıklar içindeki çatışma" başlıklı makalesinde Gershman şöyle diyor: "Yeni politikanın kültürleri ve uygarlıkları enlemesine kesen bir boyutu da vardır. Bütün uygarlıklar ve kültürler modern dünyanın baskılarıyla başa çıkmada iki farklı yol arasındaki bir çatışmayla şu ya da bu ölçüde bölünmektedir. Bir yol, kendine güvenlidir ve saldırgan değildir; kültürel farklılığın modernizasyona ve global rekabete rağmen var kalabileceği ve aslında bunun onsuz insanların yitip gideceği canlı bir güç kaynağı olduğu inancına dayalıdır. Öteki yol, güvensiz ve saldırgandır; güç elde etmek ve pekiştirmek için çok kültürlü ya da çok uygarlıklı bir

bağlamda farklılıkları sömürenler bu yolu izlemektedir." İkinci yaklaşımın yandaşları aynı zamanda ulusal, kültürel ya da dinsel kimliklere vurgu yapıyor, ama bu vurguyu öteki gruplara karşı yöneltmekte ve çoğu zaman demagojik bir seferberlik aracı olarak kullanıyor. Bu yaklaşım hoşgörüsüzlüğe ve otoritarizme yol açmaktadır.

"Uygarlıkların kendi içindeki bu çatışmanın değil de, neredeyse bütünüyle uygarlıklar arasındaki çatışma üzerinde odaklanarak, Huntington'un yaklaşımı ister istemez ılımlıları marjinalleştirmekte ve demagojik milliyetçileri belli kültür ve uygarlıkların otantik temsilcileri olarak meşrulaştırmaktadır." (s. 167-168)

Kültür ve uygarlıklar arasında birçok ortak değer olduğu ve yeni dünya düzenine bunlar arasındaki farklılıkların değil de, tam tersine ortak değerlerin temel olabileceğinin yeni bir kanıtı gündeme geldi. InterAction Konseyi adı altında bir araya gelmiş olan 25 eski devlet ve hükümet başkanı BM'de tartışılmak ve 1948 tarihli İnsan Hakları Beyannamesi'ne ek olarak kabul edilmek üzere bir İnsan Sorumlulukları Beyannamesi taslağı sundular.

Onur başkanlığını eski Alman başbakanı Helmut Schmidt'in yaptığı InterAction Konseyi'nde hemen bütün "uygarlıklar"dan politikacılar yer alıyor. Beyanname; Temel İnsanlık İlkeleri, Şiddetsizlik ve İnsan Hayatına Saygı, Adalet ve Dayanışma, Doğruluk ve Hoşgörü gibi 19 maddeden oluşuyor.

Girişimin onur başkanı Helmut Schmidt, Alman Die Zeit gazetesinde yayınlanan makalesinde (3 Ekim 1997, sayı 41) "Huntington'vari bir uygarlıklar çatışmasından kaçınmak için" BM'de ve dünya çapında bir tartışma başlatmayı amaçladıklarını belirtiyor.

Ayşe Bilge Dicleli

THE CLASH OF CIVILIZATIONS AND THE REMAKING OF WORLD ORDER

Samuel P. Huntington

VENEDİK

Devrim Çubukçu

Venedik'e gidin. Hani öyle iş olsun diye değil. Görmek, bilmek için... Bir zamanların insanların paylaştığı inceliklere tanıklık etmek için gidin. Venedik yalnız gidilemeyecek kadar güzel bir kent. Güzel ise paylaşıldıkça güzel.

Aralık ayının son günleri... Yağmur ve çamurun işgalinde İstanbul sokak ve caddelerini geçerek vardığınız Boğaziçi Köprüsü, yılbaşı için olan tüm planlarınızı değiştirebilir. "Yeni yıla nasıl girersen öyle devam edersin" yalamı, trafik sıkışıklığının gerçekliğiyle birleşince, iyi bir düşünceymiş gibi gelir, Venedik'e gitme fikri...

Seyahat acentasının mahareti ve şansın da yardımıyla yağmurlu bir günün sabahında İtalya'ya doğru havalandırılırsınız. Bulutlar ve kötü hava da sizinle havalanır. İçinizden, "Allahım, güzel bir hava karşılasın bizi orada, söz, başka bir şey istemeyeceğim" dersiniz.

Geçtiğimiz yılın Avrupa'sı, son yüzyılın en soğuk kışını yaşarken, inanılmayacak şey olur ve sizi pırıl pırıl bir hava karşılar İtalya'da. Dilekler kabul olmuştur, siz de sözünüzü tutar, başka bir şey istemezsiniz. Eğer bindiğiniz bir Charter uçağı ise büyük olasılıkla Bolonya'ya ineceksiniz demektir. Hemen Venedik dışında olan Marco Polo Havaalanı, tarifeli seferler için ayrılmıştır. Charter havaalanından Venedik'e hayli bir yol vardır. Ama

sıkılmazsınız. Keyifli bir otoyol ve otoyola dost ekin tarlaları; tarihe ve yaşadığı zamana dost insanların yapılarıyla ve uyumla yolculuğunuzu kolaylaştırır. Mola yerlerindeki tanıklığınız, bu ilk izlenimlerinizi doğrular niteliktedir. Ne var ki, bu konaklama noktalarında paranızın gereken kadarını İtalyan Lire'ine çevirmelisiniz; şehir merkezi dışında exchange oranları bir hayli düşük.

Venedik... Birçoklarına göre romantizmin başkenti... Kanalları, mimarisi, sanat yapıtları ve özenli giyinmiş ince insanlarıyla hemen ruhunuzu okşar. 118 adacığı birbirine bağlayan köprücük ve su yollarından çok belki de en büyük köprü şehrin romantik atmosferidir. Ne var ki, kış romantizm dinlememektedir. Venedik'te -12'lere düşen hava sıcaklığından etkilenmemek için iki seçeneğiniz var: ilki, Venedik'in banliyösü sayılan Mestre'den - ki trenle sadece 5 dakika sürer- çok uygun fiyatlarla satın alabileceğiniz İtalyan ayakkabılarıdır. Ayakkabı için koskoca bir alış-veriş merkezi yapmış İtalyanlar Mestre'ye. Diğeri, hemen hemen her sokakta en az bir tanesini bulabileceğiniz özel kafe-barlardır. Olasıdır, yakışıklı garson nazik bir selamlama ile sizi karşılayacak, içtiğiniz espressonun tadına dünyanın hiçbir yerinde rastlayamayacağınızı söyleyecektir. Pek de mütevazî olmayan bu sözlere hak vermemek de elde değil. Zira tat, kahvenin

içinden çok dışımda. Tercih edilirse, espressonun yanına alkollü içki servisi de almanız mümkün. Kanallar donmadıkça Gondol gezilerinin sürdüğüne tanıklık edersiniz, bir zamanların insanların paylaştığı inceliklere tanıklık etmek ve doğru yönü göstermek için yeterli değil. Bunun için gözünüzü yüreğinizdeki oka çevirin; ayaklarınızın izlediği yol, emin olun, çok kısa sürede sizi oraya götürecektir.

Kentin yüzlerce su yolundan en büyüğü, çizdiği iki büyük kıvrımla şehir haritasında öne çıkan Büyük Kanal'dır. (Canal Grande) Bu büyük kanalın kıyısı boyunca, çok sayıda saray, kilise ve özenle inşa edilmiş tarihi evler bulunur. Barınmaktan çok yaşamak için yapıldığını düşüneceğiniz bu evlerin, her köşesinde bir küçük heykel, bir ilginç figür dikkatinizi çekecektir. 19. yüzyıla değin, kanalın tek köprüsü olan Ponte di Rialto, kentin en hareketli merkezlerinden de birisidir. Köprüyü çevreleyen restoranlar ve hediyelik eşya satan dükkanlar köprü üzerine kadar uzanır. Bu dükkanlar arasından, cam işi üzerine çalışanları kolayca ayırmak mümkün. Yüzyıllar öncesine uzanan Venedik cam işçiliğinin izlerine bu dükkanlarda rastlayabilirsiniz. Renkli cam boncuklarla süslenmiş takılar ve özenle tasarımılandırılmış kum saatleri dikkatinizi çekecektir. Cam kadar, Venedik'in sembolü haline gelmiş maskeler, bu iş üzerine çalışan kostüm dükkanlarında satılır. Renk renk, çeşit çeşit maskelerin yanısıra; ince bir işçilikle üretilmiş ahşap kuklalar da bu dükkanlarda ilgisiliyle buluşur. Buluşmanın sihrinin, Claudio Monteverdi ile kentte başlayan opera gösterilerinden geldiği söylenir. Doğruluğu tartışılır da olsa, Fenike Tiyatrosu'ndaki oyuna davet broşürünü dağıtan gençlerin kostümleri ve taktıkları maskeler bu ilk tezi destekler.

Kentin köklü bir ticaret merkezi olduğunun belki de en büyük göstergesi, yapıtlara yansıyan sanatsal üslubun çeşitliliğindedir. İtalyan, Gotik, Rönesans, Barok, Arap, Bizans ve Maniyerist üsluplarda birçok tarihsel yapı bulunur. Çapraşık yollar, ilginç köprüler ve dar sokaklar sizi geniş bir meydana taşır. Meydan, birden karşınızda bitiverir. Adı, San Mar-

co'dur. Çan kulesi, San Marco Bazilikası ve Dükler Sarayı'nın duvarlarının çevrelediği bu geniş meydana büyük bir güvercin ailesi yaşar. Dünyanın her tarafından gelen farklı konuklarını dostça karşılayan güvercinler; bu konuklarla fotoğraf çektirir, konukların omuzlarına, kafalarına konar ve hizmetlerinin karşılığını bir avuç buğday ya da mısır taneleriyle alırlar. Gün boyu yinelenen bu manzarayı izlemek için meydana bakan kafeleri tercih etmeniz yeterlidir. Fiyatları, ara sokak kafelerinden biraz yüksek olan bu yerlerde yapılan canlı müzik, kahvenizin tadına karışır.

Satın alacağınız şehir rehberi, Venedik'te bir çok müzenin varlığından söz edecektir. Zaten kendisi başlı başına bir açık hava müzesi olan kentin - zamanınız da başka bir müzeyi gezmeye yeterli değilse- Dükler Sarayı'nı mutlaka görmek gereklidir. Heykel süslemeciliğinin yüzlerce örneği ve yapı işlemeciliğinin ihtişamını bir kenara bırakırsanız; ortaçağın görkemini ve zaman zaman dehşetini yansıtan dev yağlı boya resimlere bakarak, "Bu eserler niye bizim ülkemizde yok" diye iç geçirebilirsiniz. Cevabını yine Venedik'te, sokaklarda aramahsınız.

Venedik, öyle bir kendir ki, güzelliğinin tüm ayrıntılarını sergilemek için çırpınır. Her sokağında keşfedilmeyi bekleyen, yaşamın içerisine yüzyıllar öncesinden sıkışıp kalmış ayrıntıları barındırır. Her bir köşe başı bu sürprizlerle dolu yaşam izlerine açılan birer kapıdır. Yüzlerce kanal, köprü, geçit ve meydancıklar arasında kaybolmanız olanaksızdır. Her bir sokağın başındaki bir ok, Piazzale Roma'yı; tersi yöne diğer bir ok da San Marco Meydanını göstermektedir.

Venedik'e gidin. Hani öyle iş olsun diye değil. Görmek, bilmek için... Venedik'te yönünüzü bulmak için iki ok çıkacaktır karşınıza sokak başlarında... Ama bu oklar, bir zamanların insanların paylaştığı inceliklere tanıklık etmek ve doğru yönü göstermek için yeterli değildir. Bunun için gözünüzü yüreğinizdeki oka çevirin; ayaklarınızın izlediği yol, emin olun, çok kısa sürede sizi oraya götürecektir.

Devrim Çubukçu

Dünyaya Türkiye'yi anlatan dergi

Zarakol Halkla İlişkiler

İnönü Cad. No.11/4 Çeliktepe 80650 İstanbul
Tel. 0212- 282 70 77-78-79-81 Fax: 0212- 282 33 50

TÜSİAD'ın
siyaset,
ekonomi
ve toplumsal
değişimin
derinlikli
analizleriyle
gündemin
ötesini
yakalayan
ingilizce
yayını.

Zaman Kırıntıları

Ahmet Hamdi Tanpınar

Biz, zaman kırıntıları,

Zaman sinekleri,
Tozlu camlarında günlerin sessiz kanat çırpınlar
Ve lüzumsuz görenler artık
Bu aydınlıkta kendi gölgelerini!

Sanki siyah, simsiyah taşlar içinde
Siyah, simsiyah kovuklarda yaşadık biz,
Sanki hiç görmedik birbirimizi,
Sanki hiç tanışmadık!
Neye yarar hatırlamak,

Dünya bize öyle kapattı kendisini...

Neye yarar bu cılız ışıklı bahçelerde
Hatırlamak geçmiş şeyleri,
Bu beyhude akşam bahçesinde
Kapanırken üstümüze böyle
Zaman çenberi.
Hatırlıyor yetmez mi
Güneşe uzanan ellerimiz!

Aynalar sonsuz boşluğa
Çoktan salıverdi çehremizi,

Yüzüyoruz,
İpi kopmuş uçurtmalar gibi.
Biz uzak seyircisi bu aydınlık oyunun,
Birdenbire bulanlar içlerinde
Gülücün sırtını,
Ne kadar benziyordunuz şimdi
Aynı tezgâhtan çıkmış testilere
Bir şey, bir şey kaldırdı bütün ayrılıkları!

Baksak aynalara
Tanır mıyız kendimizi,
Tanır mıyız bu kaskatı
Bu zalim inkarın arasından
Sevdiklerimizi.

Ben zamanı gördüm,
İçimde ve dışımda sessiz çalışıyordu,
Bir mezar böyle kazılırdı ancak,
Yıldırımsız ve baltasız,
Bir orman böyle devrildi!
Ben zamanı gördüm,
Kaç bakışta bozdu hayâlimi,
Ve kaç düşüncede!
Ben zamanı gördüm,
Şimşek gibi bir ânın uçuşumunda.

Kim tanır bizi şimdiden sonra,
Aydınlığı kıt gecemize

Misafir olanlardan başka;
Kuru tahta üstünde bizimle
Paylaşanlar günlerimizi
Ve benim gözlerimle bakanlar güneşe
Ancak tanır bizi
Mor çenberlerin uçtuğu akşam sularından!
Akşamın tek bir ağaç gibi
Dal budak saldıgı sular
Çocukluk rüyalarının bahçesi!
Sakın kimse el sürmesin dallara,
Yapraklar, meyvalar olduğu gibi kalsın
Benim uyukum boyunca!

Ben zamanı gördüm,

Devrilmiş sütunları arasından
Çok eski bir sarayın
Alnında mor salkımlar vardı
Ve ilâhlar kadar güzeldi.
Uçmak için kanatlanmayı bekleyen
Yavru kuş gibi doğduğu kayada
Ben zamanı gördüm
Çırpınırken avuçlarımda.

Bak martılar kanat çırpıyor sana
Bir rüyadan kopmuş gibi bembeyaz
Yelkovan kuşları yalıyor suyu,
Sen ki bakışından yumuşak bir yaz
Gülümser en yeşil gecesinde

Ve sesin durmadan, durmadan örer,
Yıldız yosunu bir uykuyu...
Bak, martılar kanat çırpıyor sana.

Süzülen yelkenler var enginde,
Dalgalar var, güneş var.
Güneş ayna ayna, güneş pul pul
Güneş saçlarıyla oynar
Omzundan tutar giydirir seni,
Sırtında tül olur belinde kemer
Boynunda inci
Ve dişlerinin zâlim çocuk sevinci
Birden Tanrılaşırsın genç adımlarında
Mevsimler önünde çözer yükünü
Bahçeler yığılır eteklerine!
Rüya ile
Hayâl arasında
Hayâl ile
Hakikat arasında
Yalnız sen varsın!
Gece ile
Gündüz arasında
Güneşle
Göz arasında
Yalnız sen varsın!

Niçin sen yaratmadın bu dünyayı?
Ellerinin mesut işaretlerinden
Daha güzel doğardı eşya!
Daha zengin olurdu aydınlık
Kendi karanlığından çağırıyordu sesini.

Sular başka türlü akardı
Sert kayalardan göklere doğru
Büyük, mavi, aydınlık sular!

Eğilme sakın üstüne
Kendi yeşilinde boğulmuş havuzların,
Ve bırakma saçlarını tarasın rüzgâr,
Durmadan çukurlaşan bu aynada!
Bilinmez hangi uzaklara götürür seni
Dudak dudağa öpüştüğün hayâl!
Sokma güneşle arana,
İmkânsızın parıltısını!
Ve tanımadan, hiç tanımadan sev insanları!
Değişmenin ebedi olduğu yerde
Güzeldir hayat!

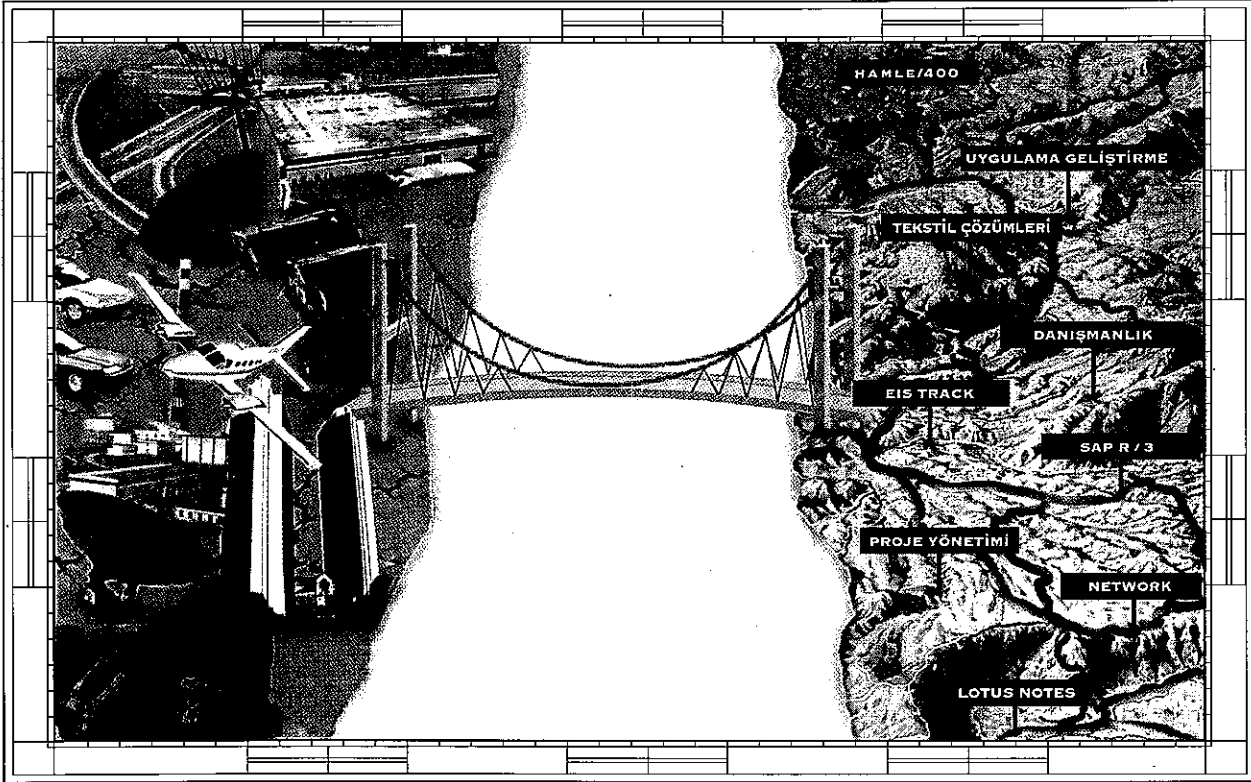
Ne kadar uzak, uzak
Yollardan gelir bize
Ve çok yabancı bir şey gibi sevinçlerimiz,
Keder durmadan çiçek açar içimizde.
Ne çıkar unuttuk hepsini!

Biz ki boş yere gerilmişiz anladık artık,
Yıldızların amansız çarkına
Ve boş yere sızlamış kemiklerimiz,

Bilmiyoruz şimdi, mevsim yaz mı, bahar mı
Bahçelerde hâlâ güller açar mı,
Bilmiyoruz, kadınlar, kızlar,
Şarkılar masallar var mı?
Gece ile gündüz,
Acıdan kastaki kesilmiş yüz,
Uykusuzluktan harap göz,
Öpüşen dudaklar,
Çözölmeye razı olmayan eller var mı?
Ayrılık var mı gurbet var mı?
Biz beyhude yere gecikenler,
Çoktan bitmiş bir yolun ucunda
Bilmiyoruz şimdi ıssız gecede
Ne yapar ne eder,
Gidip de gelmeyenler,
Beyhude bekleyenler!
Biz ayın çıplak arsasında
Savrulan zaman kuruntuları,

Nerden bilelim bunları!

Haritadaki yerimiz

BİLGİ TEKNOLOJİSİ HARİTASINDA I-BİMSA ÇÖZÜMLERİ

Bugün I-BİMSA damgasını taşıyan 60'ı aşkın paket uygulama, 100'ün üzerinde özel uygulama, müşterilerimizin başarısında önemli rol oynuyor ve onları hedeflerine ulaştırıyor.

Danışmanlık ve teknik hizmetlerin yanı sıra, gerek sektörel, gerekse sektör bağımsız, farklı donanımlara yönelik geniş uygulama yelpazesi, I-BİMSA'nın kalite güvencesi altında size sunuluyor.

Her biri kendi alanında uzman 150'ye ulaşan profesyonel,

teknolojik yenilikleri izliyor, yorumluyor ve kullanarak size en uygun çözümü geliştiriyor.

Günümüzün değişen bilgi teknolojisi haritasında ihtiyacınıza uygun I-BİMSA çözümlerini tanımak için (212) 281 83 06'dan bizi arayın, çağdaş bir çalışma ortamı ile tanışın.

I-BİMSA

Uluslararası İlg. Bdg. ve Yönetim Sistemleri A.Ş.

IBM ve SABANCI ortak kuruluşudur.